Національна бібліотека України для дітей
Українська асоціація працівників бібліотек для дітей
Щоквартальний науково-практичний журнал

БІБЛІОТЕКА У ФОРМАТІ Д

3/2025

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ФОРУМ ЛІДЕРІВ ЧИТАННЯ

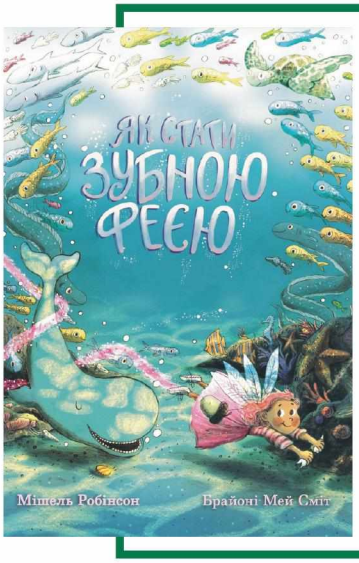
ВИДАВНИЦТВО ЖИТТЄРАДІСНИЙ ЖИРАФ

ДИВОВИЖНІ ПРИГОДИ ХЛОПЧИКА ЮРЧИКА ТА ЙОГО ДІДА. ОДНОГО ЛІТНЬОГО ДНЯ
Наталя Забіла

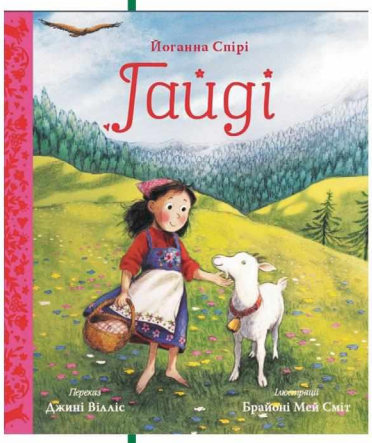
Перша історія з циклу про хлопчика Юрчика і його кмітливого дідуся-винахідника. Написана ще у 1964 році. Через 60 років ожила у новому виданні з ілюстраціями Юлії Череди (2025).

Маленький Юрчик проводить канікули на дачі разом із дідусем та бабусею. Та звичайний літній день стає незабутнім, коли дідусь відкриває секрет своїх чарівних пігулок, здатних змінювати розміри людей. Попереду чекають веселі й дивовижні пригоди, сповнені фантазії та доброго гумору.

ЯК СТАТИ ЗУБНОЮ ФЕЄЮ
Мішель Робінсон

Таті проходить свій перший урок у школі зубних фей під наглядом сестри Мії. На неї чекають справжні випробування: джунглі, океан і зустріч із крокодилом, акулою та навіть анакондою. Весела й динамічна пригода навчить сміливості, винахідливості та відкриє чарівний світ зубних фей.

ГАЙДІ
Йоганна Спірі

Вперше опублікована у 1880-х роках.
Ця зворушлива історія давно стала класикою світової літератури. Маленьку сирітку Гайді віддають на виховання суворому дідусеві в альпійському селі.
Її доброта і життєрадісність змінюють не лише старого відлюдника, а й усіх, кого вона зустрічає —
від пастухів у горах до дівчинки Клари у великому місті.
Це книга про дружбу, щирість і любов до природи,
яка й досі надихає читачів у всьому світі.

СЛОВО ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА	3
ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ	
Наталія НАЗАРУК **Всеукраїнська науково-практична конференція. Нові горизонти для дитячих бібліотек**	6
Наталія ЗАГОРУЙКО, Наталія ТУРЧИН **Рідкісні та цінні видання у бібліотеках України для дітей**	12
Наталія КУЗНЄЦОВА, Ольга ПЕТРЕНКО **Реалії читацьких практик користувачів-дітей НБУ для дітей**	22
СТОРІНКА ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ	
Людмила БАЦАЙ **Зустріч чемпіонів читання у Переяславі**	27
Наталія КАВУН **«Я з троянд викладав слово…»**	33
ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	
Тетяна СТЕФАНОВИЧ **Бібліотека, де оживають казки. «ГРА» змінює дитячий світ**	36
Олена СТРІЛЕЦЬ **Бібліотеки Кіровоградщини – місце відновлення сили**	38
Олена ГОРДІЙ **Книга. Легенда. Мурал. Новий формат знайомства з історією Кременчука в бібліотеці**	43
Світлана КОВАЛЬ, Аліна МИХАЙЛОВА **Бібліотечне краєзнавство – мирна зброя культурного фронту**	47
Світлана ТОКАРЬ **Популяризація книжки Співпраця дитячої бібліотеки з сучасними письменниками**	52
Вікторія РОГУЛЬСЬКА **Бібліотека як простір культурного спротиву. Проєкт «Письменник-воїн, слово-зброя»**	54
Тетяна ШИШОВА **Ми – за чисте довкілля! Екологічна просвіта як стиль мислення**	60
Прохіра РУДАЯ **Бібліотека – простір ментального здоров'я**	62
ПАМ'ЯТНІ ДАТИ	
Тетяна ПЕРВАК **В акордах вічності. Айзеншток Ієремія Якович**	66
Юлія ОСАДЧА **«Вино любові і ніжності (до 60-річчя збірки новел В. Симоненка «Вино з троянд»)**	69
«Мі-но-та-кія! Ке-гет мі-но-та-кія!» (до 90-річчя повісті Сірої Сови «Саджо та її бобри»)	71
«Шлях, сповнений світла і служіння» (пам'яті В.М. Лупіцької)	73
КНИЖКОВІ НОВИНКИ	
Наталія ЗАГОРУЙКО, Валентина КРАСНОЖОН **Книжкові новинки від Національної бібліотеки України для дітей**	75

Національна бібліотека України для дітей
Українська асоціація працівників бібліотек для дітей
Щоквартальний науково-практичний журнал

БІБЛІОТЕКА У ФОРМАТІ D

Щоквартальний науково-практичний журнал.
Заснований у 2015 р.

Головний редактор
ГОРДІЄНКО Алла Іванівна, *генеральний директор Національної бібліотеки України для дітей, президент Української асоціації працівників бібліотек для дітей, президент Національної секції Міжнародної ради з дитячої та юнацької книги (UA IBBY), кандидат культурології, заслужений працівник культури України.*

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

ВАСЬКІВ Микола Степанович — український літературознавець, педагог, доктор філологічних наук, професор.

ГЛУЩЕНКО Світлана Аркадіївна — директор Департаменту моніторингу соціальних прав Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, кандидат юридичних наук.

ДОБКО Тетяна Василівна — український науковець у галузі бібліографознавства, бібліотекознавства, книгознавства, завідувач відділу науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, член Національної спілки письменників України.

МАРЧЕНКО Наталія Петрівна — бібліограф І категорії центру дослідження книги та читання Національної бібліотеки України для дітей, старший науковий співробітник Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, книгознавець, кандидат історичних наук.

ПОЛІКАРПОВА Людмила Петрівна — заступник генерального директора з науково-методичної роботи Національної бібліотеки України для дітей, заслужений працівник культури України.

СКОРИК Адріана Ярославівна — доктор мистецтвознавства, професор, член Національної спілки журналістів, автор наукових праць і монографії з питань медіакомунікацій.

ЧЕРНОУС Валентина Юхимівна — директор Хмельницької обласної бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка, заслужений працівник культури України.

Літературний редактор
КАДЬКАЛЕНКО Олена Анатоліївна.

Дизайн та верстка
ПОЛЕВІЧОК Ріта Юріївна.

Посилання на видання обов'язкові.
Редакція залишає за собою право літературного редагування і скорочення статей.
Редакція може не поділяти точку зору авторів статей.
Рукописи не рецензуються і не повертаються.
Матеріали друкуються українською мовою.

Алла ГОРДІЄНКО

генеральний директор
Національної бібліотеки України
для дітей,
президент Української асоціації
працівників бібліотек для дітей,
президент Національної секції
Міжнародної ради з дитячої
та юнацької книги (UA IBBY),
кандидат культурології,
заслужений працівник культури
України

СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК

Сьогодні бібліотеки переживають часи великих викликів і водночас – унікальних можливостей. Вони забезпечують доступ до знань і ресурсів, цифрову безбар'єрність та розвивають інформаційну культуру суспільства. Ключові орієнтири включають трансформацію в комфортні інформаційні простори, розвиток цифрових сервісів та онлайн-доступ до ресурсів, а також виконання соціальних функцій: психологічної підтримки та найголовніше – популяризації книги і читання, що формує цінності, національну ідентичність, допомагає дітям та дорослим знаходити опору в часи невизначеності. І тому бібліотека сьогодні є простором, де формується світогляд, патріотизм та любов до Батьківщини.

Важливим стратегічним документом, який формує підґрунтя для діяльності усіх закладів культури, зокрема й бібліотек, є прийняття ЗУ «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу» від 21.08. 2015 р. № 13273 і закріплює засади державної політики та комплексно регулює питання збереження історичної правди, формування національної ідентичності й захисту історичної спадщини; визначає політику національної пам'яті елементом національної безпеки, а також закріплює захист державної мови та охорону культурної спадщини частинами політики пам'яті. Для бібліотек цей закон не є суто декларативним – він визначає конкретні напрями роботи, які необхідно враховувати у щоденній практиці. Бібліотека сьогодні – це осередок пам'яті та ідентичності, простір формування свідомого громадянина, який знає і шанує історію свого народу. Виконання цього закону дає змогу бібліотекам бути активними учасниками у сфері державної інформаційної та культурної політики, а також стати важливим елементом національної безпеки.

Цьогоріч Міністерство культури та стратегічних комунікацій України спільно з платформою ЛУН розпочали роботу над створенням ***інтерактивної «Мапи доступності»*** для закладів культури.

Проєкт покликаний допомогти людям з інвалідністю та іншим маломобільним групам населення заздалегідь оцінити зручність відвідування музеїв, театрів, бібліотек та інших культурних установ. Ініціатива є частиною пріоритетного проєкту МКСК «Культура без бар'єрів» та передбачена Планом заходів на 2025-2026 роки з виконання Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні. На вже існуючій ***«Мапі доступності»*** ЛУН, де позначено понад 30000 об'єктів, тепер з'являться й культурні заклади, які пройдуть самоперевірку. Заклади культури будуть проводити самоаудит за спеціальними чек-листами, що охоплюватимуть як фізичну, так і інформаційну доступність:

• Фізична: пандус/ліфт, доступні туалети, ширина дверей.
• Інформаційна: книги шрифтом Брайля, тактильні таблички тощо.
• Цифрова: доступний сайт, онлайн-каталог, електронні книги.
• Сервісна: навчений персонал, інклюзивні програми.

Результати очікують вже до кінця 2026 р. і передбачають наступне: наявність мапи з базовою інформацією про заклади, зокрема бібліотеки України; можливість громадян швидко дізнатися, які бібліотеки у їхньому місті відповідають сучасним стандартам безбар'єрності, та обирати їх за рівнем доступності; прозорий інструмент для управлінців щодо формування пріоритетів і планування модернізації бібліотечної інфраструктури шляхом виявлення проблемних місць; інтеграція карти з іншими культурними закладами (музеї, театри, будинки культури).

Наразі відбувається громадські обговорення проєкту розпорядження Кабінету Міністрів України ***«Про затвердження операційного плану реалізації у 2026-2028 роках Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія»***, ініційоване Міністерством культури та стратегічних комунікацій України. Нагадаємо, що Стратегію було ухвалено Урядом у 2023 році. Її мета – сформувати звичку і потребу у читанні серед усіх категорій населення, підтримати розвиток критичного мислення, забезпечити осмислене дозвілля й саморозвиток, а також створити цілісну книжкову екосистему в Україні.

Другий етап реалізації, розрахований на 2026–2028 роки, передбачає:

• поглиблення популяризації читання серед усіх вікових категорій;
• зміцнення ролі читання як важливого інструменту соціального та професійного розвитку;
• активізацію співпраці приватного, громадського та державного секторів, особливо в роботі з уразливими групами населення;
• підтримку книжкового ринку і книгорозповсюдження, аби забезпечити доступність якісної літератури;
• розвиток інклюзивних практик читання (книги шрифтом Брайля, аудіокниги, адаптовані формати);
• формування середовища, у якому читання визнається життєвою стратегією для гармонійного розвитку особистості.

Для бібліотек цей документ є дорожньою картою. Дитячі та юнацькі бібліотеки стають ключовими майданчиками у реалізації плану – від конкурсів і марафонів читання до організації інклюзивних просторів. 🕮Національна бібліотека України для дітей спільно з бібліотеками для дітей та юнацтва країни вже сьогодні реалізує низку ініціатив, що узгоджуються зі Стратегією: ***Всеукраїнський конкурс «Лідер читання», Всеукраїнський тиждень дитячого читання, Національний проєкт «Україна читає дітям»*** та здійснює соціологічні дослідження читацьких практик.

Також звертаємо увагу на розвиток української дитячої літератури на міжнародній арені завдяки:

• роботі Національної секції IBBY;
• визнанню українських видань у престижних світових каталогах;
• інтеграції бібліотек у програми цифровізації
• створенню безбар'єрного простору.

Наказом Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти від 22 серпня 2025 року №40 затверджено професійний стандарт «***Фахівець з бібліотечної справи***».

У професійному стандарті ***«Фахівець з бібліотечної справи»*** визначено професійні кваліфікації; окреслено можливі траєкторії здобуття професійних кваліфікацій залежно від здобутого ступеня освіти й спеціальності; узгоджено структуру опису компетентностей із структурою дескрипторів Національної рамки кваліфікацій; оптимізовано кількість компетентностей, необхідних для забезпечення виконання відповідних трудових функцій тощо. Рекомендується використовувати професійний стандарт для розроблення програм професійного розвитку бібліотечних працівників та підвищення кваліфікації; посадових інструкцій до відповідних посад; оцінювання професійної діяльності бібліотечних працівників тощо.

Втратив чинність Господарський кодекс України та введено в дію спеціальний закон, який визначає правові та організаційні засади діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм і об'єднань юридичних осіб у перехідний період. Норми Закону №4196 стосуються насамперед юридичних осіб, які на день введення в дію цього Закону зареєстровані в організаційно-правовій формі як підприємства. У світлі цього закону бібліотекам перевірити статути на наявність посилань на Господарський кодекс, правильність зазначення права на майно («оперативне управління» відповідно до Цивільного кодексу), прибрати застаріле «господарське відання, визначити, що бібліотека – заклад культури, не суб'єкт підприємницької діяльності. Бібліотеки фінансуються з бюджету та функціонують на основі законів «Про культуру», «Про бібліотеки і бібліотечну справу». Їх право надавати платні послуги (друк, ксерокопіювання, оренда залів, проведення заходів тощо) регулюється постановами КМУ – це залишається чинним.

Попри всі труднощі війни ми продовжуємо виконувати свою місію. Бібліотеки стають простором стійкості й надії, де дитина може не лише читати, а й творити, спілкуватися, відчувати підтримку. Ми віримо, що майбутнє читання в Україні буде світлим. Адже книга – це завжди про силу, про свободу і про Перемогу!

Наталія НАЗАРУК

директор
комунального закладу
«Рівненська обласна
бібліотека для дітей»
Рівненської обласної ради

ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

НОВІ ГОРИЗОНТИ ДЛЯ ДИТЯЧИХ БІБЛІОТЕК

Щоосені керівники дитячих бібліотек з усієї України з нетерпінням чекають на подію, яка надихає, об'єднує та задає вектор професійного розвитку – ***Всеукраїнську науково-практичну конференцію.*** Цьогоріч захід відбувся **23-25 вересня** на базі Комунального закладу «Рівненська обласна бібліотека для дітей» Рівненської обласної ради, зібравши провідних фахівців галузі. ТЕМАТИКА КОНФЕРЕНЦІЇ – «Сучасні тренди розвитку бібліотек для дітей в умовах глобальних викликів» – влучно відобразила дух часу та завдання, які сьогодні стоять перед бібліотечним середовищем.

У центрі уваги було обговорення актуальних проблем та інноваційних рішень у бібліотечному обслуговуванні підростаючого покоління, зокрема трансформація бібліотеки із традиційного сховища книг у живий, динамічний простір громади, що відповідає викликам сучасності. Цей захід покликаний не лише об'єднати керівників бібліотек для обміну досвідом, а й сприяти впровадженню сучасних цифрових і соціальних технологій у бібліотечній роботі, що має стати відповіддю на виклики нашого часу.

Професійне зібрання проводилося спільно з 📖Національною бібліотекою України для дітей, за підтримки Міністерства культури та стратегічних комунікацій України. Програма конференції, насичена і різнопланова, поєднувала пленарні засідання, тематичні модулі, виїзні практичні зустрічі та професійні дискусії. На засіданнях йшлося про виклики, які стоять перед сучасними книгозбірнями: цифровізацію, зниження читацької мотивації, потребу в гнучкій адаптації – і все це вкрай актуалізується в контексті війни.

Урочисто відкрили конференцію:
Алла ГОРДІЄНКО, генеральний директор 📖Національної бібліотеки України для дітей, заслужений працівник культури України;
Наталія НАЗАРУК, директор 📖Рівненської обласної бібліотеки для дітей.

Захід розпочався емоційним музичним привітанням гурту військовослужбовців Збройних Сил України, які також презентували дитячий мальопис «Між нами – небо» авторства Миколи та Софії Мудрих – символ сили, надії та дитячої віри у майбутнє.

Наживо і онлайн учасників вітали представники влади, профспілок, парламенту, міністерств, партнерських організацій тощо.

З натхненними побажаннями до присутніх звернулися:

Ігор ПАВЛЕНКО, заступник голови Рівненської обласної військової адміністрації;

Любов РОМАНЮК, начальник управління культури і туризму Рівненської обласної військової адміністрації;

Петро ДАВИДЮК, голова Рівненської обласної профспілкової організації профспілки працівників культури України.

Онлайн приєдналися до відкриття:

Олена КРИВОРУЧКІНА, народний депутат України IX скликання, заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування, кандидат економічних наук;

Людмила ФІТЬ, начальник управління видавничої справи та бібліотечної діяльності Міністерства культури та стратегічних комунікацій України;

Євгенія КРУТОГОЛОВ, начальник управління мистецтв, культурного розвитку та креативних індустрій Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти;

Володимир КОЛЯДЕНКО, голова Піклувальної ради 📖НБУ для дітей, перший віцепрезидент Київської торгово-промислової палати, Генеральний секретар;

Світлана ЗАПАРА, перший заступник Голови Національної служби посередництва і примирення;

Оксана Червякова, представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав дитини.

Організатори та почесні гості свята підкреслили стратегічну важливість дитячих бібліотек у культурному та освітньому розвитку.

У **перший день конференції** пленарне засідання відбувалося у змішаному форматі і об'єднувало низку ґрунтовних експертних доповідей, важливих для сучасних бібліотек та їхніх керівників. Зокрема Уповноважений Верховної Ради України з прав людини в Рівненській області **Олександр КОРНІЙЧУК** представив роботу сучасного Центру захисту прав дитини, що діє у Рівному за підтримки Корейської агенції з міжнародного співробітництва (KOICA).

Про партнерство освіти і бібліотек у впровадженні національної стратегії розвитку читання розповіла кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та інклюзивної освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти **Маргарита ШКАБАРІНА**.

Психолог Центру життєстійкості Біловодської ТГ Луганської області **Людмила ЗІБОРОВ** презентувала практичний кейс із тайм-менеджменту керівника, підготовлений у межах співпраці з Рівненською ОБД за підписаним у 2025 році Меморандумом.

Жвавий інтерес викликала презентація, письменниці та засновниці ГО «Центр креативу» **Олени МЕДВЕДЄВОЇ**, яка поділилася досвідом популяризації української книги через креативні підходи та створення унікальних вишитих книжок, аналогів яким немає у світі.

Корисними стали також виступи заступника виконавчого директора з проєктної роботи Українського культурного фонду **Дмитра РЕШЕТЧЕНКА** та практичного психолога Спеціальної школи № 1 с-ща Клевань Рівненської обласної ради **Юлії ГРАНОВСЬКОЇ**, яка розповіла про застосування арттерапії у роботі зі слабозорими та незрячими дітьми.

Спікери наголошували, що інновації у бібліотеках є ключем до збереження інтересу молодого покоління до читання та саморозвитку. Сьогодні особлива увага приділяється адаптації бібліотечних послуг до потреб дітей та підлітків, які зростають у світі цифрових технологій і глобальних змін. Реалізація таких інновацій потребує не лише фінансової підтримки, а й активної співпраці та обміну досвідом.

У межах конференції працівники 📖Рівненської обласної бібліотеки для дітей на чолі з директором **Наталією НАЗАРУК** мали унікальну нагоду представити роботу свого закладу бібліотечній спільноті з усіх регіонів України. Очільниця книгозбірні презентувала сучасні соціокультурні проєкти, нові форми та методи роботи з юними користувачами, а також коротко окреслила історичний шлях бібліотеки, яка у 2025 році відзначила 85-річний ювілей.

Провідні спеціалісти бібліотеки представили окремі напрями діяльності у форматі PechaKucha, зокрема медіаосвітні практики та досвід формування фонду для найвибагливішої категорії користувачів – дітей, що дозволило стисло й динамічно розповісти про інноваційні підходи, творчі ініціативи та проєкти, спрямовані на ментальне благополуччя дітей. Жвавий інтерес викликала презентація провідної бібліотекарки **Лідії СТЬОПИ**, яка показала, як соціальні мережі можуть мотивувати дітей до саморозвитку, популяризувати читання та водночас підвищувати імідж бібліотеки. Додав драйву інтерактив від письменниці, засновниці Всеукраїнської ініціативи «Додай читання!», провідної бібліотекарки **Євгенії ПІРОГ**, яка поділилася з присутніми оригінальними рецептами й форматами взаємодії з читачами.

Другий день конференції розпочався екскурсією-знайомством з відділом обслуговування дітей середнього та старшого шкільного віку, який функціонує у приміщенні 🕮Рівненської обласної бібліотеки для дітей на вул. Відінській, 13. Завідувач інформаційно-бібліографічного відділу **Світлана МОЛЧАНОВА** продемонструвала присутнім сучасний «МедіаЛаб» – платформу для медіаграмотності та критичного мислення й долучила всіх до захопливої інтерактивної гри.

Традиційною особливістю конференції є виїзні засідання, у межах яких учасники мають змогу побачити найкращі приклади діяльності бібліотек у громадах. Так, в 🕮Острозькій центральній публічній бібліотеці та Острозькій бібліотеці-філії для дітей учасників вітали заступник міського голови **Тарас ХМАРУК** та начальник відділу культури і туризму Острозької міської ради **Ольга ЛОЗЮК**. Різнобічну діяльність бібліотеки презентувала її директор **Ірина ПОКОТИЛО**. Захоплення присутніх викликала проєктна діяльність дитячої книгозбірні та сучасний «Центр добра», що діє завдяки залученню грантових коштів.

Представники бібліотечної спільноти з різних куточків України – від сходу до заходу, від півночі до півдня – отримали унікальну можливість краще пізнати молодіжну столицю України, славне місто Острог. Змістовними та пізнавальними виявилися екскурсії в Національному університеті «Острозька академія». Незабутні враження подарував Арт-Кластер OstArt, про який розповів мистецтвознавець, краєзнавець і історик **Микола БЕНДЮК**. Особливої уваги заслуговувала музейно-просвітницька локація «Простір Слова», де представлені книжкові раритети, що пережили репресії, знищення та роки заборон, а також видання українських письменників 20–30-х років XX століття.

Гості відвідали історичний корпус Острозької академії та завітали до Наукової бібліотеки, яка сьогодні є сучасним автоматизованим бібліотечно-інформаційним центром.

З історією книги та унікальними стародруками познайомилися в Музеї книги та книгодрукування, де пересвідчилися, як сучасні технології сприяють, аби екскурсії до музею були цікавими та оригінальними водночас і для дорослих, і для дітей.

Учасники конференції відвідали 🕮Здолбунівську бібліотеку-філію для дітей та юнацтва й молодіжний простір «Home'як». Останній, представлений бібліотекарем **Миколою МОКРИКОМ**, є яскравим прикладом сучасного креативного майданчика, що підтримує розвиток активного та талановитого молодого покоління через інтерактивні формати, майстер-класи та мультимедійні події. Знайомство з бібліотеками територіальних громад Рівненщини показало практичні приклади залучення дітей і громади до інноваційних проєктів, які поєднують культуру, освіту та креативність.

У фокусі третього дня розглядалося питання доступності бібліотек для всіх категорій користувачів. З безбар'єрним простором Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки познайомила директор цього закладу **Валентина ЯРОЩУК** та головний бібліотекар **Петро ПОЛІЩУК**. Також розглядали роль бібліотек у збереженні історичної пам'яті та національної ідентичності, що є досить актуальним в контексті викликів сьогодення.

Краєзнавчі та мистецькі проєкти 🕮Рівненської обласної бібліотеки для дітей, що засвідчили важливість збереження історії і культурної самобутності в сучасних умовах, представила завідувач відділу масової роботи та естетичного виховання **Тетяна РУСІНА**. Під час презентації присутні залюбки переглянули анімаційний фільм про історичну будівлю на вул. С. Петлюри, 27 – будинок Басі Каган, яким з 1954 року по праву оперативного керування володіє дитяча бібліотека. Ця цифрова історія, створена у межах грантової ініціативи від Українського культурного фонду ще у 2018 році, не втрачає своєї актуальності й донині, її залюбки переглядають діти та дорослі, які приходять на екскурсію у бібліотеку.

Фінальна дискусія присвячувалася ролі бібліотек у воєнний час. Генеральний директор **Алла ГОРДІЄНКО** представила огляд грантових ініціатив 🕮Національної бібліотеки України для дітей, які допомагають залучати додаткові кошти для розвитку закладу й підтримки креативних проєктів, а очільниця 🕮Херсонської ОБД **Ольга КРИЖАНОВСЬКА** презентувала новий дитячий мальопис про емоції, створений у складних умовах війни.

Звичайно ж були спільні фото, нові партнерства, творчі ідеї та задуми. Дотрималися й доброї традиції – передачі альбома конференції для оформлення на згадку та добру пам'ять. Ошатний альбом від колективу 🕮Львівської ОБД, який представляла директор **Ольга КОНАСОВА,** передали колективу 🕮Рівненської ОБД в особі директора **Наталії НАЗАРУК**.

Ця подія вкотре довела, що дитяча бібліотека – це не минуле, це майбутнє. Завдяки професійним зустрічам, новим партнерствам, креативним ідеям і щирому обміну досвідом бібліотеки стають справжніми центрами сили, стійкості й розвитку громади. А ще такі заходи збагачують професійну спільноту, допомагають долати виклики сучасного світу та спрямовують бібліотеки до стійкого й креативного майбутнього, адже співпраця, інновації та відданість професії – запорука майбутнього бібліотечної справи в Україні.

Наталія ЗАГОРУЙКО,
завідувач
відділу формування
та зберігання документних ресурсів
Національної бібліотеки України для дітей,
заслужений працівник культури України

Наталія ТУРЧИН,
завідувач
відділу рідкісних і цінних книг
Національної бібліотеки України
для дітей

РІДКІСНІ ТА ЦІННІ ВИДАННЯ

У БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ ДЛЯ ДІТЕЙ

Серед пам'яток історії та культури, що мають величезну історичну, наукову, духовну та матеріальну цінність, особливе місце належить книжковим пам'яткам, рідкісним, цінним виданням, які є невід'ємною частиною не лише національного, а й світового культурного надбання.

Саме «книжкові пам'ятки – це своєрідна духовна скарбниця людства, його колективна пам'ять. Зберегти їх, створити ключі до розкриття вміщеної в них інформації, зробити доступним документальний спадок минулого для сучасних та майбутніх споживачів – обов'язок усіх установ, які мають фонд книжкових пам'яток» [1]. Якими б зручними не були сучасні електронні носії інформації, бібліотеки повинні зберігати духовні скарби, отримані від попередніх поколінь, надавати можливість користуватися документами і водночас дбати про їх збереження.

З розбудовою незалежної держави в Україні виникла необхідність у створенні якісно нової законодавчої бази з питань формування та зберігання фондів рідкісних та цінних видань, яка б відповідала міжнародним стандартам.

Вже у Законі України ***«Основи законодавства України про культуру»***, прийнятому 14 лютого 1992 р. [2], значну увагу було приділено питанням збереження і використання культурних цінностей. Згідно з частиною першою ст. 14 цього Закону унікальні цінності матеріальної та духовної культури, а також культурні цінності, що мають виняткове історичне значення для формування національної самосвідомості українського народу визнані об'єктами національного культурного надбання і підлягали занесенню до Державного реєстру національного культурного надбання.

Відповідно до цієї законодавчої норми розроблено й затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 1992 р. № 466 ***«Положення про Державний реєстр національного культурного надбання»*** [3].

Нормами Положення визначено основні типи пам'яток, які підлягали занесенню до Державного реєстру, серед них і документальні пам'ятки:

- унікальні акти державності та інші важливі архівні матеріали;
- кіно-, фото-, фонодокументи;
- старовинні рукописи;
- рідкісні друковані видання.

У Положенні чітко прописана заборона вивезення об'єктів, занесених до Державного реєстру, за межі України, за винятком їх тимчасового експонування закордоном з дозволу в кожному окремому випадку. І хоча у наступні роки Державний реєстр національного культурного надбання у частині книжкових пам'яток не був утворений, норми щодо його формування та порядок внесення до нього пам'яток увійшли до низки спеціальних законів.

Розділ V
БІБЛІОТЕЧНІ ФОНДИ

Стаття 16. Бібліотечні фонди

Бібліотечні фонди формуються відповідно до значення, складу користувачів бібліотеки та виду бібліотеки як упорядковане зібрання документів.

Державний бібліотечний фонд України складається з фондів бібліотек, що є у державній і комунальній власності, фондів бібліотек самоврядних організацій, взаємопов'язаних скооперованим комплектуванням, єдиним довідково-пошуковим апаратом, системою депозитарного зберігання, перерозподілу та взаємовикористання фондів і відображає науковий, культурний, інформаційний потенціал суспільства.

Особливо цінні, рідкісні документи та колекції включаються до Державного реєстру національного культурного надбання України згідно з положенням, яке затверджується Кабінетом Міністрів України.

З метою забезпечення збереження документів та колекцій, внесених та/або які підлягають внесенню до Державного реєстру національного культурного надбання, створюються їх страхові копії у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв.

Відповідно до абзацу третього ст. 16 Закону України ***«Про бібліотеки і бібліотечну справу»*** від 27 січня 1995 р. [4] особливо цінні, рідкісні документи та колекції включаються до Державного реєстру національного культурного надбання України.

Великі сподівання щодо вирішення питань збереження фондів бібліотек, у тому числі і книжкових пам'яток, покладалися на ***«Програму збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000-2005 рр.»***, затверджену Постановою Кабінету Міністрів України від 15.09.1999 № 1716. Програма передбачала створення системи єдиного загальнодержавного обліку документальних пам'яток національного культурного надбання, зокрема старовинних рукописів, рідкісних і цінних видань; створення та видання державного реєстру «Книжкові пам'ятки України»; консервація та репрографія бібліотечних фондів [5, С. 160].

Важливим нормативним документом у формуванні фондів рідкісних та цінних видань стала ***«Інструкція про порядок відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання»***, затверджена наказом Міністерства культури і мистецтв України 20 листопада 2001 р. № 708 [6].

Інструкція визначала основні групи документів за ознаками для включення до Державного реєстру. Дія інструкції поширювалася на мережу бібліотек усіх форм власності та підпорядкування. Згідно з цим документом для організації роботи щодо відбору документів до Державного реєстру при бібліотеках створені експертні групи з бібліотекарів, книгознавців, науковців, музейних працівників, колекціонерів тощо, за участю яких мали відбуватися безпосередні перегляди фондів, каталогів, формуватися дані та передаватися у головні бібліотеки.

Інструкцією передбачено, що Національна парламентська бібліотека України разом із Національною бібліотекою України ім. В. І. Вернадського, Харківською державною науковою бібліотекою ім. В. Г. Короленка, Одеською державною науковою бібліотекою ім. М. Горького, Львівською науковою бібліотекою ім. В. Стефаника НАН України на основі отриманої інформації мали сформувати базу даних відповідного розділу Державного реєстру і передати її на розгляд експертної комісії та подальше затвердження Міністерством культури і мистецтв України. Державна історична бібліотека України, Державна бібліотека України для юнацтва, Державна бібліотека України для дітей мали складати реєстри наявних у фонді видань і направляти їх у Національну парламентську бібліотеку України.

Для забезпечення методичного супроводу вказаних робіт Національна парламентська бібліотека України у 2002 р. підготувала та видала рекомендації ***«Створення баз даних документів, визначених для включення до Державного реєстру національного культурного надбання»***, а Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у 2007 р. видала ***«Методичні рекомендації для державної реєстрації книжкових пам'яток України: кириличні рукописні книги та стародруки».*** [7]

Основні положення вищезазначених законодавчих актів покладено в основу нового Закону України ***«Про культуру»*** від 14 грудня 2010 р. [8], із набуттям чинності якого втратили чинність Основи законодавства України про культуру.

На кінець досліджуваного періоду в Україні вже існувала законодавча база для формування Державного реєстру національного культурного надбання, зокрема і в частині документальних пам'яток.

Серед бібліотек для дітей найбільшим та найунікальнішим за своїм змістом є фонд рідкісних і цінних видань Національної бібліотеки України для дітей[1]. Його формування розпочалося наприкінці 70-х років XX століття, коли Центральна наукова бібліотека ім. В. Вернадського[2] на підставі рішення Ради Міністрів УРСР передала НБУ для дітей[3] фонд Кабінету дитячої книги.

Понад 11 тисяч видань з цього фонду стали основою фонду рідкісних і цінних видань НБУ для дітей. У подальшому фонд доукомплектовувався з обмінно-резервних фондів інших бібліотек:

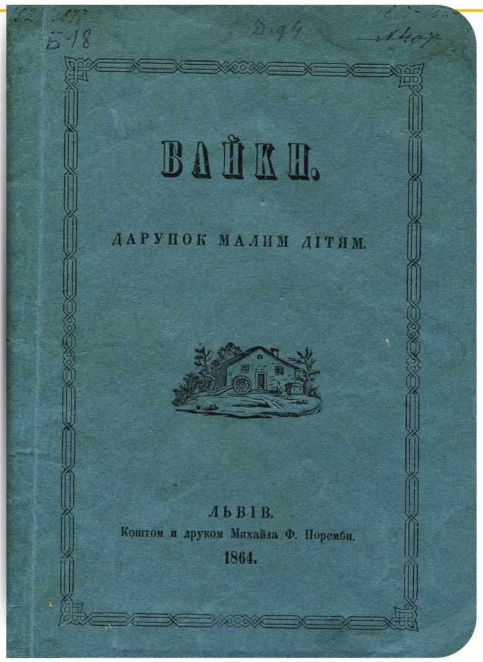
- Національної парламентської бібліотеки України[4];
- Національної історичної бібліотеки України;
- Одеської національної наукової бібліотеки,
- Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Короленка,
- Київської обласної бібліотеки для дітей.

Окремі книжки були придбані в антикварних і букіністичних книгарнях, а також надходили до фонду як дарунок від приватних осіб і закордонних благодійних фондів. Фахівцями бібліотеки розроблено головні критерії відбору видань у фонд, які знайшли відображення у затвердженому у 1981 р. вченою радою Бібліотеки ***«Профілі комплектування фонду рідкісної книги»***. Згідно з цим документом до фонду належали книги і періодичні видання для дітей українською та іншими слов'янськими мовами, низкою романо-германських мов від початку книгодрукування до 1945 року включно. Інший зріз фонду – найкраща дитяча книга в оригінальному художньому та поліграфічному оформленні 60-90-х років.

На кінець досліджуваного періоду фонд нараховував близько 17000 одиниць зберігання. У фонді переважає художня література, яка становить 9826 назв, тобто 81% від загальної кількості фонду. Відповідно галузева складає 2245 назв – 19%.

[1] Далі – НБУ для дітей, Бібліотека | [2] Нині – Національна бібліотека України ім. В. Вернадського
[3] На той час – Республіканська бібліотека для дітей ім. Ленінського комсомолу
[4] Нині – Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого

Більшість документів фонду видані іноземними мовами (російською, англійською, французькою, німецькою, польською, а також данською та норвезькою тощо), видання українською мовою складають 2137 назв (17%). У фонді наявні 612 видань XIX століття, проте більшість фонду (8077 назв) складають книги, надруковані у 20-30-х роках XX століття.

Найстаріша книжка українською мовою фонду рідкісних та цінних видань НБУ для дітей – **«Байки: Дарунок малим дітям» (1864)**. Книгу видано у Львові за кошти Михайла Поремби. Автором цих байок є український письменник і перекладач польського походження ▪*Павлин Свєнціцький (1841-1876)*, який друкувався також і під псевдонімами (Павло Свій, Павлин Стахурський, Данило Лозовський, Сєльський, Sorjan).

Серед видань фонду рідкісних та цінних видань НБУ для дітей – різноманітні видання **УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗОК**:

- **«Дітські пісні, казки й загадки»** (Київ, 1917);
- **«Українські народні казки, вибрані для дітей»** упорядник ▪*Б. Грінченко*, малюнки ▪*І. Бурячка*, ▪*О. Сластьона* (Київ, 1910);
- збірка **«Українські народні казки»**, укладена братами Іваном та Афанасієм Рудченками.

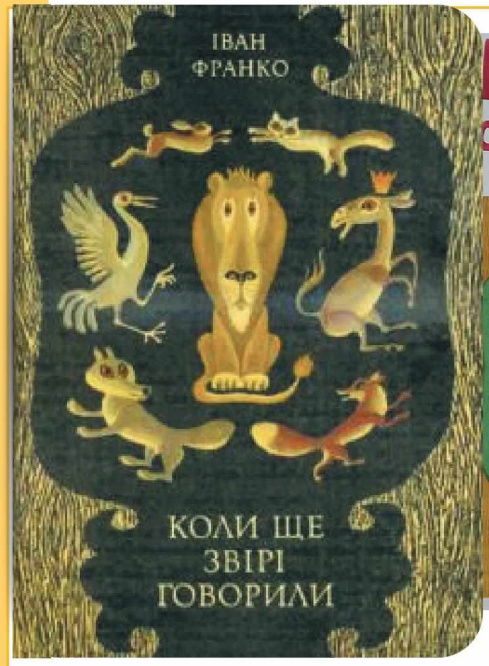
Видавалися книги у Києві, Катеринославі, Львові, Кам'янці-Подільському, Харкові, Одесі, а також Відні, Лейпцигу, Берліні.

Цінними виданнями фонду є **КНИЖКИ НАВЧАЛЬНОГО ЗМІСТУ**. Серед них **«Читанка»** ▪*Тимофія Хуторного* (вийшла під псевдонімом Т. Лубенець), яка побачила світ у 1883 році в Києві. Цей підручник створений на народній основі. Педагог Тимофій Хуторний вважав, що українську мову слід вивчати за народними творами, бо вони є мудрими за змістом, повчальними для життя, а мова в них мелодійна, багата та яскрава. Навіть з методичного боку він вбачав у народних казках, приказках і прислів'ях незамінний матеріал, який варто використовувати якнайповніше.

Є у фонді і **«Читанка для середніх шкіл»**, укладена ▪*О. Поповим* та надрукована в Чернівцях у 1902 році; **«Рідна мова. Український буквар»** ▪*О. Базилевича* (1907 рік видання); **«Українська граматка до науки читання й писання»**, укладена ▪*Б. Грінченком* та видана в Києві у 1917 році; **«Збірка казок і оповідань для читання в школі (рік другий та третій)»**, надрукована у Вінниці у 1917 році; **«Українська читанка для 3 класу народних шкіл на Буковині»**, видана у Чернівцях у 1922 році; **«Читанка перша малим читачам»** та **«Читанка друга малим читачам»** ▪*Л. Кротевича*, видані в Києві у 1923 році.

Заслуговують на увагу також біографічне видання українською мовою **«Життя Шевченка»** (Петербург, 1914), **«Двоножний звір. Образок із життя звірят та рослин»** (1906), книга ▪*А. Кащенка* **«Оповідання про славне військо запорожське низове»**, яке побачило світ у 1917 році у Катеринославі. Цю книгу подарувала бібліотека Осередку ім. св. Андрія в Норд Порті, США.

Кожне **УКРАЇНОМОВНЕ ВИДАННЯ XIX ст.** – це справжній раритет, оскільки за часів царської росії видання книг національними мовами або зовсім заборонялося, або значною мірою обмежувалося. Через утиски української мови українська інтелігенція вирішила перенести свою культурно-просвітницьку діяльність до Галичини, яка перебувала у складі Австрійської монархії. Там панувало більш ліберальне ставлення до українства. Саме в Галичині зародилася думка щодо заснування організації задля поширення наукової книги. Наприкінці грудня 1873 року наддніпрянці О. Кониський, М. Драгоманов та Д. Пильчиков за підтримки галицьких інтелектуалів у 1874 році заснували у Львові Літературно-наукове товариство імені Тараса Шевченка. Засновники організації купили друкарню й розгорнули масштабну видавничу діяльність. Метою Товариства було відродження та розвиток української літератури та мови, особливо на східноукраїнських землях. У фонді НБУ для дітей налічується більше сорока примірників книг, які побачили світ у друкарні наукового Товариства ім. Шевченка. Серед них **«Книга казок віршом»** ▪*В. Чайченка (Б. Грінченко)* (1894); фантастична комедія ▪*К. Лукашевича* **«Серед цвітів»** (1901); видані у 1903 році роман Д. Дефо **«Робінзон Крузо»**, казки ▪*І. Франка* **«Коли ще звірі говорили»** та інші. Ці видання мають особливу цінність, адже вони надруковані всупереч забороні на друк будь-яких книг українською мовою, підручників, літератури для народного читання, оскільки з 1895 року головне управління у справах друку заборонило видавати українські книжки для дітей. Лише після 1905 року, коли було знято деякі заборони на українське слово (Емський указ діяв 30 років, втратив чинність (але не скасований офіційно), розпочався друк книг для дітей і в центральній частині України.

Особливу історичну та бібліографічну цінність фонду мають **КНИГИ, ВИДАНІ НА ПОЧАТКУ XX ст.** Ці видання відзначаються насамперед глибоким змістом і художнім оформленням. У фонді 🕮НБУ для дітей зберігаються прижиттєві видання творів ▪*Івана Франка,* ▪*Лесі Українки,* ▪*Олени Пчілки,* ▪*Бориса Грінченка,* ▪*Спиридона Черкасенка* та ін., а також книги з високохудожніми ілюстраціями видатних художників-ілюстраторів серед яких ▪*Г. Нарбут,* ▪*І. Бурячок,* ▪*М. Погрібняк,* ▪*О. Судомора,* ▪*П. Лапин.* Наприклад, у бібліотечному фонді зберігається унікальне видання – віршована книжка-картинка **«Зайчик»**, створена художником ▪*Михайлом Жуком*, з дарчим надписом автора вченому, мовознавцю ▪*А. Кримському.*

Саме завдяки змісту дарчого напису ми дізналися, які обставини спонукали художника самотужки за допомогою підручних матеріалів у домашніх умовах випустити 10 примірників цієї книжки.

Після 1917 року в Україні з'явилися перші спроби створення нової української дитячої книжки. Так, у 1919 році вийшов збірник **«Барвінок»**, ілюстрований відомими художниками ▪*І. Падалкою* та ▪*Т. Бойчуком*. У його оформленні простежується звернення митців до традицій давньої української гравюри та прагнення надати виданню виразних національних рис. Окремо варто виділити книжкову продукцію київського видавництва «Культура», яке проіснувало 7 років (1925-1931) та випустило багато ілюстрованих книжок для дітей мовами народів, що проживали на території тодішньої України: українською, російською, польською, німецькою, ідиш тощо. У фонді НБУ для дітей налічується 320 примірників книг цього видавництва.

ПЕРІОД 30-40 рр. XX ст. представлений творами ▪*Олександра Олеся,* ▪*Миколи Вороного,* ▪*Марійки Підгірянки,* ▪*Наталі Забіли,* ▪*Оксани Іваненко,* ▪*Майка Йогансена,* ▪*Миколи Трублаїні*, доповненими та збагаченими яскравими і талановитими ілюстраціями ▪*Б. Крюкова,* ▪*І. Кисіля* та інших.

У цей період для молодших читачів написані твори ▪*Н. Забіли* **«Про маленьку мавпу»**, ▪*Юрія Будяка* **«Загадочки-думочки»**, ▪*О. Донченка* **«Голубина пошта»**, **«Півень у звіринці»**, **«Про кота-воркота»**. Справжніми шедеврами книговидання для дітей цього періоду є **«Колобок»** з ілюстраціями *П. Лапина*, **«Чай»** ▪*О. Стешко* з малюнками *І. Кисіля* тощо.

У фонді 🕮НБУ для дітей зберігаються **ВИДАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ ПЕРІОДУ 1941-1945 рр.**, надруковані як на газетному папері з чорно-білими ілюстраціями, так і повноцінно ілюстровані. Українські видання цього періоду нараховують близько 40 назв. Це твори українських та зарубіжних письменників: ▪*Т. Шевченка,* ▪*І. Франка*, ▪*О. Довженка,* ▪*О. Донченка,* ▪*О. Іваненко,* ▪*Н. Забіли,* ▪*О. Копиленка,* ▪*М. Пригари,* ▪*Ю. Смолича,* ▪*А. Міцкевича* та інших. Серед них оповідання ▪*О. Довженка* **«Ніч перед боєм»**, яке вперше було надруковано в серпні 1942 року в газеті **«Червона зірка»** і перевидано вісімнадцять разів дванадцятьма мовами.

Молода Україна.

№ 3. Часопись для дітей № 3.

старшого й меншого віку.

(Додаток до „Рідного Краю").

Виходить у Київі.

(Благовіщенська вулиця, № 101).

За Лютий (Февраль) 1910—11 р.

Уложила Олена Пчілка.

Київ.

Друкарня 1-ої Київської Друкарської Спілки, Трьохсвятительська 5.

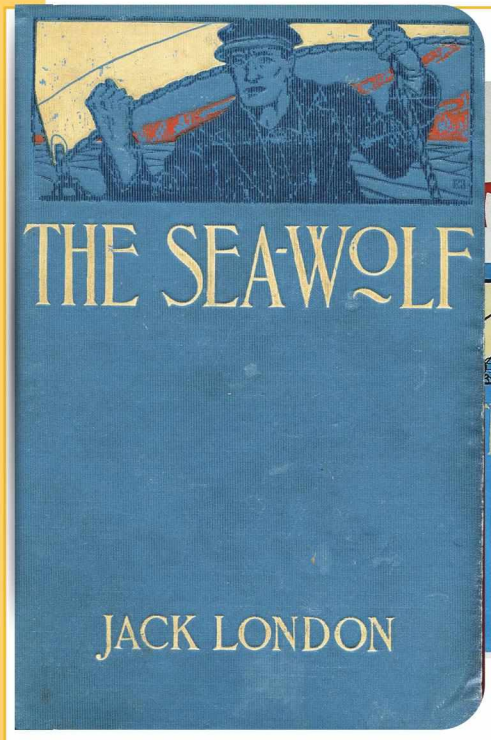
1911.

У фонді рідкісних та цінних видань 🕮НБУ для дітей також зосереджено 2735 **ЖУРНАЛІВ** (88 назв). За хронологічними рамками фонд періодичних видань поділяється на періоди:

- **XIX ст. – 1910-ті рр.** – 620 примірників;
- **1920-1940 рр.** – 1687 примірників;
- **1941-1945 рр.** – 265 примірників;
- **після 1945 р.** – 163 примірники.

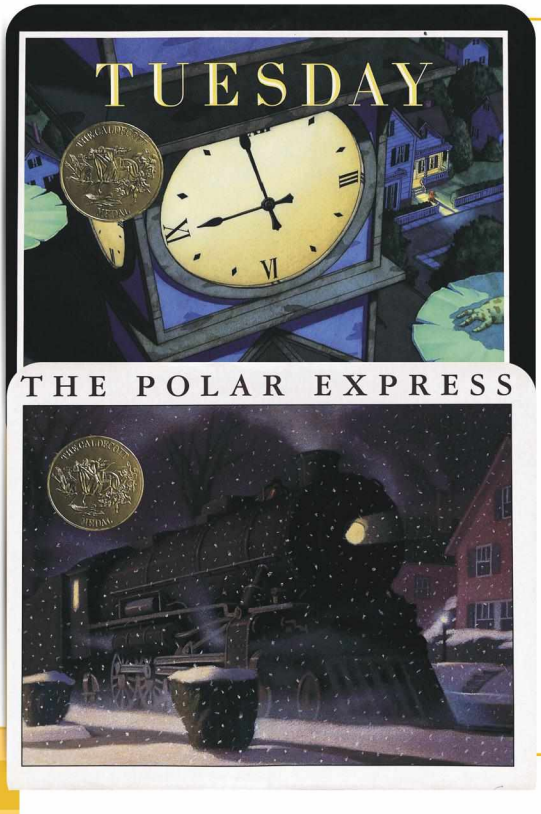
Більшість журналів – російськомовні, лише 17 назв українською мовою. Серед них літературно-художні журнали – **«Молода Україна»**, «Тук-Тук», «Червоні квіти», «Жовтеня», «Барвінок», «Піонерія»; суспільно-політичні – «Більшовиченята», «Дитячий рух», «За комуністичне виховання», «Піонервожатий», «Юнацький рух»; журнали-підручники «Молодий ударник», «Огнище», «Ударник навчання»; природничо-пізнавальні – «Знання та праця», «Юний натураліст» і науково-фаховий – «Бібліологічні вісті».

На українських землях активно друкувалися книжки латинським шрифтом – польською, латинською мовами та іншими. У фонді НБУ для дітей наявні **«Elementarz i rachunki»** (Львів, 1921), Uldynski Jozef. **«Geografia starozytna stosowana…»** (Кременець, 1819), **Niewiadomska** Cecylia «Czytanki» (Київ, 1916), Poraska Marja **«Ludzie Polnocy»** (Київ, 1917) (видання польською мовою); а також видання французькою мовою, яке побачило світ у Києві у 1911 році, – Daudet Alphonse **«Le Petit Chose»**.

Серед **ЗАРУБІЖНИХ НАДХОДЖЕНЬ ФОНДУ РІДКІСНИХ ТА ЦІННИХ КНИГ** найдавнішою є праця англійського філософа ▪*Дж. Локка* польською мовою **«O edukacyi dzieci» («Про виховання дітей»)**, надрукована у 1801 р. у Варшаві. Цінними є прижиттєве видання роману ▪*Дж. Лондона* **«Sea Wolf» («Морський вовк»)** 1904 року (за твердженням дарувальника з власноручними авторськими помітками на полях), казки ▪*Андерсена Г.-Х.* анлійською мовою (▪*Andersen H.* Chr. **«Fairy Tales»** (Лондон, 190?), роман *Д. Дефо* (*Defoe Daniel.* **«Robinson Grusoe»** (Лондон, 190?). У фонді зберігаються франкомовні унікальні прижиттєві видання *Жуля Верна* колекції Hetzel видавця П'єра-Жуля Етцеля, з яким ▪*Ж. Верн* підписав перший контракт на видання власних творів. Це (**«Deux ans de vacances = Два роки канікул»** (Париж, 1888), «Autour de la Lune = Навколо місяця» (Париж, 190?), **«L'ile mysterieuse = Таємничий острів»**, **«Vingt mille lieues sous les mers = Двадцять тисяч льє під водою»**, **«Le testament d'un excentrique = Заповіт дивака»)**. Німецькомовні видання представлені казками ▪*Г.-Х. Андерсена* (▪Andersen H. Chr. «Der Reisekamerad; Die kleine Seejungfer») та Братів Грімм (Grimm Bruder «Waltharilied und andere Sagen», «Kinder und Hausmarchen gesammelt durch die Bruder Grimm»). Є у фонді твори відомої дитячої німецької письменниці ▪*Ельзи Авердік* (4 видання), швейцарської письменниці ▪*Іоханни Спірі* (8 видань) та інші. Книги мають яскраві високохудожні кольорові ілюстрації.

Інший зріз фонду – **НАЙКРАЩА ДИТЯЧА КНИГА В ОРИГІНАЛЬНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТА ПОЛІГРАФІЧНОМУ ОФОРМЛЕННІ 60-90-Х РОКІВ ХХ СТ.** У підрозділі сучасної книжки було зібрано – найцінніші зразки друкованої продукції України, Литви, Естонії, Німеччини, США, Японії, що отримали нагороди на різноманітних конкурсах. Це видання, оформлені українськими художниками-ілюстраторами ▪*Г. Якутовичем,* ▪*О. Яблонською,* ▪*В. Голозубовим,* ▪*В. Лопатою,* ▪*К. Штанко* та іншими.

Крім того, 29 назв видань нагороджені найвідомішою і найпрестижнішою американською нагородою у галузі дитячої ілюстрованої літератури – **медаллю Кальдекотта**. Ця нагорода започаткована ще у 1938 році підрозділом Асоціації бібліотечного обслуговування дітей (Association for Library Service to Children) Асоціації американських бібліотек на честь художника, який рішуче змінив «обличчя дитячої книжки». Є у фонді і два примірники англомовних видань самого автора – видатного британського художника та ілюстратора ▪*Рандольфа Кальдекотта*: **«The Babes in the wood = Будинок, який побудував Джек»** (1955) та **«The Milkmaid»** (1949).

КОЛЕКЦІЇ. У фонді рідкісних та цінних видань 🕮НБУ для дітей сформовано декілька колекцій. Найзначимішою є унікальна колекція «Видання, рекомендовані для включення до Державного реєстру національного культурного надбання». Основним чинником відбору книг до колекції був рік видання – до 1923 року (включно). Така конкретна межа обумовлена закінченням на теренах України періоду Визвольних змагань (1917-1921 рр.), видавнича продукція якого незаперечно є дуже рідкісною і цінною, а також становленням системи книговидання в Україні, збільшенням друкованої продукції, і нарешті – бібліографічною фіксацією Книжковою палатою. Колекція налічує 430 назв (720 примірників). Ці видання рекомендовані для включення до реєстру згідно з «Інструкцією про порядок відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання». У Колекції представлено книги, що вийшли друком як на території України українською, російською, польською та французькою мовами, так і за межами країни українською мовою.

Цінною є **«Колекція Бібліотеки Дори Доброї»**, яка налічує книги іноземними мовами, зокрема 57 – німецькою, 27 – французькою, 6 – англійською та 116 – російською. Дора Юделівна Добра – талановитий педагог, спадкова почесна громадянка м. Києва, меценат, заснувала у Києві у серпні 1909 року першу приватну окрему спеціальну бібліотеку для дітей, підлітків та спеціалістів, що працюють з дітьми. Бібліотека активно обслуговувала читачів; займалася формуванням фонду; популяризувала книги та періодичні видання; організовувала виставки-продажі вибраних дитячих творів та брала участь у виставках дитячих книг, організованих Фребелівським товариством; вела заняття з творчого розвитку дітей; проводила вивчення читацьких уподобань; реалізовувала просвітницьку роботу з батьками; здійснювала методично-консультативну діяльність з питань організації діяльності бібліотек. Саме Дора Добра започаткувала, розробила і застосувала на практиці «дитячу бібліотечну педагогіку».

Заслуговує на увагу і **колекція благодійного товариства «Ліга захисту дитинства»**, яка налічує 48 книг. Це товариство засноване у 1914 році киянкою, однією з перших жінок-юристок – Оленою Абрамівною Гальперіною-Гінзбург (1883-1922). У 1916 році товариство відкрило у м. Києві першу безоплатну бібліотеку-читальню для дітей, при якій було створено палітурну майстерню, проводилися голосні читання, бесіди, влаштовувалися екскурсії та виховні прогулянки. Працював також дитячий клуб «Читання з ліхтарем». Фонд бібліотеки становив 2 тис. назв, а користувалося ним 3 тис. дітей і підлітків – переважно це були діти робітників і ремісників. Організаторами роботи з читачами були педагоги і представники прогресивної інтелігенції, які працювали у бібліотеці на громадських засадах. У вересні 1917 року Товариство відкрило другу дитячу бібліотеку-читальню з аналогічним напрямом роботи. Бібліотеки товариства «Ліга захисту дитинства» працювали у тісній співпраці з приватною бібліотекою Дори Доброї.

Статистичні дані, отримані у результаті опитування обласних бібліотек для дітей, що проводилося 🕮НБУ, свідчать, що в обласних бібліотеках України для дітей фонди рідкісних та цінних видань невеликі за обсягами – від кількох десятків до кількох сотень видань. Деякі обласні бібліотеки для дітей розпочали формувати такі фонди з 70-80-х років XX століття, зокрема 🕮Одеська ОБД – у 1974 році, 🕮Чернігівська ОБД – у 1978 році. Проте більшість обласних бібліотеках для дітей розпочали роботу з формування фондів рідкісних і цінних видань лише на початку XXI століття: 🕮Харківська ОБД – у 2000 р.; 🕮Хмельницька ОБД – у 2002 р.; 🕮Закарпатська ОБДЮ – у 2005 р.; Сумська, Запорізька та Тернопільська обласні бібліотеки для дітей – у 2010 р. За даними опитування, у фондах Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Івано-Франківської, Рівненської, Кіровоградської та Чернівецької обласних бібліотек для дітей не було рідкісних та цінних видань. Деякі обласні бібліотеки для дітей не надали необхідну інформацію.

За хронологічною ознакою фонди рідкісних і цінних видань у опитаних обласних бібліотеках для дітей обумовлені певними хронологічними рамками і являють собою період середини XIX – до середини XX ст., а також від середини XX ст. і дотепер, якщо ці видання мають цінне значення для певних бібліотек. Це видання з автографами письменників, видатних діячів краю, факсимільні, репринтні та інші видання, які становлять значну культурну цінність; видання краєзнавчого характеру або місцевого значення, або ж видання з певною естетичною видавничою ознакою, тобто є зразками художнього оформлення, у тому числі незвичайних форматів та форм (мініатюрні видання, книги-велетні, книги-скриньки тощо).

У фондах рідкісних та цінних видань Хмельницької, Тернопільської, Сумської обласних бібліотеках для дітей переважають україномовні видання, в решті опитаних бібліотек – російськомовні. Слід відмітити, що деякі обласні бібліотеки для дітей володіють особливо рідкісними та цінними виданнями. Так, найцінніше виданням фонду 🕮Хмельницької ОБД є **«Кобзар»** ▪*Т.Г. Шевченка* (Катеринослав, видавництво «Слово», 1918 року видання). Це видання зберігалося у приватній бібліотеці подільського письменника ▪*М.Н. Магери*. З нагоди відзначення 195-річчя від дня народження Великого Кобзаря книга була подарована бібліотеці з дарчим написом митця.

У 🕮Миколаївській ОБД зберігається повість ▪*М. Коцюбинського* **«Fata Morgana»** з ілюстраціями *І. Їжакевича* і *Г. Котляра* (Київ, 1937) та драма-феєрія ▪*Лесі Українки* **«Лісова пісня»** з ілюстраціями *І. Їжакевича* (Київ, 1937).

У 🕮Запорізькій ОБД зберігається книга **«Жизнь и произведенія Тараса Шевченка. (Сводъ матеріаловъ для его біографіи) : съ портретомъ»**, видана у Києві типографією К. М. Мілевського у 1882 році. Державна митна служба України передала Харківській ОБД книгу казок Перро (рос. мовою) з витонченими графічними ілюстраціями, видану типографією товариства І. Д. Ситіна у 1905 році. У фонді цієї бібліотеки зберігається також багатотомне видання енциклопедичного словника Брокгауза та Ефрона російською мовою, видане у 1890 році.

Цінним виданням фонду 🕮Закарпатської обласної бібліотеки для дітей та юнацтва є **«Четверта книжечка»**, яка побачила світ у Львові 1931 року у видавництві Миколи Матвійчука.

Найстарішими виданнями фонду 🕮Одеської ОБД є **«Енеїда»** ▪*Вергілія* російською мовою, видана у 1872 році та **«Життя тварин»** ▪*О. Брема* російською мовою, видане у 1869 році. Аналогічне видання зберігається також у фондах Миколаївської та Харківської обласних бібліотек для дітей.

Фонди рідкісних та цінних видань в обласних бібліотеках для дітей відокремлені від основного фонду та відображені у традиційних та електронних каталогах бібліотек.

Зберігаються у книгосховищах або на окремих стелажах структурних підрозділів із обслуговування користувачів.

У НБУ для дітей функціонує окремий структурний підрозділ, де зберігаються всі рідкісні та цінні видання.

Ще на початку 90-х років минулого століття 🕮НБУ для дітей розпочала роботу зі створення **КАТАЛОГУ УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКИ** для дітей на основі фонду рідкісних та цінних видань бібліотеки. Питання про створення ретроспективної бібліографії української дитячої книжки порушувалося працівниками Бібліотеки (зокрема, О. А. Колесниковою) ще наприкінці 70-х років XX століття. Бібліотека долучилася до створення бібліографічного репертуару національного друку. Перший випуск каталогу ***«Українська книга у фондах Державної бібліотеки України для дітей»*** з'явився у 1992 році, другий – у 1993 р. В обох випусках відображено 410 видань [9, 10]. У 2008 р. підготовлено доповнений випуск ***«Українська книга у фондах Державного закладу «Національна бібліотека України для дітей» 1819-1923 рр.»***, до якого включено 420 видань. Це книги XIX – поч. XX ст., зокрема 1819-1923 років, для різних вікових груп читачів, які вийшли друком в Україні, Австрії, Канаді, Німеччині, США українською мовою та на території України іншими мовами [11]. 🕮Київська обласна бібліотека для дітей підготувала науково-допоміжний анотований покажчик україніки кінця XIX-поч. XX ст. з фонду рідкісних та цінних видань ***«Друковане слово України»*** [12]. Усього в покажчику відображено 62 назви. Найстаріше видання, яке увійшло до покажчика, – **«Книга для первоначального чтения в народных училищах»** (1872 р.).

Наприкінці 90-х років минулого століття в Україні розпочалося активне формування **ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ ТА ЕЛЕКТРОННИХ БІБЛІОТЕК**. Цьому сприяли світові тенденції та процес інформатизації нашого суспільства. Враховуючи зарубіжний досвід реалізації програм у цій галузі, в Україні розробили низку нормативно-законодавчих актів, спрямованих на забезпечення збереження пам'яток національного та світового значення у бібліотечних фондах України. На їх основі розпочали роботу щодо створення цифрових бібліотек (або оцифрування окремих розділів бібліотечних фондів великих бібліотек). Серед них Закон України ***«Про національну програму інформатизації»***, прийнятий 4 лютого 1998 року, та ***«Програма збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000-2005 рр.»***, затверджена Постановою кабінету Міністрів України № 1716 від 15 вересня 1999 р.

На початку 2000-х років 🕮НБУ для дітей розпочала роботу з **ОЦИФРУВАННЯ РІДКІСНИХ ВИДАНЬ**, метою якого було створення страхової електронної копії видання та реалізація права користувачів на доступність в отриманні інформації. Першими було оцифровано тринадцять видань, які представляють творчість семи визначних українських та зарубіжних художників-ілюстраторів (▪*І. Киселя,* ▪*Б. Єрмоленка,* ▪*С. Кононучука,* ▪*Б. Крюкова,* ▪*П. Лапина,* ▪*В. Лебедєва,* ▪*Є. Рачова*).

Оцифровані видання було представлено на сайті бібліотеки у розділі «Читалка»[5]. Після вибору видання, яке користувач бажає переглянути, він переходить на сторінку-прев'ю, де у зменшеному форматі подано усі його аркуші. Це дозволяє охопити видання цілісно й сформувати попереднє уявлення про нього. Кожне зображення у цьому перегляді є гіперпосиланням, що відкриває окрему сторінку з можливістю детально розглянути фрагмент і ознайомитися з текстом [13].

Робота 🕮НБУ для дітей з оцифрування фонду рідкісних видань продовжувалася надалі. Оцифрування документів в обласних бібліотеках для дітей було або вибіркове і здійснювалося власними силами, або взагалі не відбувалося. 🕮Одеська ОБД за підтримки «Одеського регіонального науково-виробничого відділення страхового фонду документів» здійснила у 1995 році мікрофільмування 29 примірників книг.

Безперечно, фонди рідкісних та цінних видань бібліотек України для дітей, передусім україномовні, мають виняткове історичне, культурне та просвітницьке значення. Переведення таких видань у цифровий формат не лише гарантує їхнє довготривале збереження, а й істотно розширює можливості доступу. Завдяки оцифруванню вони стають зручними для читання на комп'ютерах, планшетах та інших електронних пристроях, а також можуть активно використовуватися у наукових дослідженнях, освітньому процесі та культурному обміні.

Перелік посилань

1. Ковальчук Г. Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах : [монографія] / Г. Ковальчук ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т укр. книги. — Київ : НБУВ, 2004. — 642 с. [С. 5]. — URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/00000388.pdf.
2. Основи законодавства України про культуру : Закон України від 14.02.1992 р. № 2117-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 21. — С. 294.
3. Положення про Державний реєстр національного культурного надбання [Електронний ресурс] : затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 1992 р. № 466 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-92-п.
4. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 7. — С. 45.
5. Законодавство – бібліотекам України : довід. вид. Вип. 1 : Загальні засади діяльності бібліотек / Національна парламентська бібліотека ; уклад. Т. Слєпцова, Н. Грищенко, Г. Саприкін. — Київ, 2000. — 218 с.
6. Інструкція про порядок відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання [Електронний ресурс] : затверджена наказом Міністерства культури і мистецтв України від 20.11.2001 р. № 708 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1027-01.
7. Мищак І. М. Нормативно-правове забезпечення формування Державного реєстру національного культурного надбання та шляхи його вдосконалення в Україні / І. М. Мищак // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2014. — № 4. — С. 19-24. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2014_4_6.
8. Про культуру [Електронний ресурс] : Закон України від 14.12.2010 р. № 2778-VI у редакції від 01.04.2014 р. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/2778-17.
9. Українська книга у фондах державної бібліотеки України для дітей : 1574-1923 роки : каталог. Вип. 1 / Державна бібліотека України для дітей ; підгот. Н. Загайна. — Київ, 1992. — 49 с.
10. Українська книга у фондах державної бібліотеки України для дітей : 1574-1923 роки : каталог. Вип. 2 / Державна бібліотека України для дітей ; підгот. Н. Загайна. — Київ, 1993. — 15 с.
11. Українська книга у фондах Державного закладу «Національна бібліотека України для дітей» 1819-1923 рр. : бібліогр. покажч. / «Національна бібліотека України для дітей», державний заклад ; уклад. Н. Загайна ; ред. Н. Скоморовська. — Київ, 2008. — 68 с.
12. Друковане слово України : ретросп. покажч. літ. XIX-поч. XX ст. з фонду рідкіс. видань / Київська обласна бібліотека для дітей ; склад. Л. Соляник. — Київ : Смолоскип, 1997. — 9 с.
13. Торлін І. Велика книга для маленьких читачів і нові форми її популяризації / І. Торлін // Вісник Книжкової палати. — 2003. — № 8. — С. 33-35.

[5] Згодом – «Музей книги»

Наталія КУЗНЄЦОВА,
завідувач центру дослідження
книги та читання
Національної бібліотеки України для дітей

Ольга ПЕТРЕНКО,
завідувач сектору науково-дослідної роботи
центру дослідження книги та читання
Національної бібліотеки України для дітей

РЕАЛІЇ ЧИТАЦЬКИХ ПРАКТИК КОРИСТУВАЧІВ-ДІТЕЙ НБУ ДЛЯ ДІТЕЙ

У часи серйозних викликів, які переживає українське суспільство під час російсько-української війни, дитяче читання набуває особливого значення. Уже четвертий рік поспіль Національна бібліотека України для дітей працює й розвивається у надзвичайно складних умовах, проте незмінно виконує свою місію – залишатися відкритим і безпечним простором для дитини, формувати покоління свідомих, інтелектуальних і здатних до критичного мислення громадян.

Щодня у бібліотеку зі своїми запитами приходять нові читачі, які потребують постійної уваги та якісних бібліотечно-інформаційних послуг.

Щоб тримати руку на пульсі щодо потреб та інформаційних запитів своїх користувачів, працівники центру дослідження книги та читання 📖НБУ для дітей проводять не тільки наукові соціологічні дослідження всеукраїнського масштабу, а й **ЛОКАЛЬНІ ВИВЧЕННЯ СЕРЕД СВОЇХ КОРИСТУВАЧІВ.**

Тільки у 2025 році проведено низку досліджень різної тематики:

- «Твори Всеволода Нестайка у читанні дорослих та малих»;
- «Інклюзивна українська література для дітей та підлітків: твори які допомагають сформувати уявлення про людей з інвалідністю та сприяють соціалізації»;
- «Читаю я і вся моя сім'я: практики читання книжок»;
- «Формати книг очима дітей: паперова, електронна чи аудіо».

Локальні дослідження проводилися у структурних підрозділах Національної бібліотеки України для дітей із залученням користувачів різних вікових категорій, що дало змогу отримати всебічне диференційоване уявлення про інформаційні потреби, обізнаність і ставлення респондентів до читання, літератури, надання бібліотечних послуг. Основним методом збору первинної інформації було анкетування, яке включало питання відповідно до тематики дослідження. Емпіричні дані дозволили простежити читацькі інтереси до • творів *В. Нестайка*; • інклюзивної літератури, • соціалізації дітей з інвалідністю, •популяризації сімейного читання.

Під час опитування жоден з наших респондентів не зазначив, що зовсім не читає вдома. Це означає, що книжка залишається важливою частиною сімейного простору попри війну і цифрові розваги.

Для динамічного розвитку діяльності бібліотеки необхідно визначати найбільш актуальні напрями, що відповідають викликам сучасності. Саме вони мають стати проблемно-тематичною основою бібліотечно-інформаційного обслуговування дітей та юнацтва. Водночас локальні дослідження виступають фундаментом цього процесу, забезпечуючи його наукову й практичну обґрунтованість. В умовах воєнного стану бібліотеки та їхні фахівці адаптувалися, аби залишатися корисними для своїх читачів. Сьогодні, окрім традиційного обслуговування, особливої ваги набуває морально-психологічна підтримка відвідувачів, зокрема людей з інвалідністю. Питання інклюзії стало не лише актуальним, а й визначальним — це нова реальність, у якій працюють бібліотеки.

Одним із чинників соціалізації дитини з інвалідністю у суспільстві та готовності самого суспільства до сприйняття таких дітей є читання інклюзивних творів, адже саме це дає змогу м'яко, через аналіз літературних персонажів та сюжетів боротися зі стереотипами, виховувати в дітях повагу до «інакшості» інших людей. Тож, з метою дослідження актуальності використання інклюзивної української літератури для дітей як просвітницького інструменту соціалізації користувачів-дітей у культурно-освітньому просторі бібліотеки проведено **локальне дослідження *«Інклюзивна українська література для дітей та підлітків: твори, які допомагають формувати уявлення про людей з інвалідністю та сприяють соціалізації».***

Загалом результати дослідження показали комплексну картину з інклюзивною українською літературою для дітей та підлітків: існує не тільки нестача самої літератури, а й проблема з її розповсюдженням, популяризацією, читанням та усвідомленням її важливості. Так, лише 33% респондентів-дітей повідомили, що читали такі твори, решта – 67% дали негативну відповідь, але при цьому виявили бажання прочитати твори даної тематики 27% респондентів-дітей, категоричне «ні» висловили 40% респондентів.

Водночас 93% фахівців бібліотеки та 88% батьків переконані, що читання інклюзивної літератури для дітей сприяє як соціалізації дитини, так і формуванню інклюзивної культури українського суспільства. Такі показники засвідчують, що організатори дитячого читання усвідомлюють глибокий освітній та виховний вплив інклюзивної літератури, яка допомагає дітям зрозуміти «інакшість», виховати толерантність, емпатію та прийняття різноманіття.

В анкеті для дітей було запитання «Чи вплинуло читання інклюзивної літератури на твоє ставлення до людей з інвалідністю?». Відносно незначна кількість респондентів читала літературу з даної тематики, і відповісти більшості було складно. І все ж 20 % відповіли «так», чітке «ні» висловили – 47%, а 33% повідомили, що якби прочитали, то можливо б вплинуло.

Усі аргументи зводяться до того, що висвітлення теми інклюзії в дитячій літературі[1] є життєво необхідним для виховання нового покоління українців – відкритих, чуйних та готових будувати суспільство, де є місце кожному. Дослідження розкрило глибокі соціальні й освітні проблеми, з якими стикаються діти та їхні батьки в умовах недостатньої поінформованості про інклюзивність, і наочно продемонструвало нагальність впровадження інклюзивної літератури у дитяче середовище. Популяризуючи інклюзивну літературу, ми створюємо середовище, де кожна дитина зможе знайти своє місце у суспільстві і стати рівноправним учасником культурного процесу.

[1] «Всі ми діти, всі ми різні» (https://chl.kiev.ua/mbm/Book/View/416#page/2/mode/2up).

У підтримці та розвитку читання, які є одним із пріоритетних напрямів діяльності бібліотеки, особливий акцент робиться на партнерську співпрацю з батьками. Соціальний інститут сім'ї є основним у суспільстві, він формує наступні покоління та виховує гідну зміну, що забезпечуватиме розвиток та процвітання як громадянина, так і країни.

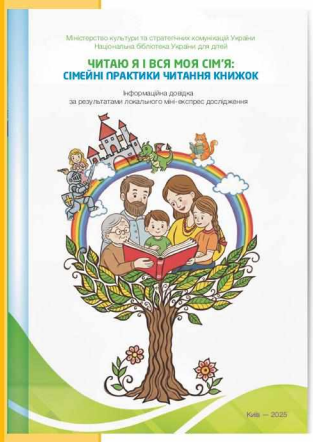
На сьогодні 📖Національна бібліотека України для дітей накопичила величезний досвід роботи з родинами та сім'ями.

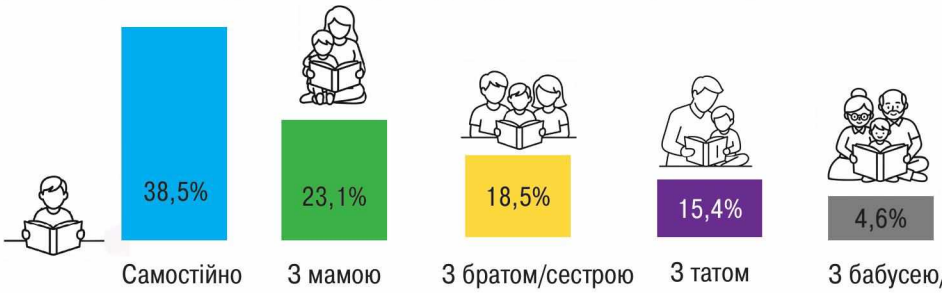
ОСНОВНЕ ЗАВДАННЯ ЗАХОДІВ:

- створення платформи для родинного спілкування та відпочинку;
- зміцнення сімейних традицій;
- залучення до сімейного читання як дітей, так і батьків;
- інформування батьків про новинки сімейно-педагогічної літератури та рекомендації щодо дитячого читання.

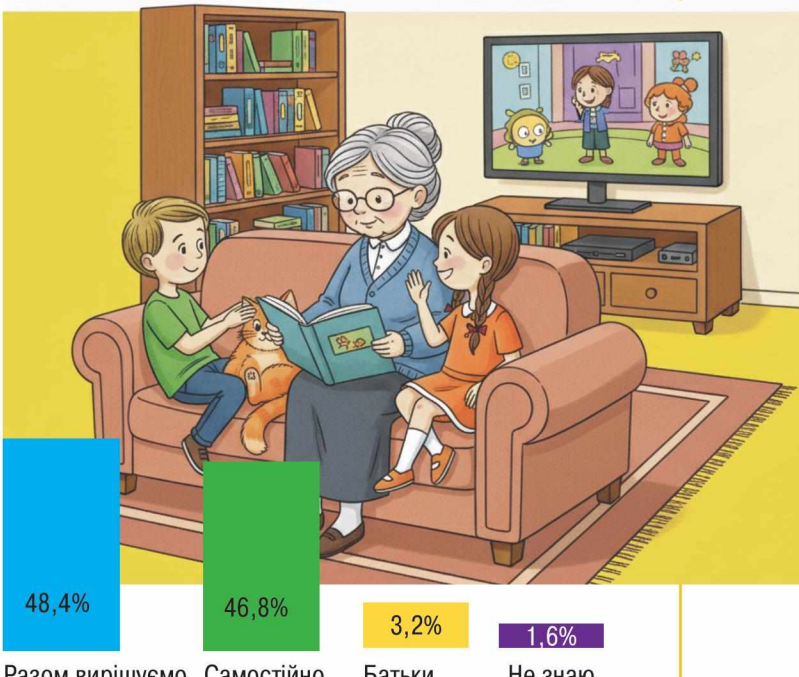
Водночас у сучасному суспільстві, що переживає великі соціокультурні виклики – війну, зміну способу життя, вплив цифрових технологій, – постає потреба оновленого, емпірично обґрунтованого розуміння читацьких практик українських родин.

Саме тому в бібліотеці проведено **експрес-дослідження** ***«Читаю я і вся моя сім'я: сімейні практики читання книжок»***, яке показало, що 61,5% дітей розділяють радість читання у родинному колі. Серед спільних читань лідирує читання з мамою (23,1%), далі йдуть читання з братом/сестрою (18,5%) та з татом (15,4%), з бабусею чи дідусем (4,5%). Самостійно читають книжки вдома 38,5% респондентів-дітей. Приємно відзначити, що жодна дитина не обрала варіант «Не читаю вдома».

Ініціатор вибору книжки для читання

Майже половина опитаних батьків (46,2 %) зазначає, що спільне читання починається за взаємною згодою обох – і дорослого, і дитини. Це є найбільш позитивним показником, оскільки свідчить про спільну зацікавленість та партнерський підхід до читання, де ініціатива є рівноправною, а не нав'язаною однією зі сторін.

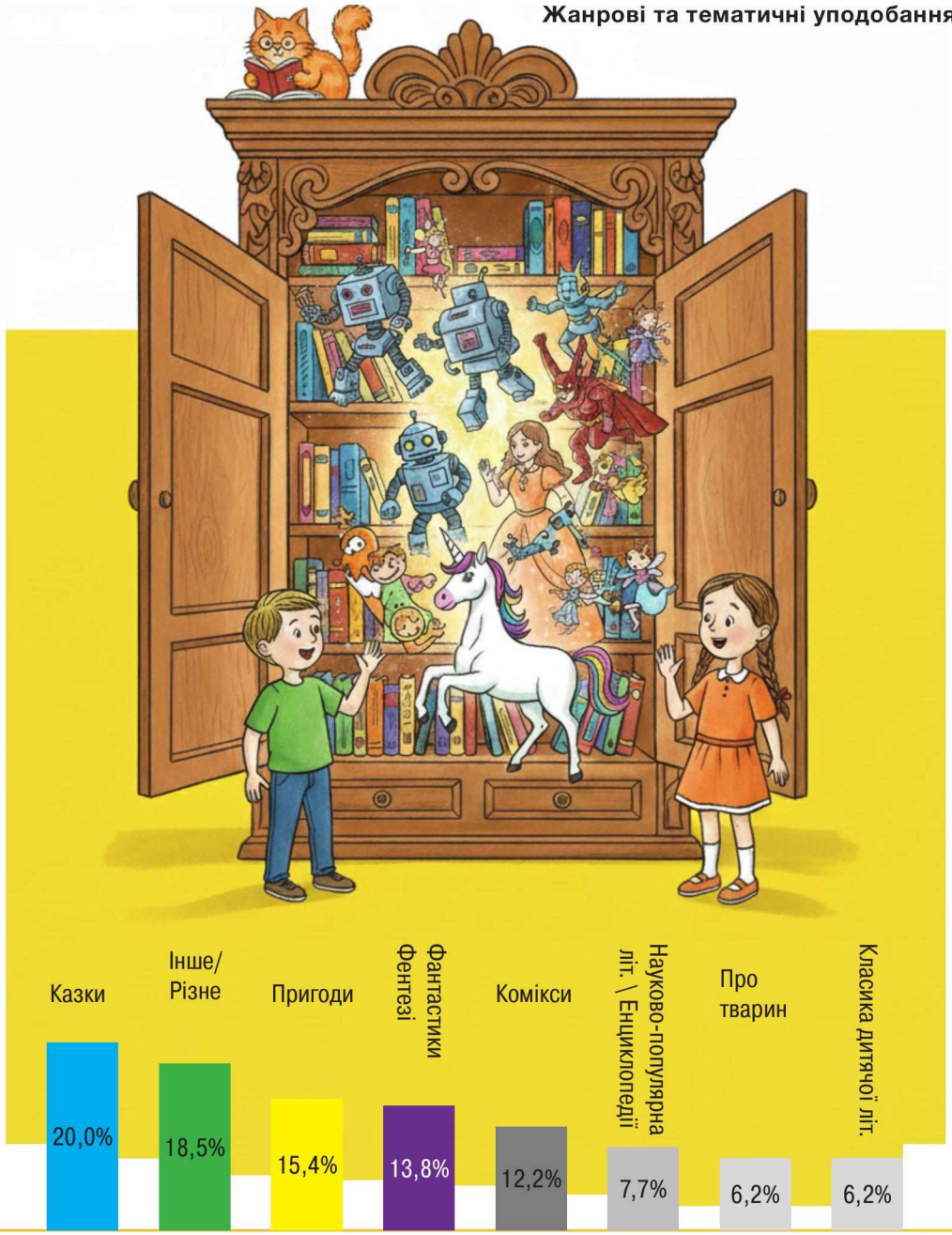
Результати анкетування засвідчили високий ступінь співучасті дітей у виборі літератури для родинного читання. Майже половина респондентів-дітей повідомили, що обирають книги разом із батьками (48,4%), а ще 46,8% дітей роблять це самостійно. Натомість ініціатива суто від батьків виявилася мінімальною – лише 3,2% випадків. При цьому лише 1,6% респондентів не визначилися з відповіддю.

Загалом ці результати продемонстрували дитиноцентричний підхід у багатьох родинах – діти активно залучені до вибору книг, що сприяє формуванню їхніх читацьких смаків, інтересів і внутрішньої мотивації до читання.

Аналіз анкет показав, що діти мають широкий спектр читацьких інтересів, а спільне читання – це не лише розвага, а й спосіб пізнання світу, обговорення важливих тем та формування книжкової культури. Жанрові та тематичні уподобання дітей свідчать про різноманітність читацьких інтересів і водночас виявляють популярніші напрями. Найбільше дітей обирають казки (20,0%), що підтверджує їхню стійку актуальність як першого й найулюбленішого жанру дитячого читання. Також великий відсоток складає пригодницька література (15,4%), що приваблює динамічним сюжетом та елементами несподіванки. Досить високу частку займають твори у жанрі фантастики (13,8%), що демонструє інтерес дітей до уявних світів і нестандартних ситуацій.

Популярністю користуються також комікси (12,2%), які поєднують короткий текст та ілюстрацію і відповідають сучасним тенденціям візуальної культури. Важливим сегментом є науково-популярна література та енциклопедії (7,7%), що свідчить про пізнавальні інтереси школярів і прагнення отримати нові знання у доступній формі. Меншою, але стабільною є частка прихильників класичної дитячої літератури (6,2%) та книг про тварин (6,2%). Водночас досить значна частина відповідей віднесена до категорії «інше/різне» (18,5%), що говорить про широку палітру індивідуальних уподобань, які виходять за межі основних жанрів і відображають особисті інтереси кожної дитини.

Жанрові та тематичні уподобання дітей

Основні вподобання дітей: читання, мультики, ігри

Попри активну присутність цифрових розваг у житті дітей, користувачів бібліотеки, книжка все ж лідирує у їхніх дозвіллєвих уподобаннях. Основні вподобання дітей: читання, мультфільми, ігри, свідчать, що на першому місці залишається читання (56,7%), яке займає провідну позицію серед дозвіллєвих занять і підтверджує стійкий інтерес до книги. Значно менша, але все ж вагома частина дітей віддає перевагу комп'ютерним іграм (23,3%), що відображає сучасні цифрові тенденції у дитячому середовищі. На третьому місці – перегляд мультфільмів (20,0%), які поєднують розважальний та пізнавальний аспекти і залишаються важливою складовою дитячого дозвілля.

А відповіді респондентів щодо мотивів звернень до книги показують, що для більшості дітей читання – це цікаво, приємно, корисно і захопливо. Водночас виявлені мотиви допомагають краще зрозуміти, як підтримати та посилити читацький інтерес, наприклад, через створення яскравого контенту, підбір жанрів за вподобаннями та роботу з молодшими дітьми над розвитком читацької навички.

На жаль, дослідження відстежило обмежену сталість сімейної читацької традиції – читання вголос або навіть обговорення певних творів серед підлітків (13-14 років). Сімейне читання на сьогодні трансформується в інші форми і передбачає участь у сімейних та всеукраїнських конкурсах; проведення домашніх театральних вистав; ведення book-блогів, створення відеороликів тощо – формати, до яких необхідно активно залучати дітей даної вікової категорії.

Діапазон читацьких інтересів творчості ▪*Всеволода Нестайка* різних поколінь користувачів бібліотеки показало локальне дослідження ***«Твори Всеволода Нестайка у читанні дорослих та малих»***. Його проведення у 2025 році відбулося у межах відзначення 95-річчя з дня народження письменника. ▪*Всеволод Нестайко* – не лише знакова постать в історії української літератури, а й сучасний інструмент діалогу між поколіннями. Книжками ▪*В. Нестайка* захоплюється не одна генерація юних читачів бібліотеки. Наскільки батьки залучені до процесу ознайомлення своєї дитини з творами письменника, засвідчили відповіді на запитання ***«Які твори Всеволода Нестайка Ви читали з дитиною або слухали разом у форматі аудіокниг?»***.

- **«Дивовижні пригоди в лісовій школі»** – 23,8%;
- **«Тореадори з Васюківки»** – 22,5%;
- **«В Країні Сонячних Зайчиків»** – 18,8%;
- **«Одиниця з обманом»** – 8,8%;
- **«Пригоди Робінзона Кукурузо»** – 8,8%;
- **«П'ятірка з хвостиком»** – 5,0%;
- **«Неймовірні детективи»** – 2,5 %;
- **«Загадка старого клоуна»** – 2,5 %;
- **«Таємничий голос за спиною»** – 2,5 %;
- **«Слідство триває»** – 2,5 %;
- **«Шурка і Шурко»** – 1,3 %;
- **«Казкові пригоди Грайлика»** – 1,3 %.

Хоча батьки продемонстрували досить високу обізнаність із творчістю ▪*В. Нестайка*, вони мають обмежене уявлення про сучасну українську дитячу літературу та авторів – лауреатів ***Всеукраїнської літературної премії імені Всеволода Нестайка***. Це свідчить про потребу в активнішій інформаційно-просвітницькій роботі серед дорослої аудиторії.

Книги класика продовжують виконувати культурну, пізнавальну та виховну функції. Важливо зберігати, підтримувати і переосмислювати його спадщину, залучаючи дітей та дорослих до глибшого читання, спільного досвіду та відкриття менш відомих граней творчості автора.

Результати локальних досліджень доводять, що дитяче читання живе, розвивається і трансформується. А бібліотека, крокуючи в ногу з часом, залишається провідником у світі книжок і духовних цінностей для маленьких українців. Попри конкуренцію з цифровими технологіями, книжка зберігає статус важливого джерела знань, емоцій і цінностей. Читання стає способом діалогу між поколіннями, формою сімейного дозвілля, інструментом інклюзії та соціалізації.

Людмила БАЦАЙ

заступник генерального директора
з комунікацій та зв'язків
із громадськістю
Національної бібліотеки України
для дітей

ЗУСТРІЧ ЧЕМПІОНІВ ЧИТАННЯ У ПЕРЕЯСЛАВІ

15-16 липня 2025 року для багатьох книголюбів стали незабутніми і неперевершеними, особливо для учасників ***Всеукраїнського форуму лідерів читання***, приуроченого до Дня Української Державності. Древній Переяслав на Київщині на кілька днів перетворився на майданчик зустрічі юних лідерів читання, які продукували співдію, співтворчість, згуртованість, довіру, емпатію і, звісно ж, книжкову обізнаність. Діти надихалися, шукали, експериментували, дискутували, розвивалися, помилялися, гралися, демонстрували власні таланти, перетворювали виклики на можливості.

Захід організували 🕮Національна бібліотека України для дітей, Українська національна секція IBBY, Українська асоціація працівників бібліотек для дітей, Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» за підтримки Міністерства культури та стратегічних комунікацій України і Переяславської міської ради.

Учасниками насиченої програми Форуму стали 19 чемпіонів читання – переможців обласних етапів конкурсу з різних куточків України, і стільки ж бібліотечних працівників та батьків, які супроводжували юних книголюбів.

Перший день форуму припав на відзначення Дня Української Державності, що додало події особливої піднесеності та змістовності.

Під час урочистого відкриття форуму до його юних учасників звернулися організатори та почесні гості.

Алла ГОРДІЄНКО, генеральний директор 📖НБУ для дітей, у своїй промові зазначила: *«Сьогоднішній форум – це не лише про читання, а й про розвиток, силу, віру в майбутнє. Ви, діти, – справжні титани, які у складний час не побоялися подолати сотні кілометрів, щоб приїхати в славетний Переяслав. Ви формуєте культуру читання, зростаєте попри війну, і саме вам ми присвячуємо цю подію. Дякую бібліотекам, партнерам і всім, хто долучився. Слава нашим дітям! Слава Україні!».*

На урочисту церемонію нагородження переможців ***Всеукраїнського конкурсу «Лідер читання»***, яка відбулася на базі Університету Григорія Сковороди в Переяславі, завітали:

Жанна ОСИПЕНКО, заступник голови Київської обласної державної адміністрації;

Вячеслав САУЛКО, голова Переяславської міської ради;

Алла ГОРДІЄНКО, генеральний директор 📖НБУ для дітей;

Віталій КОЦУР, ректор Університету Григорія Сковороди в Переяславі;

Руслан ДЯЧЕНКО, начальник Бориспільської районної військової адміністрації;

Олександр КОЛИБЕНКО, заступник генерального директора Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»;

Тетяна СЕЛЕЗНЬОВА, радник голови Служби безпеки України з комунікацій;

Микола ТОМЕНКО, засновник фонду «Рідна країна»;

Лариса ЗАХОЖА, директор ПП «ЛАРАДЕНТ»;

сучасні українські письменники **Сашко ДЕРМАНСЬКИЙ** та **Світлана ВЕРТОЛА** тощо.

Ректор Університету Григорія Сковороди **Віталій КОЦУР** наголосив:

«Насправді ви перебуваєте в унікальному місці. Саме тут, у Переяславі, формувалися основи державотворчих процесів Київської Русі і зафіксована перша літописна згадка назви «Україна». Це – місце історії, місце сили, місце позитивної енергетики. Відомий український історик і державотворець Михайло Грушевський колись зазначав, що саме в трикутнику Київ – Чернігів – Переяслав формувалася українська народність».

Від імені Київської ОДА учасників привітала Жанна ОСИПЕНКО:

«Київщина гостинно вітає вас. Ви – переможці, лідери читання, найкращі в Україні, і нам приємно, що саме тут, на Київщині, ви отримуєте заслужені подарунки та визнання. У нас на вас великі надії, адже саме ви – молодь, яка відбудовуватиме Україну, стане її професійним майбутнім та продовжить творити державу, яку ми всі любимо».

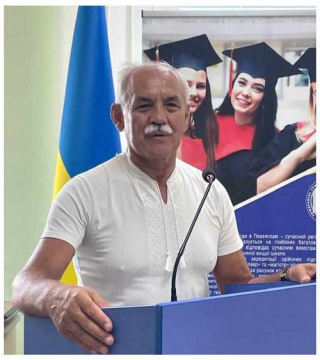

Засновник Фонду «Рідна країна» Микола ТОМЕНКО звернув увагу на важливість підтримки молоді:

«Для мене, як давнього друга Національної бібліотеки України для дітей, велика честь бути тут. Фонд «Рідна країна» завжди підтримує ініціативи, де зростають справжні лідери, – у читанні, творчості, активному способі життя. Це надзвичайно важливо, особливо в умовах війни. Діти й батьки, які залишилися в Україні, і тут живуть, навчаються, беруть участь у конкурсах – це вже герої».

Чемпіони читання у святковій атмосфері отримали заслужені нагороди – дипломи та книжкові подарунки від наших партнерів: Університету Григорія Сковороди в Переяславі, Переяславської міської ради, приватного підприємства «ЛАРАДЕНТ», Фонду Миколи ТОМЕНКА «Рідна країна».

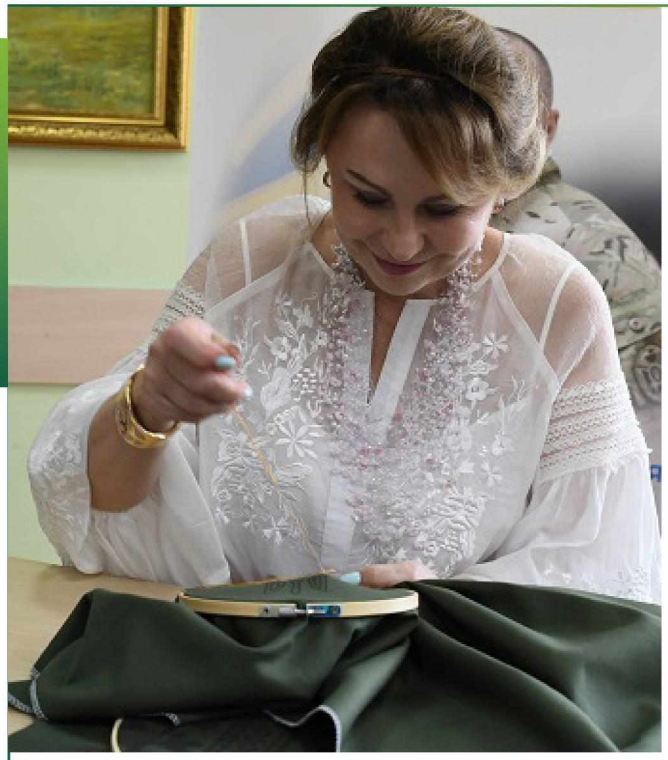

Потім книголюби з різних регіонів України здійснили мандрівку заповідними куточками Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» та місцями, пов'язаними з іменами видатних особистостей краю, поласували козацькими стравами, взяли участь в інтелектуальних розвагах і, звичайно ж, – поспілкувалися з однолітками та авторами своїх улюблених книг.

Під час Форуму стартував проєкт ***«Вишиванка для Героя»***, у межах якого створюватимуться унікальні вишиванки від читачів Національної бібліотеки України для дітей (і не тільки) для українських незламних Героїв. Презентовано перший сезон нового проєкту «Малюки для Малюка», у межах якого діти обрали свого героя – очільника СБУ генерала Василя Малюка – керівника відомої спецоперації «Павутина». Саме для нього юні читачі створять рукотворну вишиванку з використанням традиційних символів: у манжетах закодовані обереги від зла, тризуб на рукаві є знаком княжої могутності, козацький хрест є символом воїнської доблесті та честі, образ козака Мамая з бандурою під дубом є духовним оберегом тощо.

Проєкт реалізується у партнерстві з дизайн-студією сучасного вишитого одягу «Чічка» (засновниця – Мар'яна НІКОЛЬЧУК) за підтримки Міністерства культури та стратегічних комунікацій України та Служби безпеки України. Перші стібки на полотно вишиванки поклали почесні гості форуму та організатори події, а потім ініціативу підхопили лідери читання та їхні батьки.

У програмі форуму на учасників чекали цікаві зустрічі з сучасними українськими дитячими письменниками – ▪*Світланою Вертолою* та ▪*Олександром Дерманським*. Під час спілкування автори поділилися своїм творчим досвідом, розповіли про процес написання улюблених книг, відповіли на численні запитання книголюбів, а також надихнули молодих читачів відкривати для себе світ літератури та розвивати власну фантазію.

Для кращих читачів із різних куточків нашої країни організатори форуму влаштували низку цікавих екскурсій. Діти відвідали визначні культурні локації Переяслава: **Музей «Заповіту» Т.Г. Шевченка, Музей кобзарства**, здійснили оглядову екскурсію містом.

У Музеї кобзарства охочі мали змогу власноруч зіграти на старовинних музичних інструментах, а під час оглядової екскурсії – спуститися в підземелля, підживитися енергетикою столітніх дубів, визначити точне місце, з якого Тарас Шевченко робив замальовки міського собору, та одержати мотиваційні призи.

Також читачі з батьками потрапили на кінопоказ культового анімаційного фільму «Ліло і Стіч» під відкритим небом. І хоч насолоду перервав сигнал тривоги, проте перехід у безпечне укриття дав змогу додивитися фільм до кінця й отримати купу позитивних емоцій.

Кожна подія і зустріч у межах форуму навіки закарбуються в дитячих серцях. Не винятком стало і відвідування унікального музейного комплексу – **Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини**. Діти схилили голови перед творцем переяславських скарбів – Михайлом Сікорським. Великий фундатор заснував 28 музеїв у місті, прославивши Переяслав найбільшою кількістю музейних закладів на кількість населення. Нині це 26 музеїв на 26 тис. осіб місцевого населення – ніхто досі не перевершив цей рекорд.

Усі лідери читання відвідали Переяслав уперше. Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини вразив юних читачів своєю культурно-історичною експозицією і просторами. Вони завітали до хати знахарки, двору священника, церковної сторожки, рефлексували біля Церкви Покрови Пресвятої Богородиці, у церковно-приходській школі, половецькому святилищі, пізньопалеолітичній стоянці, побачили і почули про десятки інших історичних об'єктів. У дітей було багато цікавих запитань до екскурсовода, який підключав багато інтерактиву, і читачам не доводилося нудьгувати.

Працівники музею провели для дітей майстер-класи з розпису сувенірів із солоного тіста та володіння технікою написання пером, з виготовлення ексклюзивних закладок для книжок із цитатами Сковороди та сургучевою печаткою. Не минулося і без пригод: дівчинка Катруся з Чернігівщини випадково втопила в мальовничому музейному озері власний смартфон. Катруся спочатку дуже засмутилася, гірко розплакалася, але її заспокоїли. А реставраторам вдалося дістати ґаджет.

Як ми довідалися згодом від мами Катрусі, телефон гарно просох, за кілька днів увімкнувся і, зі слів власниці, після промивання «мізків» на Переяславщині став навіть гучніше дзвонити.

Діти брали участь у майстер-класах, навчилися просівати збіжжя через стародавнє сито, молоти у жорнах, товкти його у ручній та ножній дерев'яній ступах, а також протестували в роботі ручні жорна часів Голодомору. Наостанок посмакували смачними українськими стравами – борщем, варениками, узваром…

До дітей у музей за відгуками і враженнями завітали Валентин Шуткевич, начальник відділу культури та туризму Переяславської міської ради, Ірина Кузьмицька, українська художниця, мистецтвознавиця, директор Переяславської художньої школи ім. Петра Холодного, та Валентина Губенко, викладач Університету Григорія Сковороди в Переяславі. Лідери залюбки спілкувалися та фотографувалися з гостями.

Також діти стали учасниками заняття зі зниження психо-емоційної напруги за допомогою арттерапевтичної техніки «Кавомалювання – подорож у казку». Його провела переяславська письменниця та художниця ▪*Світлана Шевченко*, яка не лише ознайомила дітей із технікою малювання кавою, а й допомогла кожному зануритися у власний світ фантазій та мрій, розкрити емоції через творчість. Пані Тетяна кожній дитині подарувала власну книгу «Канікули без…» і заспокійливі закладки для книжок.

Час, відведений на івенти в Переяславі, злинув непомітно і весело. Прощання було щемким і теплим. Кожен учасник форуму вирушив додому з океаном емоцій, повіз на малу батьківщину подарунки і незабутні враження.

На згадку про подію та у межах партнерства бібліотека Університету Григорія Сковороди в Переяславі (завідувач Ольга Шкира) передала в дарунок 🕮НБУ для дітей нові книги.

Всеукраїнський форум лідерів читання став яскравою подією, що об'єднала активних читачів із різних куточків країни, які змогли налагодити дружні зв'язки, обмінятися ідеями, сформувати лідерські якості і патріотичний світогляд, а повернувшись додому, кожен лідер читання ще більше читатиме нових, добрих, сучасних книжок, популяризуючи книги й читання.

Незабутні враження змушують знову і знову пригадувати неймовірні зустрічі, активності, щасливі моменти. Ми безмежно вдячні нашим партнерам і спонсорам – Університету Григорія Сковороди в Переяславі, Національному історико-етнографічному заповіднику «Переяслав» та Переяславській міській раді за глибоке змістовне і дозвіллєве наповнення програми перебування найкращих читачів України на Переяславщині. Висловлюємо слова особливої вдячності Голові Київської обласної державної адміністрації **Миколі КАЛАШНИКУ** за допомогу і сприяння в організації та проведенні всеукраїнського заходу.

Ось, для прикладу, кілька відгуків батьків, які супроводжували дітей у Переяславі:

«Дякую за незабутні враження і цікаво та пізнавально проведений час. Такої тиші та спокою, як у Переяславі, я особисто не відчувала уже дуже давно»

(Ольга Окунєва, Волинь).

«Щиро дякуємо за незабутні емоції, неймовірну атмосферу та щедрі моменти радості, які ми мали нагоду пережити разом під час Форуму! Це були три дні натхнення, єднання та щирого спілкування. Особлива вдячність організаторам за професіоналізм, душевне тепло і неймовірну турботу про кожного учасника. Програма була настільки ретельно продумана, що кожна мить стала маленьким святом. Переяслав вразив нас своєю історією, величчю та автентичністю. Цей досвід залишиться в серці надовго.

Ще раз переконалися: бути українцем – це честь, а наша країна – справжній скарб! Дякуємо всім, хто зробив цю подію такою особливою»

(Наталія Солодюк, Вінниччина).

Повернувшись додому, лідери читання у барвах розписали власні враження в соцмережах та блогах, створили спільний телеграм-канал, де спілкуються, підтримують одне одного, діляться враженнями про прочитане і пережите.

А ми, бібліотекарі, продовжуємо працювати і плекати світле прагнення юних книгоманів до лідерства.

Наталія КАВУН

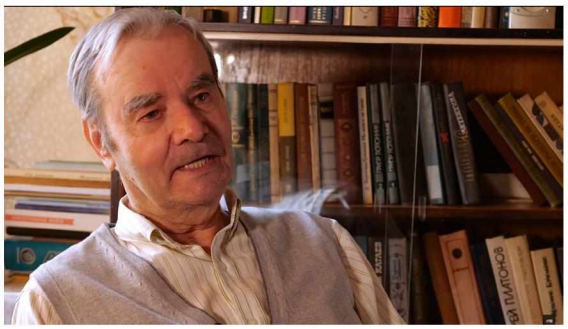
заступник директора
з науково-методичної роботи
та проєктної діяльності
КУ «Одеська обласна бібліотека
для дітей ім. В. Катаєва»

«Я З ТРОЯНД ВИКЛАДАВ СЛОВО...»

В Одесі ім'я Володимира Рутківського знає кожен, хто любить читати. Його називають письменником, який робить читачів щасливими. Особливо дітей.

Володимир РУТКІВСЬКИЙ – відомий український письменник, журналіст, поет, лауреат численних літературних нагород, у тому числі премій імені Лесі Українки, Миколи Трублаїні, Віктора Близнеця, рейтингу «ЛітАкцент року 2009», літературної премії «Книга року ВВС 2011», Національної премії України імені Тараса Шевченка, а його книгу «Гості на мітлі» внесено до Почесного списку IBBY (IBBY Honour List) 2018 року.

ТВОРЧІСТЬ РУТКІВСЬКОГО – це захопливі історії для дітей і підлітків. Великий майстер літературного слова залишив багату творчу спадщину, яка вчить бути патріотами своєї батьківщини та захищати її інтереси, дивитися на наш український світ очима героя, а не жертви, бачити перемоги, а не канонізувати українську недолю.

Своїми історіями пан ▪*Володимир* ростив покоління гордих і вільних та змінював тих, хто жив у парадигмі маленької людини, покірної та звичної до вічних поразок: над його книгами не плачеться, після них хочеться жити й пишатися тим, хто ти є. Його тексти напрочуд кінематографічні, про що свідчить успішна екранізація у 2017 році **роману «Сторожова застава»** та поки що нереалізований проєкт екранізації **тетралогії «Джури»**. Покоління українських дітей виростають на його пригодницьких творах.

Більшу частину життя ▪*Володимир Григорович* провів у нашому чудовому місті. Був другом 🕮Одеської обласної бібліотеки для дітей ім. В. Катаєва. Тут відбувалися зустрічі з читачами, презентації його книг. Багато років у стінах бібліотеки проходили засідання секції дитячої літератури Одеської організації Національної спілки письменників України, яку він очолював. Тому цілком природно, що саме у наших співробітників виникла ідея започаткувати конкурс пам'яті видатного письменника. Було багато дискусій та обговорень, у результаті яких народився ***проєкт обласного онлайн-конкурсу читців пам'яті Володимира Рутківського «Я з троянд викладав слово...»***, організаторами якої стали 🕮Одеська обласна бібліотека для дітей

ім. В.Катаєва та секція дитячої літератури Одеської організації Національної спілки письменників України.

МЕТА КОНКУРСУ – популяризація творів ▪*Володимира Рутківського*, розвиток творчого потенціалу дітей та підлітків, створення можливості їхнього творчого спілкування, розкриття нових талантів та розширення світогляду, освоєння та вдосконалення майстерності декламації, сприяння піднесенню престижу української культури, популяризації літератури, яка відтворює автентику національного характеру, виявлення та підтримка кращих виконавців художнього читання, виховання любові до рідного слова та літератури, популяризації жанру художнього читання.

До участі у Конкурсі запросили бажаючих віком від 7 до 16 років у двох вікових категоріях: 7-12 років та 13-16 років.

Конкурс проводився з 1 березня до 18 квітня 2025 року у два етапи:

І ЕТАП (ВІДБІРКОВИЙ) – з 01 березня по 13 квітня поточного року, під час якого бібліотеки Одеської області на місцях проводили відбір серед своїх читачів на кращу декламацію або відеовідгук на книгу ▪*Володимира Рутківського*. Відеозаписи виступів переможців надсилали на електронну адресу оргкомітету.

ІІ ЕТАП (ОСНОВНИЙ) – з 14 по 18 квітня, під час якого журі оцінювало читців шляхом перегляду надісланих відеозаписів виступів. Результати конкурсу оголосили у день народження письменника – 18 квітня.

РЕЗУЛЬТАТИ КОНКУРСУ перевершили наші сподівання та дуже втішили. На конкурс надійшло більше 40 відео з 18 бібліотек територіальних громад області. Десятки щирих сердець, що промовляли слова великого письменника талановито, з любов'ю та трепетом. Юні читці декламували вірші письменника, інсценізували уривки творів, демонстрували виконавську майстерність, мовну культуру та втілювали цікаві творчі задуми. Також у відеовідгуках конкурсанти виявляли зацікавленість й глибоке розуміння літературних творів автора.

Майстерність конкурсантів оцінювали:
Тетяна ПАЛІЙ, в.о. директора КУ «Одеська обласна бібліотека для дітей ім. В. Катаєва»;
Наталія КАВУН, дитяча письменниця, заступниця директора КУ «Одеська обласна бібліотека для дітей ім. В. Катаєва»;
Інна ІЩУК, поетка, письменниця, керівник Одеської секції дитячих письменників НСПУ;
Олексій НАДЕМЛІНСЬКИЙ, письменник, член Одеської секції дитячих письменників НСПУ;
Любов ФЕДЧЕНКО, керівник літературно-драматичної частини Одеського Українського академічного театру ім. В.Василька.

Кожен учасник прагнув передати високе поетичне слово крізь призму своєї юної душі, тож журі було непросто визначити переможців, адже всі заслуговували на оплески. Проте конкурс є конкурс, і кращих визначили.
Голосування на приз глядацьких симпатій відбувалося на фейсбук-сторінці Одеської обласної бібліотеки для дітей ім. В. Катаєва шляхом підрахунку вподобайок, які користувачі виставляли конкурсантам протягом 3 днів. За підсумками голосування, приз глядацьких симпатій отримала дев'ятирічна **Марина ОБРУЧКОВА**, читачка бібліотеки-філії № 40 КУ «ЦБС для дітей» м. Одеси.

Усі переможці отримали дипломи та книгу віршів для дітей ▪*Володимира Рутківського* «Доброго ранку, сонце», видану секцією дитячої літератури Одеської обласної організації НСПУ за підтримки родини письменника та дитячих письменників Одеси, а всі учасники отримали подяки за участь.

Дуже хочемо, аби започаткований нами конкурс став щорічним та наступного року змінив свій формат з «онлайн» на «офлайн». Сподіваємося, що надалі ми зможемо зробити велику гала-подію, у якій наші переможці матимуть можливість виступити на справжній сцені.

▪*Володимир Рутківський* зробив вагомий внесок у розвиток української дитячої та юнацької літератури, тож конкурс став чудовою нагодою вшанувати його творчість і водночас заохотити дітей до читання українських книжок. Для юних учасників і шанувальників творчості автора підбиття підсумків перетворилося на справжнє свято. Безперечно, конкурс має майбутнє – він житиме й розвиватиметься, адже Одеська обласна бібліотека для дітей ім. В. Катаєва разом із бібліотеками області сьогодні є надійним осередком відкриття талантів і культурного розвитку для дітей і батьків.

Тетяна СТЕФАНОВИЧ

провідний бібліотекар
відділу масової роботи
та естетичного виховання
Миколаївської обласної
бібліотеки для дітей

БІБЛІОТЕКА, ДЕ ОЖИВАЮТЬ КАЗКИ

«ГРА» змінює дитячий світ

На перший погляд, бібліотека і театр – це два різні світи. Бібліотека асоціюється зі спокоєм, знаннями та книжковою мудрістю, тоді як театр – із динамікою, емоціями, перевтіленнями та грою на сцені. Але якщо мова йде про Миколаївську обласну бібліотеку для дітей, то виявляється, що між цими світами набагато більше спільного, ніж здається. Бібліотекарі добре знають: світ дитини – це простір безмежної уяви, де фантазія не має меж. А прочитана книга стає тим ключем, який відкриває двері у справжній театр мрій, образів та пригод.

У наш час, коли діти потребують не лише знань, а й емоційної підтримки, простору для самовираження та розвитку уяви, поєднання читання й творчості набуває особливої цінності.

Адже театр – це втілення власних фантазій у реальність. Тут ти можеш стати ким завгодно, якщо тобі покажуть як! Книга і театр, об'єднавшись, можуть створити паралельну реальність, у яку дитина може сховатися від буденності, що набуває особливої актуальності під час війни!

Проаналізувавши все, ми вирішили на базі нашої бібліотеки створити театральну студію, яка допоможе дітям активувати уяву побороти свої комплекси та страхи, стати більш впевненими у собі, опанувати спілкування з однолітками та навколишнім світом.

Таким чином з'явилася **ТЕАТРАЛЬНА ФОЛЬКСТУДІЯ «ГРА»**. Ми запросили до неї дітей віком 8-12 років. У цей період дитяча уява особливо яскрава, а бажання творити – щире й невимушене. І хоча наші студійці виявилися різними за віком, характером, уміннями та уподобаннями, але всі вони мріяли стати акторами!

За два роки ми пройшли складний шлях навчання азам акторської майстерності. Діти вчилися гарно і виразно говорити, правильно дихати, перетворюватися на собачок, котиків, а іноді – на дерева і квіти, струмочок і вітер. А головне – вчилися бути вільними, впевненими у собі, творчими.

І ось нарешті перші здобутки! Зима 2024 року принесла з собою прекрасну коляду. Діти, переодягнувшись у колядників (чорт, ангел, коза, козак тощо), створили справжнє свято в бібліотеці. Вони співали, розповідали вірші, «вимагали» цукерки та кільце ковбаски… Глядачі отримали справжню естетичну насолоду, а юні актори – море задоволення та щедрі наколядовані подарунки!

Яскравим підтвердженням успіху студії є цьогорічний ***Всеукраїнський тиждень дитячого читання – 2025***, присвячений великому майстру слова – ▪*Гансу Крістіану Андерсену*. Особливою родзинкою Тижня стала театралізована ***ігрова вистава «Чарівне перо казкаря»***, яка зібрала повну залу маленьких глядачів. Виступ двох неймовірно талановитих учасників ***студії «ГРА»*** був настільки проникливим і щирим, що діти впізнавали в них справжніх героїв зі сторінок книг. Композиція юних акторів викликала бурхливі овації у глядачів – їхніх однолітків, батьків, вчителів і, звісно, бібліотекарів. Талановиті актори не залишили байдужим нікого, і після вистави багато дітей запитували, як потрапити до студії та спробувати себе у театрі. Це найкращий доказ того, що театр надихає, а книга може стати дверима до нової, яскравої реальності.

Влітку 2025 року нарешті відбулася перша повноцінна ***вистава театральної фолкстудії «ГРА» – «Вовк і козенята»*** за мотивами п'єси казки української письменниці ▪***Ніни Куфко***. Діти створили яскраві образи героїв казки: злий Вовк, гарна і справедлива Коза, бешкетливі козенята, таємничий Чарівник та весела Казкарка. Прем'єрою залишилися задоволені і юні актори, і вдячні глядачі!

Сьогодні бібліотека продовжує надихати. Ми й надалі проводимо захопливі інтерактивні заходи, дивовижні вистави, організовуємо читацькі марафони та перетворюємо дні творчості письменників на справжні театралізовані свята. Але тепер завдяки нашій студії ці події стали ще більш емоційно насиченими й незабутніми для юних миколаївців.

І нехай фраза «книга оживає на сцені» звучить поетично і пафосно, але саме так і відбувається у нашій бібліотеці. Кожна дитина, яка бере в руки книгу, має шанс одного дня стати її героєм. Ми ж просто створюємо для цього простір – відкритий, щирий, натхненний.

Адже мистецтво надихає, відкриває нові світи, дає віру – і саме в цьому його найбільша цінність, особливо у складний воєнний час. Ми відкриті для тих, хто мріє стати частиною цього казкового світу. ***Студія «ГРА»*** запрошує нових учасників, адже кожна дитина заслуговує на власну сцену, роль, історію, яка починається з книги і оживає в театрі.

Олена СТРІЛЕЦЬ

завідувач
науково-методичного відділу
Кіровоградської обласної
бібліотеки для юнацтва
ім. Є. Маланюка

БІБЛІОТЕКИ КІРОВОГРАДЩИНИ – місце відновлення сили

Людина завжди прагне до прекрасного, до того, що приносить задоволення. Проте сучасний неспокійний і тривожний ритм життя зумовлює низку стресових ситуацій, переживань, а іноді навіть призводить до розвитку депресії. Як же побороти такий стан? Як вилікувати психологічну травму, яка зачаїлася глибоко в душі? Вам допоможуть бібліотеки і мистецтво!

АРТТЕРАПІЯ – це саме та практика, що приносить всім задоволення та допомагає у вирішенні емоційних проблем. Це зцілення засобами творчості та мистецтва. Такий підхід вміщує широкий спектр практик на перетині психології, медицини та мистецтва. Виникла арттерапія з практичного спостереження: покращення емоційного стану пацієнтів, що займаються художньою творчістю. Її основою можна вважати феноменологію. У широкому розумінні – це унікальне переживання, що має бути дуже особисто відрефлексоване, та яке відповідає на питання «Що це означає саме для мене?».

Арттерапія існує рівно стільки, скільки існує людство. З давніх-давен людина видряпувала наскальні малюнки, виробляла ритмічні рухи тілом, видавала і створювала якісь звуки. Навіщо вона це робила? Щоб впоратися зі своїми внутрішніми протиріччями, заглушити страх або хвилювання, виплеснути накопичені емоції.

Офіційно термін ***«арттерапія»*** з'явився тільки у 1950 році в США, коли були організовані перші заняття. Малюючи, танцюючи, займаючись будь-якою іншою творчою справою, людина, сама того не помічаючи, позбавляється негативних емоцій, вихлюпує непотрібну агресію, стає психологічно більш стійкою. Так уже влаштована людина, що захоплюючись, здатна викинути з голови переживання, зовсім забути про свої проблеми. І поки вона творить – відчуває себе абсолютно здоровою і, що не менш важливо, – щасливою. Плюс такої терапії ще й у тому, що вона не вимагає великих фінансових витрат. Досить купити, наприклад, папір і фарби і почати малювати. З танцями і того простіше – достатньо бажання і музики, яка подобається. Не потрібні для цього й особливі навички.

Сьогодні бібліотеки покликані підтримувати населення, і цьому сприяють різноманітні проєкти, які організовують самі ж бібліотекарі.

У цей важкий для нашої країни воєнний час необхідно надавати комплексну психологічну допомогу дітям та дорослим, оскільки дуже важливо захистити та відновити ментальне здоров'я кожного громадянина. Людям зараз дуже непросто, тому бібліотекарі знаходять у собі сили та можливості підтримати їх. Одним із завдань сьогодення є турбота про психоемоційний стан дітей та їхніх батьків. Дітям складно описати словами свої емоції та страхи, тому заняття арттерапії вкрай влучно допомагають подолати негативні емоції та переживання. Більшість українських бібліотек працюють зараз у цьому напряму.

Таким прикладом є 📖Кіровоградська обласна бібліотека для юнацтва ім. Є. Маланюка, в якій із січня 2024 року діє бібліопроєкт ***«Творча бібліонеділя».*** Бібліотекарі по-новому організували свій простір та використали арттерапевтичні технології. Майже кожен користувач бібліотеки може брати участь в арттерапевтичній роботі, зокрема майстер-класах з нетрадиційної техніки малювання.

Арттерапія не має вікових обмежень, нею можуть займатися усі без винятку. Ті, хто відчуває занепокоєння, страх, хвилювання і навіть депресію, а також люди з серйозними діагнозами. Захоплена людина не може бути хворою. У її житті немає місця болю, тому що вона щаслива, вона відчуває натхнення, приплив емоцій і нових сил.

«Творча бібліонеділя» проводиться два-три рази на місяць. Бібліотекарі заздалегідь виставляють оголошення з формою реєстрації, і всі охочі реєструються на захід. Реєстрація потрібна для того, щоб знати, скільки закуповувати матеріалів.

Організатори майстер-класу не вчать малювати картини, а пропонують поринути у світ творчості: навчають нетрадиційним технікам малювання, які допомагають пізнати себе, отримати впевненість у собі, вивчити свій життєвий досвід з незвичного ракурсу, вирішувати проблеми легко, отримати душевну рівновагу та зцілення, розвивати творчі можливості тощо.

Наведу кілька **НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ**, які користувалися величезною популярністю серед наших читачів.

Техніка малювання кавою з'явилася наприкінці 90-х років XX століття, коли художники з Таїланду та Індії почали застосовувати каву та різноманітні її відтінки у мистецтві малювання. Нині Coffee-art набуває все більшої популярності, бо має заспокійливе терапевтичне значення для людини. Перед початком роботи змішуємо в різних пропорціях декілька сортів кави (можна на палітрі) і додаємо різну кількість води (залежно від бажаного відтінку – темнішого чи світлішого). Малюємо зображення олівцем, а далі все як фарбами.

Учасники заходу були надзвичайно задоволені від релаксу, який принесло їм незвичайне малювання. А аромат кави, який заполонив приміщення бібліотеки, став приємним бонусом загального процесу.

На одному з бібліотижнів бібліотекарі поєднали дві техніки: малювання кавою і малювання на газетному папері. Вийшло цікаво та оригінально. Адже і кава, і газета майже у кожного є вдома, і щоб займатися творчістю, не потрібні дорогі художні матеріали.

Монотипія – це малювання на склі з подальшим друкуванням на папері, потім домальовуванням будь-якими матеріалами, надання об'єму, доповнення колажем. Ця техніка малювання й досі користується своєю популярністю серед молоді та дорослих. У ній основне – гра палітри, змішування кольорів на склі. Дану техніку можна використовувати при роботі з травмами, страхами та для вивільнення накопичених почуттів.

Малювання мильними бульбашками – одна з найбільш захоплюючих технік нетрадиційного малювання. Дуже цікаво було почути на майстер-класі, що, виявляється, кілька тисяч років тому хтось зробив із мильного розчину кульку. Доказом цього стали знайдені під час розкопок у Помпеї фрески. На них зображені діти, які бавляться саме з мильними бульбашками. Китайські папіруси також доводять старовинні витоки цієї розваги.

У стародавніх сувоях зображені люди, що надувають бульбашки через глиняні трубочки. Здавалося б, як можна малювати мильними бульбашками? Для цього достатньо взяти склянку з мильним розчином, додати в нього фарбу та за допомогою трубочки для напоїв дути в нього, поки не утворюється велика кількість бульбашок. Далі прикласти до піни аркуш паперу – з'являться візерунки. От і все. Такий малюнок дуже простий у виконанні, при цьому виглядає незвично та викликає захоплення.

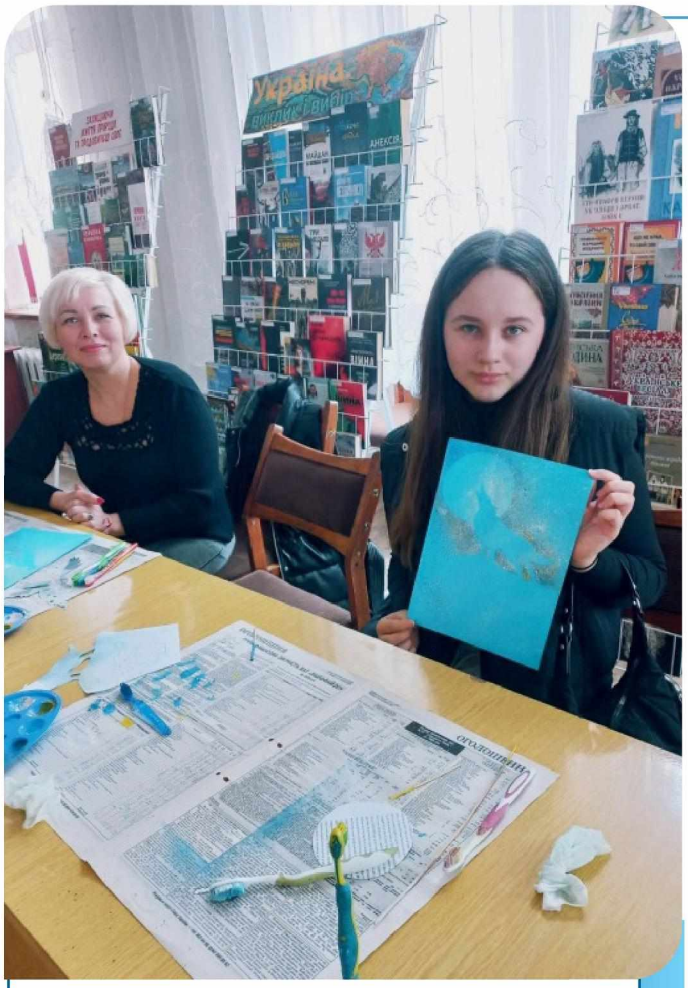

Salt-арт заснований на вільному самовираженні й не спрямований на результат, який має художню цінність. Малювання сіллю та акварельними фарбами – новий вид творчості, заснований на здатності солі вбирати в себе кольорові пігменти. Розвивальний потенціал даної техніки полягає в активізації пізнавальних процесів, комунікативних навичок, фантазії та творчих здібностей, дрібної моторики та координації рухів, формуванні емоційної стійкості, розширенні світогляду і загальної обізнаності.

Граттаж – це спосіб виконання малюнка шляхом продряпування гострим інструментом паперу або картону, залитих тушшю або чорною гуашшю. Інша назва техніки – в***оскографія, інколи її також називають царапкою***.

Твори, виконані в техніці граттаж, відрізняються контрастом білих ліній малюнка і чорного фону, і схожі на гравюри. А якщо попередньо пофарбувати лист паперу в різні кольори, то малюнок вийде надзвичайно цікавим та оригінальним. Для техніки граттаж знадобиться картон, який потрібно покрити товстим шаром воску. Потім губкою або широким пензликом потрібно покрити поверхню шаром темної фарби.

Після повного висихання за допомогою спиці зубочистки або іншого гострого предмета потрібно видряпати малюнок. Так ви отримаєте темний фон зі світлими штрихами. Щоб отримати більш яскравий малюнок, до покриття воском аркуш можна розфарбувати.

Набризк (або ж малювання бризками) – цей вид техніки приваблює своєю незвичністю, можливістю експериментувати, навіть якоюсь чарівністю, тому що малювати потрібно зубними щітками. Для того, щоб малювати щіткою, потрібно нанести на кінчики ворсинок трохи гуаші, піднести її до аркуша та провести по ній щільним картоном чи гребінцем. Фарба розбризкується на папері. Це викличе у дитини справжнє захоплення. Малюнок можна зробити ще більш цікавим, використовуючи силует. Прикласти його до паперу, а навколо розбризкати гуаш. Після цього просто прибрати силует та отримати малюнок.

Користувачі бібліотеки з великим задоволенням чекають на майстер-класи у ***«Творчій бібліонеділі»***.

Саме нетрадиційні техніки малювання створюють атмосферу розкутості, відкритості та позитивного настрою. Бібліотекарі одночасно допомагають дітям та їхнім батькам задля забезпечення емоційної стабільності та благополуччя в їхніх родинах. Спільними зусиллями ми долаємо страхи та тривогу, які спричинила війна.

Публічні бібліотеки Кіровоградської області стали сучасною локацією для проведення навчальних семінарів, тренінгів, майстер-класів тощо, ініційованих як бібліотеками, так і організованих спільно з громадським сектором або з партнерськими організаціями. У бібліотеках області проводяться заходи з психологічної підтримки, а також заходи, що популяризують українську мову, культуру, любов до країни та читання. У своїй роботі бібліотекарі використовують різні види арттерапії, а саме: малювання, живопис, графіка, ліплення і фотографія. Але сучасне життя вносить свої корективи, доповнюючи класичні види арттерапії такими методиками, як пісочна і казкотерапія, драмотерапія, бібліотерапія, кольоротерапія, ігротерапія, танцювально-рухова терапія, мандалатерапія тощо.

Зокрема, в Благовіщенській ТГ проводилися тренінги з психологами, які працюють з внутрішньо переміщеними особами (ВПО). Для ВПО надавали консультації працівники організації «Лікарі без кордонів» та Громадська організація «Десяте квітня». Залученню нових користувачів сприяла робота гуртків і клубів за інтересами, бібліотеки стали центрами дозвілля, формують навколо себе соціально-культурний простір. То ж бібліотеки є активними учасниками життя своїх громад.

У жовтні 2024 року 🕮КЗ «Міська публічна бібліотека» Бобринецької громади отримала підтримку для реалізації ініціативи ***«Психологічний простір#ДіяТИ»***. Ідея створення простору належить ініціативній групі з числа колективу бібліотеки, активним користувачам і працівникам відділу культури. За підтримки громадської організації «Десяте квітня» у межах партнерства з міжнародною гуманітарною організацією Oxfam GB та Бобринецькою міською радою відкрили у закладі ***психологічний простір #ДіяТИ***. Ініціатива була розрахована на 4 місяці, але і після завершення проєкту простір продовжує повноцінно функціонувати. До діяльності психологічного простору #ДіяТИ залучаються фахівці різних служб громади та відділів міської ради.

У межах проєкту:

- удосконалення системи надання допомоги особам, які постраждали від гендерно-зумовленого насильства;
- мінімізація асоціальних проявів насильства у сім'ях, надання сім'ям послуг із питань майбутнього батьківства;
- проведення майстер-класів, тренінгів з кібербезпеки, протидії торгівлі людьми.

Впровадження здорового способу життя серед молоді є гарантією здоров'я нації і наступних поколінь. У 🕮Вільшанській селищній публічній бібліотеці ім. Л. Горячко пройшли декілька ***занять з медитації та йоги для покращення ментального здоров'я читачів***. Медитація має вплив на ментальне здоров'я, включаючи зниження рівня стресу, покращення емоційного стану, підвищення концентрації уваги та зменшення тривожності. Багато людей використовують йогу для вирішення різних проблем зі здоров'ям.

Ось уже 3 роки, як 🕮Гайворонська міська публічна бібліотека розпочала співпрацю з креативним молодим партнером – кав'ярнею «Buna-buna». Разом започаткували ***акцію «Смачніше з кавою»***, де кожен бажаючий може почитати в кафе книгу або ж взяти з собою додому ту, що сподобалася. За бажанням можна принести свою на обмін, щоб вона стала приємним сюрпризом комусь іншому. Розроблені буклети, які представлені у «скринці», де можна ознайомитися з книжковими новинками бібліотеки, що чекатимуть читачів у книгозбірні на абонементі. Цьогоріч ця співпраця стала активнішою та ефективнішою.

На базі 🕮КЗ «Центральна публічна бібліотека» Новомиргородської ТГ з жовтня 2024 року діє ***локація з психосоціальної підтримки***, де проводять заходи працівники центральної бібліотеки, які пройшли навчання на базі Кіровоградської обласної організації Товариства Червоного Хреста України (ТЧХУ). Бажаючі можуть відвідувати заходи для психологічного розвантаження та підтримки під час війни, де мешканці громади отримають допомогу завдяки ефективній організації змістовного, креативного дозвілля. Працівники центральної бібліотеки долучилися до волонтерства Новомиргородської організації ТЧХУ за напрямами: психосоціальна підтримка для дітей різного віку та активне довголіття. Програма включає заходи з елементами творчості, які сприяють покращенню емоційного стану, розкриттю особистісного потенціалу та зміцненню психічного здоров'я. Творчі методи допомагають знижувати рівень стресу, підвищують самооцінку й надають можливість виражати емоції, що є важливим у подоланні складних життєвих ситуацій.

В 🕮Новоукраїнській центральній бібліотеці проходили безкоштовні заняття з ***курсу «Швидкочитання»***. Їх проводила амбасадорка з популяризації ментального здоров'я Центру життєстійкості Новоукраїнської МТГ Наталя Гредякіна. Відвідувачі бібліотеки, які завітали вперше на зустріч, намагалися зануритися в атмосферу читання за допомогою цікавих технік та вправ, які запропонувала тренер. Дані практики допомагають розвивати пам'ять і уяву, пластичність мозку, покращують навички читання.

Бібліотека сьогодні – це місце відновлення сили, простір психосоціальної підтримки, де кожен, хто потребує уваги та турботи, отримує допомогу у вирішенні життєвих проблем, що особливо актуально і важливо під час воєнного стану. Кожного дня бібліотекарі засвідчують, що можуть працювати в умовах повномасштабної агресії та бути корисними для всіх і кожного.

Олена ГОРДІЙ

завідувач
відділу обслуговування
філії № 3
імені Всеволода Нестайка
КЗК «Кременчуцька міська
публічна бібліотека»

КНИГА. ЛЕГЕНДА. МУРАЛ

новий формат знайомства з історією Кременчука в бібліотеці

З і стрімким розвитком різноманітних новомодних «артів», появою розмаїття сучасних графічних технік і нових поколінь самобутніх митців, орієнтуватися у змінах та тенденціях сучасного мистецтва стає дедалі складніше. Та окрім так званого «високого» мистецтва, є й інше – більш доступне, емоційне, близьке до повсякденності – мистецтво вулиць.

Все частіше на стінах «сірих» житлових будинків, офісів, на покинутих спорудах чи парканах з'являються справжні витвори мистецтва, повз які неможливо пройти байдуже.

Одним із найяскравіших проявів трансформації соціокультурного простору сучасних міст став **СТРІТ-АРТ** – зокрема мурали (від іспанського mural – настінне зображення, фреска). Україна входить до числа найактивніших країн світу за темпами розвитку цього виду мистецтва. Мурали в Києві, Харкові, Львові, Івано-Франківську, Одесі вже стали невід'ємною частиною міського пейзажу. Ці роботи вражають реалістичністю – часто здається, ніби це не живопис, а велика фотографія, перенесена на стіну.

Але **МУРАЛ** – це не просто зображення. Це візуальна філософія, спосіб висловити ідею, забарвити простір сенсом, привернути увагу до важливої проблеми, передати настрій міста або його біль. Вони створюють візуальні символи, з якими мешканці можуть себе ідентифікувати, відчуваючи причетність до спільноти. Мурали привносять красу та живу енергію в громадські простори, змінюючи їхню атмосферу та викликаючи позитивні емоції, надихаючи мешканців і гостей міста. Крім того, вони допомагають зберігати та передавати історичну спадщину – образно, яскраво, доступно – майбутнім поколінням.

ЛЕГЕНДИ – це невід'ємна частина культурного спадку кожного міста. Вони розповідають про засновників, подвиги героїв, загадкові події та міфологічні створіння, викликають гордість і пробуджують цікавість у мешканців і гостей.

- *Що може розповісти пам'ять століть про наше місто?*
- *Який образ ми формуємо для гостей, коли презентуємо Кременчук?*
- *Що наповнює наш край емоціями, кольорами, живими образами?*
- *Що стане «сіллю нашої землі» – тим, що зачепить душу і залишиться в серці?*

Уявіть собі: якби стіни будинків чи парканів могли говорити, вони б, напевно, розповідали власну історію – історію свого міста. Від далеких часів до сьогодення…

- *Що б вони мовили?*
- *Про кого згадували б із гордістю чи ніжністю?*

Саме таку ідею втілили у життя творці культурного проєкту **«СТІНОПИСИ «ЛЕГЕНДИ КРЕМЕНЧУКА»** – художниця, доктор філософії Оксана Бойко та скульптор Микола Степаненко. Вони перетворили стіни бібліотеки-філії № 3 імені Всеволода Нестайка Комунального закладу культури «Кременчуцька міська публічна бібліотека», що розташована на центральній вулиці міста, на полотна живої історії.

Цей стінопис – не просто мистецьке оздоблення, а візуалізація та популяризація нематеріальної культурної спадщини Кременчука. В основі муралів – легенди міста, переосмислені через образи з книги ▪*Оксани Бойко* **«Легенди Кременчука в картинах»**[1] та з іншого видання авторки – «Мій Кременчук: легенди, історія, сучасність». Своєю творчістю художниця засвідчує: Кременчук, попри всі випробування, зберіг свою духовну зернину, свою глибоку, часом призабуту, але важливу культурну сутність.

До речі, ще у 2020 році Кременчук здобув перше місце в конкурсі-огляді елементів нематеріальної культурної спадщини Полтавської області, організованому за підтримки ЮНІСЕФ – саме завдяки темі «Легенди Кременчука».

Мета створення стінопису – не лише прикрасити міський простір, а й розповісти про багатогранну історію Кременчука через художні образи, перекази й місцеві легенди. Кожен елемент муралу – це окрема історія, що відкриває маловідому сторінку життя міста Багатоколірний стінопис, що складається з двох частин по 7 метрів завдовжки та загальною площею понад 40 м^2, було створено у вересні–жовтні 2022 року – на самому початку визвольної війни України проти російської агресії. Ці настінні зображення виглядають надзвичайно реалістично – ніби великі художні фото, перенесені на стіну.

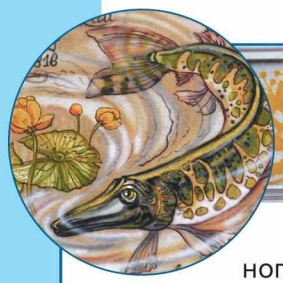
[1] Видання книги присвячене до 450-річчя заснування міста у 2021 році.

ЛЕГЕНДИ – це душа рідного міста: давня, оновлена, чарівна. У них переплетені історії, вірування, міфічний світ людини й природи, мрії та щось невимовне – те, що наповнює знайомі місця живими образами, які ми несвідомо зберігаємо в пам'яті.

Творці стінопису зосередили увагу на найцікавіших епізодах і легендах, пов'язаних із Кременчуком. Один із муралів ілюструє давній міф про походження назви «Кременчук», у якому яскравими барвами постають героїчні постаті. Інший зображує історичну подію – ***Куруківську битву***, відтворюючи героїв того часу у реалістичному стилі.

Легенди Кременчука

З ініціативи бібліотекарів стіножиси доповнені QR-кодами, що розміщені поруч із зображеннями. Вони надають коротку інформацію про авторів і процес створення муралів, а також дають змогу послухати відому пісню ***«Пливе щука з Кременчука»*** і переглянути відеоекскурсію. Таке мультимедійне доповнення дає змогу краще зрозуміти контекст зображень, зануритись у легенди та історичну атмосферу. Поєднання муралів і місцевого фольклору створює потужний культурний і туристичний ресурс, формує почуття причетності та гордості за своє місто.

Після створення стінописів на фасаді бібліотеки ухвалили рішення проводити екскурсії для школярів і дорослих відвідувачів. Мета таких зустрічей – не лише популяризація мистецьких об'єктів, а й поширення знань про нематеріальну культурну спадщину Кременчука.

Для учнів закладів освіти екскурсії проводяться 1-2 рази на місяць, для інших організацій та установ – на замовлення, за попереднім записом. Від моменту відкриття муралів уже відбулося близько 40 екскурсій. Тривалість кожної – близько 20 хвилин, а програма складається з двох частин: *«Історія виникнення назви»* та *«Хоронителі духовності»*.

Особливу зацікавленість відвідувачів викликали ***інтерактивні екскурсії,*** проведені у межах: проєкту «Екошкола», родинного краєзнавчого квесту «Легенди Кременчука», зустрічей для родин внутрішньо переміщених осіб та кременчуківців, а також для переможців Міжнародного литовсько-українського конкурсу дитячих малюнків «Вільнюсу – 700».

Бібліотекарі провели презентації стінописів і для гостей нашого міста – представників Посольства Литовської Республіки в Україні та делегатів Канадського Товариства Червоного Хреста. Завдяки цьому збільшилося не тільки відвідування бібліотеки, а й з'явилися нові користувачі, які зацікавилися історичним минулим рідного краю та виявили бажання вивчати і пізнавати його й надалі.

Бібліотека приєдналася до міжнародного проєкту зі збереження нематеріальної культурної спадщини «Легенди Кременчука» та підписала меморандум про співпрацю з міською владою та культурно-просвітницькими організаціями міста.

Пілотним для впровадження проєкту став Кременчуцький ліцей № 10 «Лінгвіст». Саме у цьому навчальному закладі ліцеїсти вивчають «Легенди Кременчука». Відповідними темами доповнені навчальні предмети – історія, українська мова та література, образотворче та музичне мистецтво, іноземні мови, а також використовуються у позашкільній діяльності, під час організації тематичних свят, конкурсів, гурткової роботи.

У межах пілотного проєкту бібліотекарі створили ***краєзнавчу меморі-гру «Легенди Кременчука»*** в електронному та картковому варіанті, яка допоможе учням краще пізнати історію свого міста та його культурну спадщину.

Цікавим та пізнавальним моментом для користувачів стало створення ***«підлогової» гри-блукалки «Невідомий відомий Кременчук»*** за авторською мапою ▪*Оксани Бойко*, у яку діти грають із великим задоволенням!

Для шанувальників Instagram та Tik-Tok контент-мейкер каналу Kremenchuk_one створив контент про стінописи, який розкриває багатогранну сторінку історії Кременчука, його духовну і культурну спадщину та спонукає більшу кількість людей відвідати стінописи та поринути у чарівний світ легенд нашого міста.

У 2022 році кременчуцьке відділення Асоціації філателістів України випустило ***конверти із зображенням стінопису «Легенди Кременчука»***.

Завдяки муралам можна пересвідчитися у тому, що вуличне мистецтво може бути водночас якісним і доступним, а також здатним конкурувати з класичним набором пам'яток. Саме поєднання стінописів і легенд надає нашому місту цінний культурний та туристичний ресурс, а також підвищує свідомість та гордість мешканців за своє місто.

СТІНОПИСИ «ЛЕГЕНДИ КРЕМЕНЧУКА» – це унікальна можливість не лише милуватися майстерними художніми образами у величезних урбаністичних галереях просто неба, а й торкнутися історії свого улюбленого міста, відвідавши бібліотеку та дізнавшись більше інформації про його сьогодення.

Світлана КОВАЛЬ,
головний бібліотекар
інформаційно-бібліографічного відділу
КЗ «Херсонська обласна бібліотека для дітей
імені Дніпрової Чайки»
Херсонської обласної ради

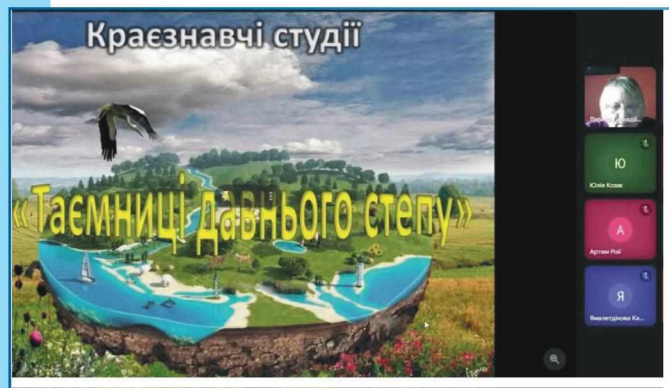
Аліна МИХАЙЛОВА,
головний бібліограф
інформаційно-бібліографічного відділу
КЗ «Херсонська обласна бібліотека для дітей
імені Дніпрової Чайки» Херсонської обласної ради.

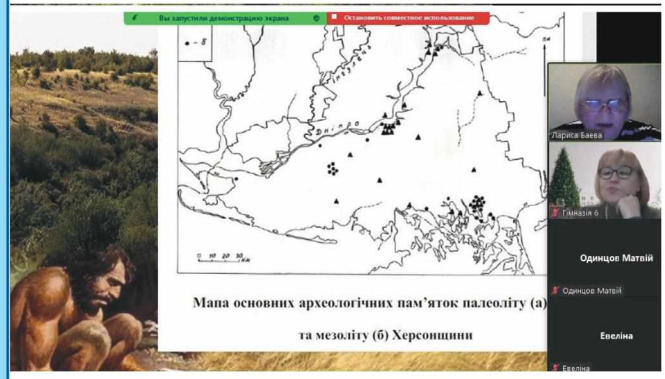
БІБЛІОТЕЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО – МИРНА ЗБРОЯ КУЛЬТУРНОГО ФРОНТУ

Колись квітучому і гостинному місту Херсону після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну дісталися тяжкі випробування: окупація, щоденні обстріли, затоплення, бомбардування, дроновий терор. Херсонці переконані, що, хоча від окупантів їх і відділяє Дніпро, лінія фронту проходить через їхнє щоденне життя.
А чим живе і що пропонує читачам Херсонська обласна бібліотека для дітей імені Дніпрової Чайки на четвертому році війни?

Краєзнавчий напрям діяльності набув у ці роки особливого значення для книгозбірні, адже більша частина її користувачів тепер живе у різних куточках України та далеко за її межами. Заходи краєзнавчого спрямування, що наразі проводяться переважно онлайн, допомагають нагадати юним херсонцям, хто вони є і звідки родом. Кожен із цих проєктів, акцій, заходів несе патріотичний меседж: «Ти – не безбатченко! Знай і люби свій рідний край! Пишайся тим, що народився на Херсонщині!».

Вже давно усім зрозуміло, що головна мета країни-агресора – не тільки захопити територію України, а й знищити національну ідентичність українців, викрасти нашу історію, щоб переписати її по-своєму. За часів окупації Херсона у місті на кожному кроці були розміщені пропагандистські білборди, і найсильніше роздратування й неприйняття у більшості городян викликав напис: «Херсон – город с русской историей». Але що ж насправді наша молодь знає про історію Херсонщини? На жаль, століття панування Російської імперії не можна ані викреслити, ані забути, але можна вийти за межі шаблону та показати поколінню юних читачів, що історія нашого краю – набагато глибша і багатша за ту викривлену версію, яку нав'язують російські «денацифікатори».

Діяльність ***екскурсійного бюро «На семи балках»***, що передбачала організацію реальних екскурсій вулицями Херсона, в нинішніх умовах відбувається онлайн. Однак і віртуальні прогулянки дарують можливість херсонським школярам і студентам «пройтися» рідним містом, побачити його історичні й архітектурні пам'ятки такими, якими вони були до війни. Представники різних народів і релігій за понад два століття разом створили унікальну мультинаціональну громаду південного Херсона зі своєю культурою, традиціями й легендами. Тож кожна екскурсія відкриває для молоді завісу над маловідомими, але надзвичайно цікавими сторінками історії міста, де жили, працювали, розвивали свою справу, храми, заклади освіти й культури покоління завзятих та обдарованих людей.

Методика проведення екскурсій адаптується відповідно до віку, напряму освіти й особливих педагогічних потреб дітей та юнацтва: змінюється стиль та інформаційне наповнення розповіді, додаються ігри й конкурси. Прикладом може бути ***екскурсія містом з елементами гри «За сімома печатками Ратушної вулиці»***, під час якої школярі знайомляться з минулим старовинної вулиці, розгадують історичні загадки, дешифрують підказки та відкривають «печатки» – символічні сторінки з історії Херсона. Такі пізнавальні заходи, що поєднують дослідження, командну роботу й гру, посилюють формування у дітей і юнацтва глибокого емоційного зв'язку з місцем, де вони народилися.

Саме цій меті слугують **КРАЄЗНАВЧІ СТУДІЇ «ТАЄМНИЦІ ДАВНЬОГО СТЕПУ»** – цикл онлайн-подорожей у минуле, що є чудовою нагодою не лише дізнатися більше про стародавні народи, які населяли наш край, а й замислитися над унікальністю історичної спадщини Херсонщини. Такі краєзнавчі студії проводяться за домовленістю з навчальними закладами для учнів середніх і старших класів. Послідовно перед слухачами розкриваються сторінки давньої історії Таврії, вони знайомляться зі здобутками матеріальної і духовної культури кіммерійців, скіфів, сарматів, готів і гунів, що жили колись у південних степах. Щоразу розповідь і відеоряд доповнюють інтерактивні елементи – вікторини й ігри та огляди краєзнавчої літератури. Цей формат дозволяє досягти максимального ефекту – створення у підлітків цілісної картини давньої історії рідного краю. Заходи допомагають зрозуміти своє коріння, відчути зв'язок з минулим, сприяють формуванню патріотичної та відповідальної особистості.

У **ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОМУ КЛУБІ «БІБЛІОТЕЧНА ЛАМПА»** організовуються для шанувальників історії рідного краю зустрічі, які розкривають призабуті сторінки життя Херсона й Херсонщини, знайомлять із людьми, чиїй праці, таланту і наполегливості завдячують наступні покоління херсонців. Серед тем останніх зустрічей – діяльність сестер милосердя Хрестовоздвиженської громади в Херсоні, які надавали організовану медичну допомогу пораненим та хворим у шпиталях і лазаретах; роль сестер Гозадінових, видатних херсонських педагогинь, в організації жіночої освіти в місті; історія становлення в Херсоні пожежної служби, що містить, окрім спогадів про мужність вогнеборців, й згадки про кумедні випадки. Кожен захід ***клубу «Бібліотечна лампа»***, висвітлюючи перед учасниками зріз життя звичайних херсонців, водночас ненав'язливо демонструє приклади справжнього патріотизму – турботи городян про добробут рідного міста, розвиток його громади. Це про збереження історичної пам'яті, спадковість загальнолюдських моральних цінностей, про те, що історію міст і містечок пишуть у першу чергу їхні мешканці.

Традиційна і невід'ємна частина діяльності бібліотеки – **ЛІТЕРАТУРНЕ КРАЄЗНАВСТВО**. Воно набуло сучасного формату та інтерактивного характеру завдяки новим інформаційним технологіям та онлайн-сервісам.

У літній період у межах ***Програми підтримки та стимулювання дитячого читання «Канікули з книгою-2025»*** для користувачів бібліотеки створено читацьку **ЛІТ-АГЕНЦІЮ «ЛІТЕРАТУРНЕ СУЗІР'Я ХЕРСОНЩИНИ»**. Вона поєднала в одне сузір'я письменників старшого покоління й молодих авторів, показала багатство й різноплановість літератури Херсонщини – від ліричної поезії ▪*Миколи Братана* та ▪*Анатолія Кичинського* до історичних романів ▪*Оксани Зененко* й ▪*Віктора Вальда*. Кожне відкриття нової зірки було захопливим і неповторним: юні читачі поринали в морські пригоди з ▪*Антоном Санченком*, вирушали в космічну місію з ▪*Анатолієм Шкаріним*, дізнавалися про секрети літературної творчості від ▪*Юлії Чернієнко*. Запам'яталося й знайомство з херсонськими авторами, чиї щоденникові записи під час окупації Херсона у 2022 році стали хроніками спротиву і цінним літературним свідченням незламності. Три особисті історії – ▪*Олександра Меньшова,* ▪*Альони Мовчан* та ▪*Артема Петрика* – залишили глибокий слід у свідомості читачів.

Упродовж літніх канікул у ***ЛІТ-агенції «Літературне сузір'я Херсонщини»*** школярі грали в літературні ігри та вікторини, виконували творчі завдання і читали кращі дитячі та підліткові книги письменників-краян. Вони також заповнювали **електронний «Щоденник літагента»**, де фіксували пройдені тури, виконані завдання та змагалися за звання переможця гри.

Такий інтерактивний підхід до популяризації творчості херсонських письменників не тільки сприяв глибшому знайомству з літературою рідного краю та просуванню читання. Кожна зустріч у ***ЛІТ-агенції «Літературне сузір'я Херсонщини»*** на прикладах із життя і творчості письменників-краян пропонувала взірці справжнього патріотизму, надихала дітей і підлітків на самовдосконалення та саморозвиток особистості.

На жаль, через близькість до лінії фронту багатьом культурним закладам Херсона довелося зачинити свої двері для відвідувачів.

Але фахівці бібліотеки переконані, що закриті, пограбовані чи навіть знищені ворогом мистецькі осередки – це не вирок естетичним потребам поціновувачів живопису рідного краю. Саме тому у книгозбірні вже кілька років поспіль триває безперервна робота над створенням віртуальних експозицій херсонських майстрів. Нині **ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС «ХУДОЖНІ ВІРТУАЛЬНІ ГАЛЕРЕЇ»** об'єднує 8 окремих експозицій і майже тисячу цифрових копій картин, розміщених на краєзнавчій сторінці одного із сайтів бібліотеки.

Звісно, такий мистецький онлайн-майданчик не здатен повністю замінити вражень від живої зустрічі з полотнами художника. Проте його цінність полягає в іншому: саме тут у єдиному просторі зібрані твори херсонських митців, розпорошені в безкінечних нетрях інтернету, соціальних мережах та приватних колекціях.

Поряд із полотнами знаних професіоналів у наших галереях можна побачити роботи талановитих аматорів, які пишуть їх від щирого серця й також мають чимало шанувальників. Так, **ЕКСПОЗИЦІЯ #майже_художник ТЕТЯНА ГЛАДИШ** адресована насамперед юним користувачам. Вона знайомить із творчістю молодої херсонської письменниці й майстрині-вишивальниці, чий художній талант розквітнув у вирі суворих випробувань війною. Для молоді це може стати яскравим прикладом того, як мистецтво навіть у найважчі часи здатне надавати життю нового сенсу, відкривати горизонти успіху, допомагати долати труднощі та надихати на нові звершення.

Слід зазначити, що під час війни і саме мистецтво, і робота бібліотек в царині його популяризації набувають особливого змісту. У живописних сюжетах митців-краян ми впізнаємо місця, близькі серцю кожного херсонця.

Для наших земляків, які опинилися в окупації, на чужині чи під обстрілами у рідному місті, вони стають справжнім ковтком свіжого повітря та джерелом духовної підтримки.

Що відчувають ці люди, споглядаючи **ЕКСПОЗИЦІЮ «РІЗНОБАРВ'Я ЖИВОПИСУ АНАТОЛІЯ КИЧИНСЬКОГО»**, у якій відкриваються неймовірні краєвиди таврійського степу, дніпровських плавнів, лісосмуг Олешківських пісків, що нині окуповані ворогом? Або побачивши роботи з галереї **«МАЛЬОВАНИЙ ХЕРСОН ОЛЕКСАНДРА СТЕПАНЕНКА»**, в яких із теплом і любов'ю відтворені знайомі міські пейзажі та пам'ятки, що зникають під щоденними обстрілами ворога? Передусім ці творіння нагадують: Херсонщина живе у серцях своїх людей, де б вони не перебували.

Нині ніхто не заперечить той факт, що справжньою «терапією» для душі у часи випробувань стає гумор. Допомагаючи долати стрес, він слугує потужним засобом моральної підтримки людей, які тривалий час живуть у воєнних реаліях.

Порцію вишуканого й доброзичливого гумору наші користувачі можуть отримати у **ВІРТУАЛЬНІЙ ГАЛЕРЕЇ «ВИДИ Й КРАЄВИДИ ВІКТОРА ХМЕЛЯ»**.

Родзинкою цієї експозиції, своєрідним острівцем позитиву для відвідувачів стали жанрові ***карикатури та мальовані бувальщини з циклу «Старий Херсон».***

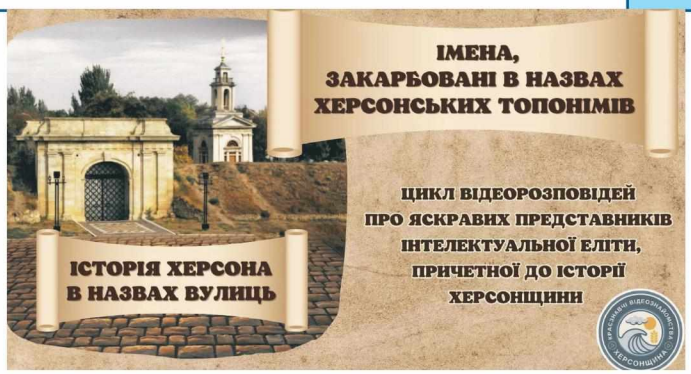
Які б відчуття та емоції не викликали твори наших неповторних митців, усі вони несуть незабутні спогади, народжують почуття любові до рідної землі й глибоке переконання, що нам є чим пишатися і що зберігати. А бібліотекарі продовжують працювати над експозиціями, доповнюючи їх новими роботами майстрів пензля, які, попри суворі випробування війни, дарують нам своє живописне різнобарв'я.

Реклама бібліотечних художніх експозицій відбувається шляхом систематичних публікацій інформаційних дописів та анонсів у соціальних мережах, повідомлень під час соціокультурних заходів у навчальних закладах. Нещодавно автори ресурсу запровадили ***цикл новин «Бібліотека нагадує»***, покликаний час від часу привертати увагу користувачів до віртуальних колекцій, створених у попередні роки. Особлива увага приділяється відеорекламі. Яскравий приклад такої популяризації – **ВІДЕОГАЛЕРЕЇ З ЦИКЛУ «ЖИВОПИС БЕЗ МЕЖ»**, які систематично поповнюють відеотеку ***ютуб-каналу «Юнацький бібліограф».*** Комплексний підхід дозволяє охопити ширшу аудиторію та значно збільшити статистику відвідувань сайту.

Розвиваючи краєзнавчий напрям у сфері інформаційного обслуговування юнацтва і молоді, фахівці бібліотеки зробили креативну ставку на використання мультимедійного арсеналу у цифровому просторі. Новацією став просвітницький **БІБЛІОТЕЧНИЙ ВЕБПРОЄКТ «КРАЄЗНАВЧІ ВІДЕОЗНАЙОМСТВА»** – мультимедійна ініціатива, покликана відкривати для молоді яскраві постаті митців, громадських діячів, музейників, науковців, освітян, медиків, підприємців. Слід зауважити, що краєзнавчі відеознайомства створюються не лише задля висвітлення професійних і творчих здобутків особистостей, яким вони присвячені. Передусім це людські долі, які нерідко нагадують сценарії захоплюючих фільмів. Вони про злети і падіння, радощі й розчарування, особисті драми, трагедії, кохання, захоплення. Збираючи воєдино цікаві та призабуті факти з життєписів краян, бібліотекарі створюють відеоісторії, де вирує справжнє життя. Усі відеоматеріали об'єднані у відповідні тематичні цикли: «Розкрилля майстрів пера», «Сузір'я молодих митців», «Живопис без меж», «Літературні читання».

Серед яскравих представників культурної, інтелектуальної, економічної еліти краю є чимало діячів, які й досі залишаються в тіні, а їхні заслуги губляться в потоці історичних подій. Тож особливу увагу команда проєкту приділяє **ВІДЕОЦИКЛУ «ІСТОРІЯ ХЕРСОНА В НАЗВАХ ВУЛИЦЬ»**, присвяченому людям, пам'ять про яких увічнена в топоніміці Херсона. Вважаємо, що в галузі бібліотечного краєзнавства надзвичайно важливо ділитися з молодими земляками саме такими історіями – про місце Херсона в життєписах видатних особистостей. Це спонукає пишатися рідним краєм і людьми, які його прославили.

Поступово **ВЕБПРОЄКТ «КРАЄЗНАВЧІ ВІДЕОЗНАЙОМСТВА»** набуває популярності серед педагогів, які працюють зі старшими школярами та студентами. Херсонські освітяни охоче використовують контент проєкту як допоміжний відеоматеріал у просвітницькій роботі з молоддю під час занять у шкільних краєзнавчих гуртках, на уроках з історичного, літературного та мистецького краєзнавства тощо. Усі краєзнавчі відеорозповіді, відеопрезентації, відеогалереї розміщено на ютуб-каналах книгозбірні, що робить їх доступними для широкої аудиторії.

У сучасному інформаційному просторі краєзнавча робота 🕮**Херсонської обласної бібліотеки для дітей імені Дніпрової Чайки** – це мирна зброя культурного фронту, це діалог, що відбувається мовою, зрозумілою молодому поколінню. Через краєзнавчі заходи, інтерактивні проєкти, виставки, digital-формати бібліотека створює для молоді простір усвідомлення власної ідентичності, причетності до історії та культури свого народу.

Світлана ТОКАРЬ

бібліотекар
дитячої філії
Новоукраїнської
центральної бібліотеки,
Кіровоградська область

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ КНИЖКИ

Співпраця дитячої бібліотеки з сучасними письменниками

Ця стаття – про унікальний досвід співпраці з молодим письменником Миколою Кобренюком. Саме бібліотека стала простором підтримки, натхнення та фахового супроводу на шляху до появи його дебютного твору «Останній із роду». Це історія про силу партнерства, віру в талант і популяризацію українського слова серед юних читачів.

Дитяча філія 🕮Новоукраїнської центральної бібліотеки – це не просто книгозбірня, а живий осередок культури, творчості й натхнення. Одним із головних пріоритетів установи є формування читацької культури дітей та створення простору довіри, де юні читачі можуть вільно відкривати для себе силу слова. Особливе місце в цій діяльності посідає співпраця з письменниками, яка надає книзі нового звучання й особистісного значення для дитини.

Прикладом **ПЛІДНОЇ СПІВПРАЦІ БІБЛІОТЕКИ З НОВИМ СУЧАСНИМ АВТОРОМ** став спільний проєкт із ветераном війни, громадським діячем – ▪*Миколою Івановичем Кобренюком*, який народився і проживає в Новоукраїнській громаді, а з 2014 року стоїть на захисті України. Учасник бойових дій на Сході, захисник із початку АТО/ООС, він пройшов найзапекліші битви, а з початку повномасштабного вторгнення продовжив боротися за незалежність держави. Через поранення був змушений залишити фронт, однак не зупинився в служінні Україні.

Ще у 2014 році Микола почав писати ***фантастично-пригодницьку казку «Останній із роду»*** – історію про драконів, лицарів, добро, мужність і честь. Ця казка стала своєрідним порятунком для автора під час найважчих моментів на передовій – втечею у світ уяви, де ще можливо боротися за справедливість і перемагати. Воїн ЗСУ знайшов нову мету у своєму житті, яку йому допомогли втілити працівники бібліотеки.

Єдиний рукопис в обкладинці з дерева, де технікою випалювання було нанесено малюнок, назву книжки та ім'я автора, нараховує 71 сторінку і виготовлений з допомогою побратима. Рукопис ▪*Микола Кобренюк*

передав у дитячу бібліотеку, яка взяла на себе відповідальність допомогти автору зробити з нього справжню книгу. **Робота бібліотекарів включала різні процеси, від технічних до творчих** – оцифрування тексту; коректуру й редагування; поділ на розділи та добір заголовків; пошук ілюстрацій у співпраці з автором; верстку та друк (на бібліотечному принтері надрукували 196 сторінок); створення ламінованої обкладинки. У бібліотеці відбулася і презентація першого друкованого рукопису книги, який автор передав на благодійний аукціон для збору коштів на потреби ЗСУ.

Результатом стала не лише книга, яка вразила і зворушила автора, а й потужний соціокультурний сигнал: мрія може здійснитися навіть після фронту.

Електронну версію книги надіслали у видавництво «Ліра» (м. Дніпро), де перевірили на плагіат, отримали офіційний ISBN та надрукували за кошти автора у 2024 році. Примірники першого накладу фантастично-пригодницької казки ▪*Микола Кобренюк* подарував побратимам, госпіталю, школі та бібліотеці,

Книжка почала своє життя, стала втіленням мрії автора і продовжила свою місію. Її читають діти і дорослі. Після того, як перший творчий доробок побачив світ, відбулися зустрічі ▪*Миколи Івановича* з юними земляками – читачами дитячої філії 🕮Новоукраїнської ЦБ, учнями Глодоського ліцею, адже саме у цих краях пройшло дитинство автора. А подаровані до бібліотеки ліцею примірники стали справжнім скарбом для дітей. У госпіталі книгу читають пораненим бійцям під час реабілітації, і вона, за словами персоналу, допомагає їм морально відновлюватися.

Ініціатива бібліотекарів дитячої філії Новоукраїнської ЦБ дала поштовх іншим землякам для подальшої підтримки автора-початківця. Після успіху першого видання книги місцевий підприємець профінансував друк ще 50 примірників і подарував автору ноутбук для роботи. Відділ освіти придбав 20 книг для шкільних бібліотек громади.

▪*Микола Кобренюк* продовжує громадську діяльність, підтримує військових і спрямував кошти з наступного накладу книги на придбання необхідного обладнання для ЗСУ. Його мрія – створити мультфільм за мотивами книжки, яку він писав між боями, у шпиталях і в моменти відносної тиші.

Бібліотека підтримує автора не лише як митця, а й як людину, яка надихає інших. Фахівці бібліотеки створили ***буктрейлер до фантастично-пригодницької казки «Останній із роду»*** https://www.youtube.com/watch?v=fG4v73q08Vc

Зараз письменник продовжує творчу діяльність, експериментує з відео, де герої його твору – крилаті воїни, лицарі, гепарди та дракони – оживають за допомогою штучного інтелекту.

Цей проєкт – приклад того, як бібліотека може стати майданчиком реалізації мрій, культурним мостом між автором і читачем, і справжнім другом у післявоєнній реабілітації воїна-захисника. **Сила книги, натхнення письменника і підтримка бібліотеки здатні творити дива.**

Вікторія РОГУЛЬСЬКА

завідувач
відділу інновацій,
реклами та організації дозвілля
Хмельницької обласної бібліотеки
для дітей імені Т.Г.Шевченка

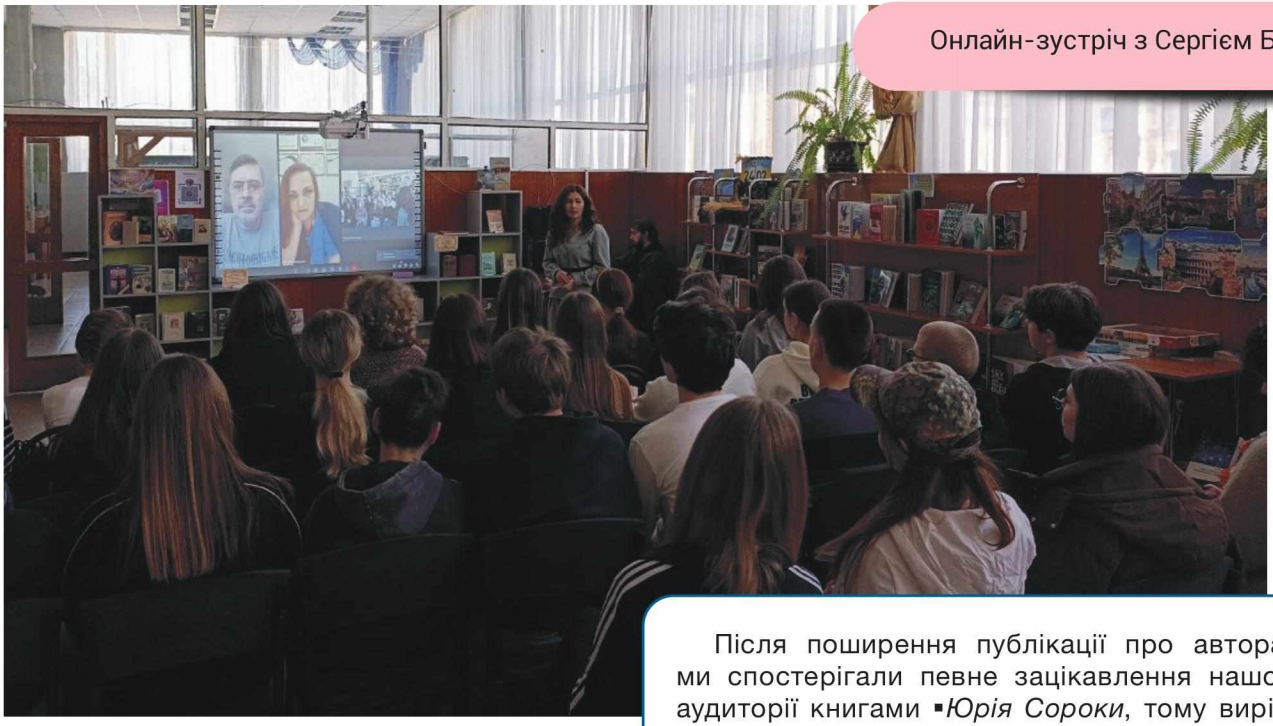
БІБЛІОТЕКА ЯК ПРОСТІР КУЛЬТУРНОГО СПРОТИВУ

ПРОЄКТ «Письменник-воїн, слово-зброя»

Більше двох років у Хмельницькій обласній бібліотеці для дітей імені Т.Г. Шевченка діє проєкт «Письменник-воїн, слово-зброя». Його започатковано у січні 2023 р. з метою популяризації творчості сучасних українських письменників, які вимушені були відкласти комфортне життя та змінити зброю. Адже досі вони воювали словом, яке, як ми знаємо, здатне на великі вчинки. У культурному сьогоденні країни ці автори є успішними письменниками, вони створюють широкий пласт сучасної літератури та заслуговують на особливу увагу.

Якщо замислитися над тим, чому стільки митців стали на захист країни, то стає зрозумілим, що це люди, які мають власну потужну громадянську позицію. Їхня мотивація – знання історії, культури, почуття любові до рідного краю, а звідси – глибоке усвідомлення того, що відбувається.

А ще письменники звикли турбуватися про головний професійний інструмент, на який так яро посягає ворог – мову. І це для багатьох принципове питання, яке варто вирішити раз і назавжди.

Онлайн-зустріч з Сергієм Башковим

ІДЕЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

Спілкуючись із земляками-авторами, які стали воїнами, ми зрозуміли, що фідбек із мирного життя для військових надзвичайно важливий, а для письменників – необхідний. Містком для такого обміну є соціальні мережі, адже більшість авторів за можливості присутні у публічному просторі. Спочатку проєкт був заснований як онлайн-ініціатива у мережі «Facebook», де щотижня з'являлася нова публікація про письменника-воїна. Так ми мали можливість знайомити з відомими та відважними якомога більшу кількість людей.

Героєм першої публікації став хмельничанин, відомий український письменник – ▪*Юрій Сорока*. Більш засекреченого письменника у Хмельницькому годі було й знайти. Тоді, шукаючи біографію цього автора, ми зрозуміли, що розповідати про себе він воліє, поповнюючи щедрий список своїх книг: науково-популярних видань, історичних романів, детективів. А їх у нього понад 20.

Після поширення публікації про автора ми спостерігали певне зацікавлення нашої аудиторії книгами ▪*Юрія Сороки*, тому вирішили продовжувати розпочате. Згодом під хештегами #письменник_воїн, #митець_воїн, #слово_зброя з'явилися публікації про наших земляків-поетів:

▪*Михайла Цимбалюка* – журналіста, публіциста, дослідника історії рідного краю, військового медика;

▪*Ростислава Балему* – поета з особливим літературним почерком, журналіста;

▪*Артура Закордонця* – письменника-фантаста, поета, сценариста, який став на захист країни ще у 2014 р.

Географія проєкту розширювалася, зростала і зацікавленість наших читачів до літератури від сучасних героїв також. Невдовзі ми стали популяризувати книги для дітей та дорослих від військових письменників із різних куточків України. Так на сторінці бібліотеки з'явилися нові дописи про:

▪*Сергія Боднара* – художника, автора книг для дітей, вчителя образотворчого мистецтва;

▪*Валерія Пузіка* – письменника, сценариста, режисера, художника, який створює яскраві пейзажі на ящиках із боєприпасів;

▪*Василя Муліка* – поета, підполковника, командира вертольота Мі-8, учасника російсько-української війни та миротворчих операцій в Африці;

▪*Павла Матюшу* – поета, прозаїка, фінансиста та дипломованого військового перекладача, який володіє шістьма мовами;

▪*Артема Чапая* – перекладача, репортера, мандрівника, автора надзвичайно різноманітної прози (фотореалістична, фантастична, споглядова, пригодницька);

▪*Влада Якушева* – письменника, журналіста, спортсмена, громадського діяча.

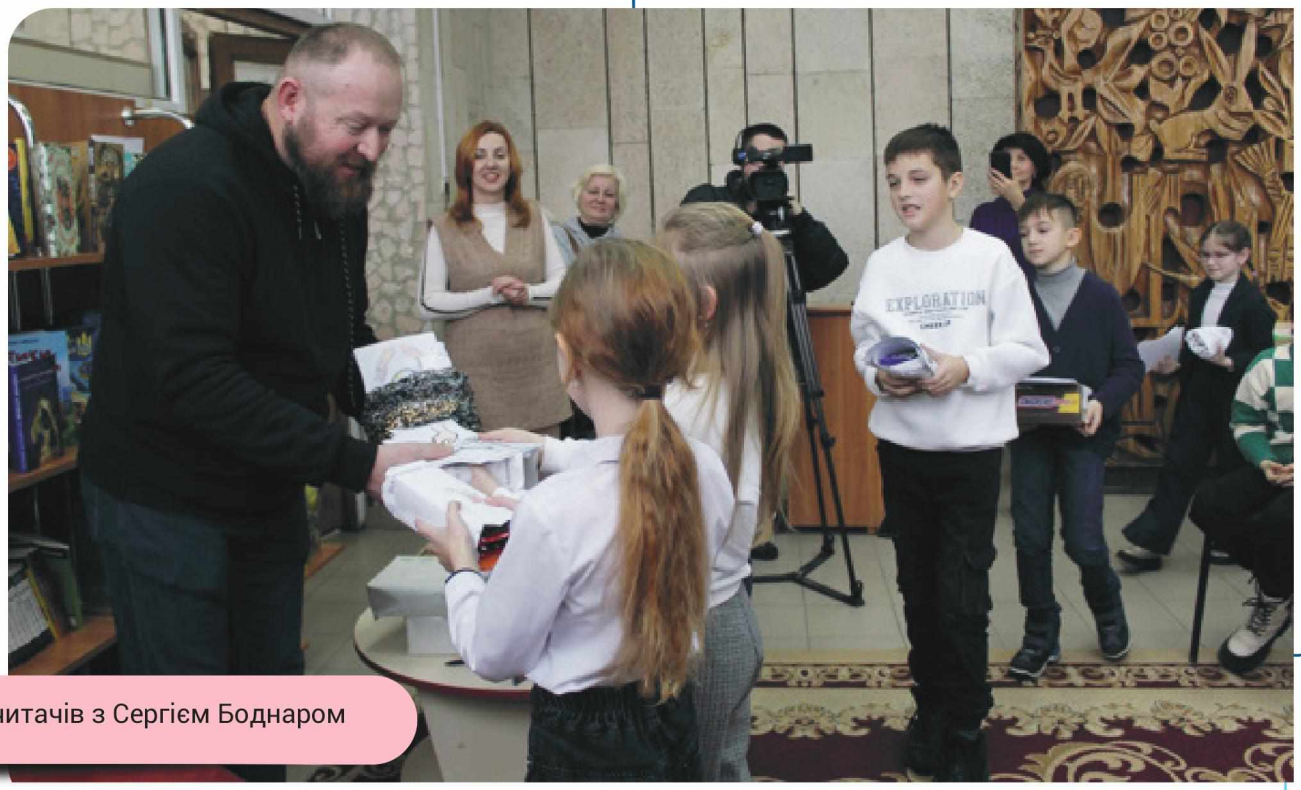

ВІД ОНЛАЙН ДО ЖИВИХ ЗУСТРІЧЕЙ

Спостерігаючи за діяльністю військових авторів, надихаючись їхньою творчістю та рішучістю, ми наполегливо шукали можливості перевести проєкт #письменник_воїн у площину живих зустрічей з авторами. До великої зацікавленості з нашого боку доєднувався і успіх. Спілкуючись з авторами, орієнтуючись у біографії кожного, ми почали планувати зустрічі з військовими у бібліотеці у період відпустки, гостин до родини на Хмельниччину. Перша така зустріч відбулася з ▪*Андрієм Максимчуком* – військовим психологом 132 окремого розвідувального батальйону ДШВ ЗСУ. Андрій родом із Шепетівщини і саме планував поїздку до рідних, тут усі пазли і зійшлися… Попри тривогу зустріч із письменником, автором книги **«Подорож Україною та чарівний дракон»** таки відбулася. У той день хмельничани були неймовірні – вони придбали близько 100 книг військового письменника і допомогли батальйону, зібравши 30 тисяч гривень. До придбання книг долучилися також і благодійники.

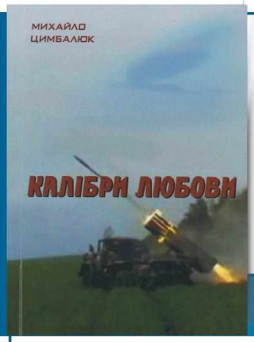
Довгоочікуваною та водночас несподіваною видалася зустріч автора містичних детективів та трилерів ▪*Сергія Тимофійка*[1] із старшокласниками. Це було таке необхідне і щире спілкування військового з підлітками, адже ▪*Сергій Тимофійко* за фахом вчитель історії і добре знає, які слова та аргументи потрібні тут і зараз. Після зустрічі читачі купували книги автора, полиці бібліотеки поповнилися новими історіями та започаткувалася плідна співпраця з 63-ю окремою механізованою бригадою.

Згодом і наш земляк – дитячий письменник ▪*Сергій Боднар* завітав на зустріч із читачами. Незважаючи на відстань та чисельні заходи в Кам'янці-Подільському, автор знайшов час навідатися і до Хмельницького. Презентуючи свої книги про Лицаря Сірожку, відповідаючи на дитячі запитання, пан Сергій зацікавив школярів історіями про героїв своїх книг та новими пригодами з ними. Знаючи, що наш гість письменник-воїн зовсім скоро повертається на службу, діти підготували гостинці та обереги для військових – малюнки, солодощі, браслети. Діти шикувалися в чергу, щоб взяти автограф у письменника, зробити фото на згадку та обійнятися.

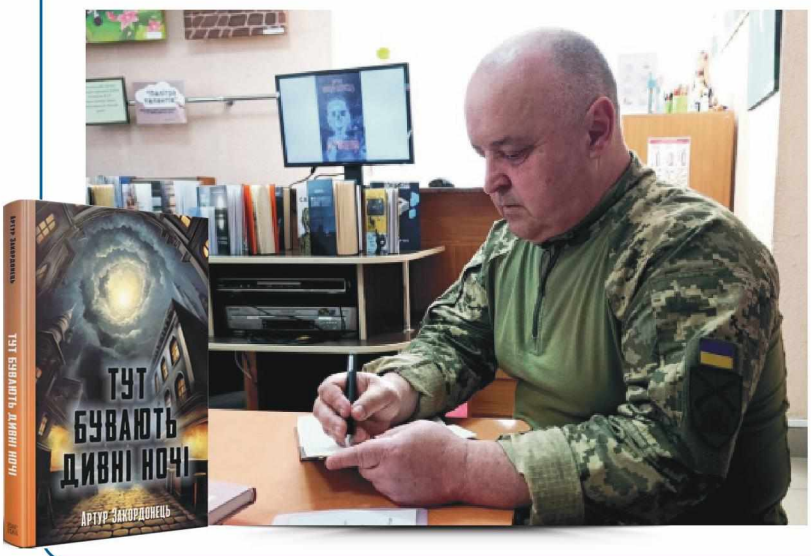
Зустріч читачів з Сергієм Боднаром

[1] Тарас Мельник

У відпустку до бібліотеки поспішав і ▪*Михайло Цимбалюк* – письменник, бойовий медик. Ця зустріч відбулася, ніби вдома – автор читав нові вірші, навіяні військовими буднями, мріями, спогадами. Також розповідав про побратимів та про їхнє життя, про роботу медиків і найголовніше – про віру і допомогу, про нашу єдність. Презентував автор і нові книги **«Вісімсот років після битви», «Калібри любові»**.

Згодом наживо розмовляли про будні військових та про мотивацію оборонців з військовим, письменником-фантастом ▪*Артуром Закордонцем*. Автор говорив про трансформації людей в екстримальних умовах, радощі, гумор. Розповідав він також про книги, які з'являються як яскраві ідеї та обростають сюжетами і пригодами у процесі створення. Презентував нову книгу **«Тут бувають дивні ночі»**.

ФЕСТИВАЛЬ «ЧИТАЙ УКРАЇНСЬКЕ» – НОВИЙ РІВЕНЬ ПРОЄКТУ

У бібліотеці 2024 року організували фестиваль у рамках проєкту ***«Читай українське»***. Проєкт реалізувався за сприяння Українського інституту книги (УІК) та кошти Державного бюджету України. Реалізація проєкту – це успішна участь бібліотеки в конкурсі культурно-мистецьких проєктів, спрямованих на організацію та проведення заходів із промоції читання.

Учасниками фестивалю стали п'ятеро відомих українських авторів, які пишуть книжки для дітей та дорослих: ▪*Віталій Запека,* ▪*Сергій Дзюба,* ▪*Артемій Кірсанов,* ▪*Зоряна Живка* та ▪*Катерина Єгорушкіна*.

Важливим акцентом фестивалю стала присутність письменників-воїнів Збройних Сил України. На фестивалі свою творчість презентували автори – ▪*Віталій Запека,* ▪*Сергій Дзюба та* ▪*Артемій Кірсанов*.

Фестиваль «Читай українське»

▪*Віталій Запека* – полтавчанин, фотохудожник, воїн-доброволець, автор, про якого у межах проєкту #письменник_воїн ми розповідали у соціальних мережах, проводили надзвичайно цікаву онлайн-зустріч з маленькими хмельничанами за **книгою «Полінка»**. І наврешті зустрілися в бібліотеці наживо.

У той день відбулося кілька зустрічей з автором – із дорослими читачами, підлітками та школярами. Це було щире спілкування, приправлене фірмовою Запеківською іронією та жартами. Автор розповів історії з життя під час перебування на війні та пригадав юнацькі пригоди, які привели його до головного меседжу життя – **«Жити цікаво»**.

Письменник також поділився з молоддю власним баченням подій у нашій країні та наголосив на важливості критичного мислення та власної думки з приводу усього, що нас оточує.

Ми щиро раділи, коли презентувати широкому загалу творчість ще одного воїна, ветерана – ▪*Сергія Дзюби*. У творчій співпраці з ▪*Артемієм Кірсановим* автори плідно працюють над створенням сценаріїв художніх фільмів та книг.

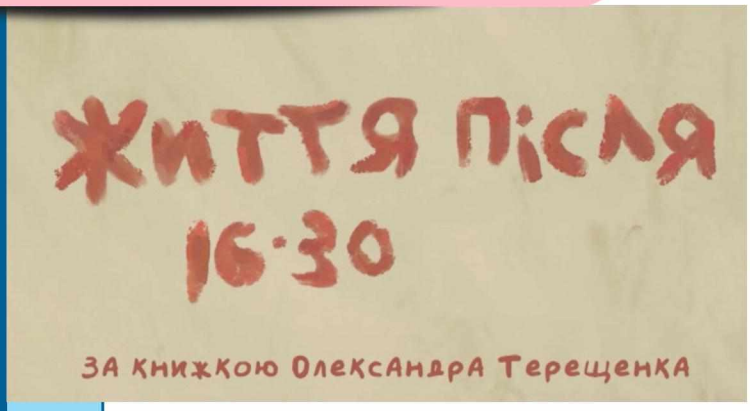
Під час зустрічей у межах фестивалю митці розповіли про створення книг **«Заборонений»** та **«Позивний Бандерас»**. Директор літературної та кіноспільноти «BANDERAS» Валерія БОРЩЕВСЬКА представила широку палітру книг українських авторів, воїнів та ветеранів: ▪*Василя Піддубного,* ▪*Володимира Кириченка,* ▪*Сергія Башкова,* ▪*Андрія Каспшишака,* ▪*Олександра Терещенка*.

РОЗШИРЕННЯ ГЕОГРАФІЇ ПРОЄКТУ ЧЕРЕЗ ОНЛАЙН-ЗУСТРІЧІ

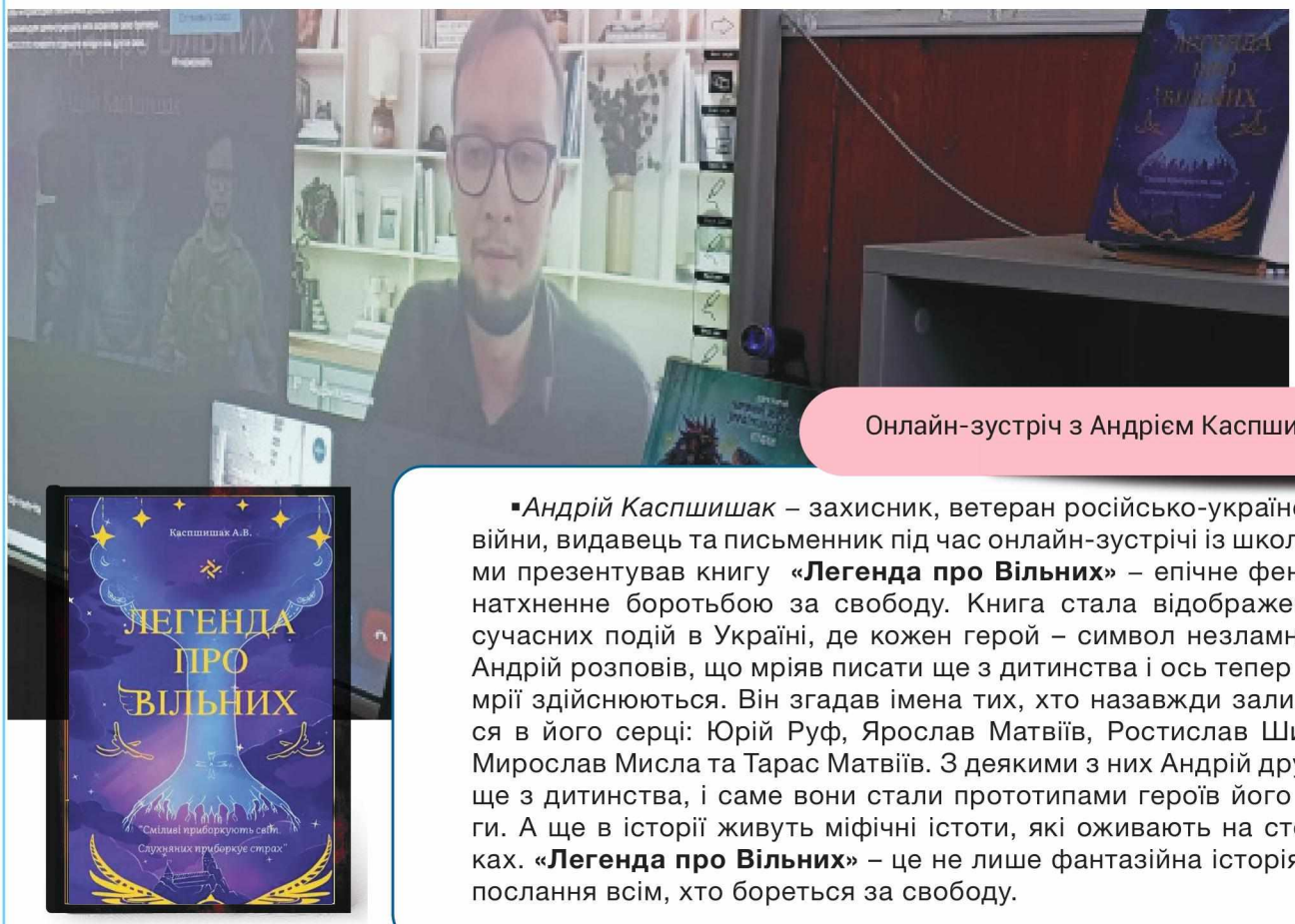
Зустріч із ▪*Сергієм Башковим* – воїном Національної гвардії, письменником та ▪*Юлією Стрельцовою* – військовою психологинею була особливою, адже не щодня доводиться знайомитися з людиною, чиї спогади стали вихідною точкою для створення **сценарію кінострічки «Позивний Бандерас»** про російсько-українську війну. Ця людина з позивним Індіанець знову на службі. А разом із пані Юлією вони написали книгу **«Понад життя»** і міцно переплели правду війни із домислом долі. Разом про неї і розповідали учасникам презентації – згадували кумедні та гострі моменти з життя, які увійшли до сюжету історії. Чоловік розповів про події, які передували написанню щоденника, поділився спогадами про побратимів, пам'ять про яких він хотів увіковічнити. Написання книги **«Понад життя»** та участь у створенні фільму стали для автора своєрідною реабілітацією після участі у бойових діях.

Онлайн-зустріч з Олександром Терещенком

Надзвичайно позитивною видалася онлайн-зустріч з ▪*Олександром Терещенком*, захисником Донецького аеропорту з позивним Льон, Народним Героєм України.

Розповідаючи про свою книгу **«Життя після 16:30»**, автор зауважив, що його життя після поранення та одужання стало повноціннішим та осмисленішим. Використовуючи новий життєвий досвід, що включає в себе користування протезом, автор тепер ділиться відеопорадами з побратимами на YouTube каналі «Я зміг, і ти зможеш». Там чоловік показує та розповідає про самостійність у побуті, про прості прийоми та девайси, які полегшують життя. Також пан Олександр активний у соціальних мережах, він займається волонтерством керуючи благодійним фондом.

Онлайн-зустріч з Андрієм Каспшишаком

▪*Андрій Каспшишак* – захисник, ветеран російсько-української війни, видавець та письменник під час онлайн-зустрічі із школярами презентував книгу **«Легенда про Вільних»** – епічне фентезі, натхненне боротьбою за свободу. Книга стала відображенням сучасних подій в Україні, де кожен герой – символ незламності. Андрій розповів, що мріяв писати ще з дитинства і ось тепер його мрії здійснюються. Він згадав імена тих, хто назавжди залишився в його серці: Юрій Руф, Ярослав Матвіїв, Ростислав Шийко, Мирослав Мисла та Тарас Матвіїв. З деякими з них Андрій дружив ще з дитинства, і саме вони стали прототипами героїв його книги. А ще в історії живуть міфічні істоти, які оживають на сторінках. **«Легенда про Вільних»** – це не лише фантазійна історія, а й послання всім, хто бореться за свободу.

МАСШТАБУВАННЯ ПРОЄКТУ

Ми досі наповнюємо проєкт публікаціями про авторів-військових. За період функціонування проєкту бібліотекарі розповіли про 25 відомих письменників, які боронять Україну. Серед них:

- ▪*Сергій Пантюк,*
- ▪*Артем Чех,*
- ▪*Сергій Лоскот,*
- ▪*Сергій Гридін,*
- ▪*Віктор Янкевич,*
- ▪*Максим Парфіненко,*
- ▪*Петро Яценко,*
- ▪*Павло Вишебаба,*
- ▪*Олександр Терен,*
- ▪*Олександр Міхед,*
- ▪*Андрій Зелінський,*
- ▪*Василь Піддубний,*
- ▪*Євген Ролдугін.*

Завдяки проєкту на YouTube каналі бібліотеки з'явилося два відеоінтерв'ю з військовими письменниками – ▪*Сергієм Тимофійком* та ▪*Віталієм Запекою*. Близько десяти окремих презентацій проєкту проведено у навчальних закладах міста.

Бібліотекарі активно популяризують українську комбатантську літературу та використовують для цього усі можливі платформи. У віртуальному просторі це Instagram, Tik Tok та ін. З багатьма письменниками налагоджено співпрацю, пов'язану з бібліотечним волонтерством – часто у гарячі точки нашої країни їдуть сітки та окопні свічки, виготовлені бібліотекарями.

Планів і прагнень ще багато, і ми щиро віримо, що дуже скоро зможемо зібрати багатьох улюблених авторів на фестиваль у Хмельницькому. А зараз продовжуємо розпочате – тримаємо культурний фронт та дбаємо про ментальне здоров'я військових авторів. Адже їхні твори – не вигадка, а хроніка реальних подій, яка фіксує досвід українського народу в умовах російсько-української війни.

Військова література допомагає не лише читачам, а й самим авторам осмислити пережите. Для багатьох ветеранів написання книг – це форма терапії. А для читача – це можливість співпережити, зрозуміти травму війни та наблизитися до досвіду, який неможливо побачити з новин. Реальні історії українських військових руйнують міфи та фейки, які поширює ворог. Це інструмент культурного спротиву, що демонструє людяність наших захисників і водночас жорстокість агресора. Сучасна військова література – важлива частина культурного простору. Вона впливає на мистецтво, кіно, освіту. І саме через ці твори ми формуємо нову ідентичність – сильну, свідому, незламну.

Тетяна ШИШОВА

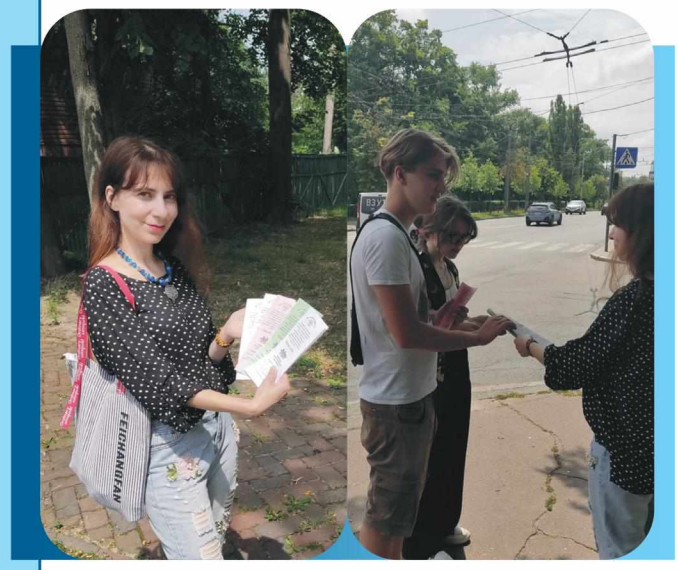

бібліотекар
відділу науково-методичної,
інформаційно-бібліографічної роботи
та соціокультурної діяльності
Чернігівської обласної
бібліотеки для юнацтва

МИ – ЗА ЧИСТЕ ДОВКІЛЛЯ!

ЕКОЛОГІЧНА ПРОСВІТА ЯК СТИЛЬ МИСЛЕННЯ

Екологія – це не лише про довкілля.
Це – про любов до природи, людей, Батьківщини.
Це спосіб мислення, що спонукає до відповідального щоденного вибору.
Саме бібліотеки мають потенціал стати місцем,
де ця філософія вкорінюється у свідомості через слово, приклад і діалог.
У 🕮Чернігівській обласній бібліотеці для юнацтва (ЧОБЮ) ми започаткували перший в області екологічний напрям діяльності – ***проєкт «Ми – за чисте довкілля»***. Упродовж трьох років ми формуємо екологічну культуру серед молоді, розширюємо простір бібліотеки до меж громади та активно шукаємо нестандартні формати взаємодії.

ОСОБИСТИЙ ПРИКЛАД – НАЙСИЛЬНІШИЙ АРГУМЕНТ

Наші перші кроки були практичними: ми організували прибирання у сквері біля бібліотеки та у сусідньому парку. Під час заходів на відкритому повітрі ці локації мають бути охайними – комунальні служби не завжди встигають, тому беремо ініціативу у свої руки.

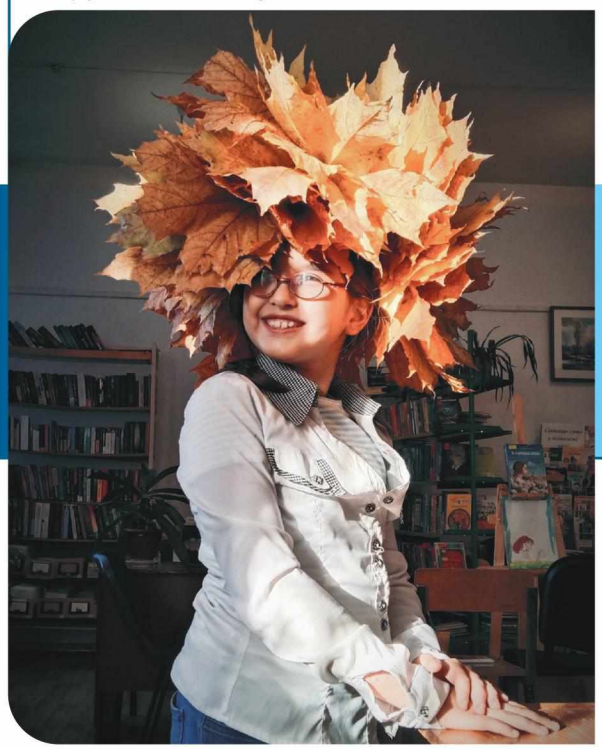
Завжди маємо плакат із гаслом проєкту, логотипом бібліотеки та QR-кодами соцмереж. Це створює ефект організованої присутності. У нас є запасні рукавички для охочих приєднатися. Розповідаємо перехожим цікаві факти: що відбувається зі сміттям, які тварини мешкають поблизу, як працює сортування в місті. Люди питають, дивуються і... долучаються. Саме так формується змінене усвідомлене ставлення до довкілля.

БІБЛІОТЕКА БЕЗ СТІН: МОБІЛЬНІСТЬ, ІНТЕРАКТИВ, ТЕПЛО

Через пошкодження будівлі бібліотеки внаслідок ворожих атак ми працюємо в режимі «бібліотека без кордонів». Провели серію екологічних заходів для учнів 1-7 класів: інтерактивні вікторини, гру «Корисно-шкідливо» з руханкою, сортування сміття як командну гру, знайомство з екологічною літературою.

Ці формати легкі для сприйняття, викликають позитивні емоції та дають змогу донести складні ідеї у простій ігровій формі. Книга у таких заходах – не просто джерело знань, а важливий друг, що підказує шлях.

СИЛА ПАРТНЕРСТВА: ГО «ЕКОМІСТО»

Разом із ГО «Екомісто» організовуємо екскурсії до екоцентру, де діти дізнаються, як працюють громадські активісти, представляємо добірки книжок, що розширюють екологічний світогляд. Завдяки цій співпраці бібліотека отримала велосипеди для виїздів на заходи, здійснення пересувної роботи і запланований запуск проєкту «Бібліобайк».

ТВОРЧІСТЬ І ТУРБОТА: АПСАЙКЛІНГ У ДІЇ

У межах еконапрямку ми проводимо майстер-класи з хенд-мейду та апсайклінгу: виготовляємо поробки з природних матеріалів або речей, які набувають друге життя. Це добра нагода поговорити про сталий розвиток, зменшення відходів, етичне споживання та красу, створену власноруч.

ОНЛАЙН-ПОРАДИ ТА ВУЛИЧНІ АКЦІЇ

Ми активно ведемо рубрики у соціальних мережах – щосезону публікуємо корисні, перевірені поради, адаптовані до життя в громаді. До тематичних дат (День бджоли, День кульбаби, День без поліетилену) проводимо вуличні акції: флешмоби, роздачу буклетів, книжкові мінівиставки, опитування. Найменші учасники випробовують себе у ролі журналістів – розповідають про враження, ставлять запитання своїм однолітками.

Екологічна просвіта – це більше, ніж інформація. Це щира присутність, натхнення й особистий приклад. А бібліотека – це простір, де дбайливість до природи стає основною справою. Адже любов до довкілля починається з маленьких, але впевнених кроків. **Разом – за чисте довкілля!**

Прохіра РУДАЯ

заступник директора
з наукової роботи
КУ «Чернівецька обласна
бібліотека для дітей»,
заслужений працівник культури
України

БІБЛІОТЕКА – ПРОСТІР МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я

Здатність людини відчувати себе щасливою, радіти життю, справлятися зі стресом – це про ментальне здоров'я. Останнім часом ця тема стала ще більш актуальною. Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?», ініційована першою леді України Оленою Зеленською, має на меті допомогти українцям знайти джерело сили. Піклування про ментальне здоров'я має стати звичною відповідальністю кожного. Бібліотеки, які традиційно вважалися місцем отримання інформації та навчання, є також місцем психологічного розвантаження та зміцнення ментального здоров'я.

📖Чернівецька обласна бібліотека для дітей постійно працює, аби бути тихим та спокійним місцем, де діти відчувають себе у безпеці, можуть розслабитися, зосередитися на читанні або інших заняттях. Для маленьких читайликів у вестибюлі облаштовано ігрову зону, окрасою якої є ***ляльковий театр – «родинний будиночок»***, що передала бібліотеці громада Вільпольсрід (Wilpoldsried) з округу Швабія у Баварії Katharina Haberkorn. Його доставили чернівецькі волонтери, яким маленькі буковинчики дуже вдячні. Цікаво спостерігати за дітьми, які із захопленням вживаються у ролі героїв будиночку (тата, мами, дітей). А поруч на зручному диванчику можна подивитися дитячий журнал «Колобочок» чернівецького видавництва «Друк Арт», почитати книги з «Буккросингу», погратися м'якими іграшками, поспілкуватися, безкоштовно скористатися WI-FI тощо. У читальному залі для дітей молодшого шкільного віку відвідувачі можуть не лише почитати й відпочити, а й зайнятися малюванням, виготовленням паперових поробок, спробувати себе як актори лялькового театру «Коли оживають ляльки», погратися в лото чи боулінг, скласти пазли тощо.

Дозвіллєва кімната «Почитаймо та пограймо!» у відділі обслуговування учнів 5-9 класів є улюбленою локацією дітей. Тут можна зручно розміститися на диванчику або на килимі та подушках і поринути у світ цікавої книги, переглянути з друзями улюблені художні чи мультиплікаційні фільми, послухати музику в ютубі чи пограти на фортепіано, розважитися різноманітними іграми – шахами, шашками, лото (тварини, рослини), складанням пазлів чи конструкторів. А ще просто відпочити і помріяти у зручних безкаркасних кріслах. Тут також діє «АРТГАЛЕРЕЯ ЧИТАЧА» – постійна виставка малюнків дітей – учасників всеукраїнських та регіональних конкурсів.

Бібліотека традиційно організовує різноманітні заходи, тренінги з психологами, майстер-класи, заняття з каністерапії, зустрічі з поліцейськими, які допомагають дітям виражати свої емоції, розвивати уяву та піднімати настрій, знижувати рівень стресу та покращувати загальний стан.

З 2021 року у бібліотеці діє ***проєкт «Майстерка добра «Читаємо з чотирилапими»***, що має на меті підтримку ментального здоров'я дітей шляхом поєднання читання, живого спілкування з тваринами та артерапевтичної взаємодії. Проєкт передбачає заняття за участю каністерапевта, психолога, регіонального менеджера FOUR PAWS Антоніни Гошовської, її чотирилапих друзів Аліси і Бусі, які вже стали улюбленцями дітей, та інших членів ГО «Школи каністерапії».

В ***«Екоальтанці у дворику бібліотеки»*** (проєкт діє з 2021 р.) для дітей у теплу пору року проводяться різноманітні заходи: екочитання, екохвилинки, зустрічі з чотирилапими, вивчення правил безпеки з поліцейськими, екотурніри, які сприяють підтримці ментального здоров'я дітей тощо.

У межах ***Всеукраїнської програми «Ти як?»*** фахівці 🕮Чернівецької обласної бібліотеки для дітей організували та провели для бібліотекарів спеціалізованих бібліотек для дітей та публічних бібліотек ТГ області, що обслуговують читачів-дітей, тренінги.

Зокрема, у 2024 р. спільно з БФ «Право на захист» проведено для працівників бібліотек ТГ офлайн тренінги:

- **«Дбаємо про ментальне здоров'я читача»** (15 учасників);
- **«Стрес та тривога: як вберегти ментальне здоров'я своє та інших»** (19 учасників);
- **«Вправи на створення психологічного комфорту дітей «Я та мої емоції»** (23 учасники).

Усі отримали сертифікати, методичні матеріали та **книгу «Психолог на зв'язку»** за авторством ▪*Анни Могильник* та ▪*Марії Яцухненко*.

У 2025 РОЦІ ПРОВЕДЕНО:

- практичний **тренінг «Перша психологічна допомога дітям»** спільно з 🕮Чернівецькою обласною організацією Товариства Червоного Хреста України (офлайн). 20 бібліотечних працівників отримали сертифікати;
- **онлайн-тренінг «Базові емоції: емоційне вигорання»** для бібліотечних фахівців ТГ Чернівецької області, в якому взяло участь 64 бібліотекарі. Тренер-спікер – **Антоніна ГОШОВСЬКА**;
- **онлайн-вебінар «Як стати собаці найкращим другом. Безпека дитини»** в межах культурно-освітнього проєкту для бібліотекарів ТГ області та каністерапевтів України (35 учасників). Організатори: ГО «Школа каністерапії», БФ «FOUR PAWS», Чернівецька ОБД;
- **практичний семінар-тренінг «Об'єднані спільними зусиллями: терапевтичні практики в роботі з читачами-дітьми»**, на якому працівники Івано-Франківської ОБД (завідувач науково-методичного відділу Людмила Острижнюк і завідувач сектору інформаційних технологій та електронних ресурсів Людмила Кіцмей) поділилися напрацюваннями на тему «Стрес під контролем: ресурсоорієнтована модель», де розглянули, як творчість, традиції та мистецтво можуть стати важливими ресурсами для підтримки ментального здоров'я дітей. Йшлося про модель BASIC Ph, практикували арттехніки, зокрема малювання кавою, ділилися власними досвідами подолання стресу.

Антоніна ГОШОВСЬКА спілкувалася з бібліотекарями на тему «Терапевтичні техніки роботи з читачами-дітьми: казкотерапія», де розглянули психологічний портрет чотирьох вікових груп дітей та відповідно до їхнього віку підбирали книги; обговорювали, як можна залучити дітей до читання тощо. Кожна зустріч спрямована на ознайомлення з можливостями психологічних та арттерапевтичних технік і вправ, які можна впроваджувати в бібліотечній діяльності. Бібліотечні фахівці отримали практичні навички з бібліотерапії, казкотерапії, арттерапії та ізотерапії, що дадуть змогу створювати ефективніші заходи для своїх юних читачів. Терапевтичні практики у роботі з читачами-дітьми є важливим інструментом для покращення їхнього ментального здоров'я.

Для користувачів у бібліотеці є **Книга «Психолог на зв'язку»**, створена на основі досвіду кризових психологів та психотерапевтів Служби турботи про психічне здоров'я БФ «Право на захист» за авторством ▪*Анни Могильник* та ▪*Марії Яцухненко*. Електронну книгу «Психолог на зв'язку» від БФ «Право на захист» можна безоплатно завантажити у форматах PDF – та EPUB – https://r2p.org.ua/page/psykholoh-na-zviazku.

Чернівецька обласна бібліотека для дітей також підготувала ***інформаційно-рекомендаційний список літератури «Ментальне здоров'я та Інклюзія: сторінками книг для дітей та підлітків»*** 1 та 2 випуски, які включають науково-пізнавальну та художню літературу з фондів бібліотеки, спрямовану на підтримку емоційного здоров'я та благополуччя як дітей, так і батьків.

Турбота про ментальне здоров'я – це не розкіш, а необхідність та інвестиція у майбутнє дитини, а бібліотеки є тими живими просторами, де плекається і підтримується ментальне здоров'я.

Тетяна ПЕРВАК

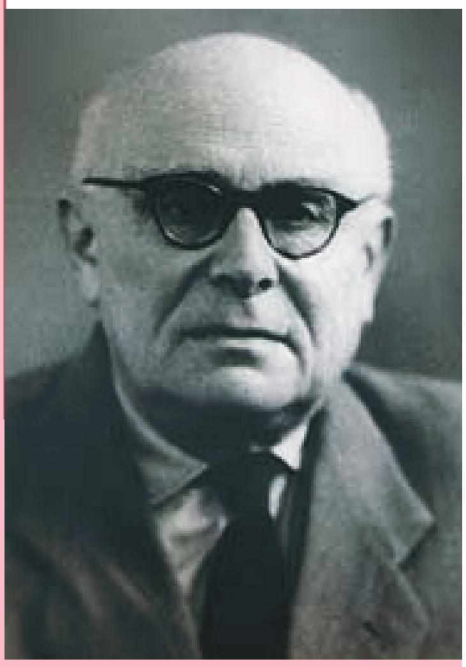

головний бібліотекар
відділу обслуговування дітей,
юнацтва та організаторів дитячого
читання
Національної бібліотеки України
для дітей

В АКОРДАХ ВІЧНОСТІ

АЙЗЕНШТОК ІЄРЕМІЯ ЯКОВИЧ
(04.03.1900 – 7.06.1980)

Людина живе і цвіте працею.
Ієремія Айзеншток

У 2025 році виповнюється 125 років від дня народження Ієремії Яковича Айзенштока – кандидата філологічних наук, перекладача, знавця українського письменства, одного з тих, хто підняв нову хвилю українського літературного відродження на ниві літературознавства, автора досліджень про *Григорія Квітку-Основ'яненка*, *Петра Гулака-Артемовського, Івана Котляревського, Євгена Гребінку, Івана Франка, Михайла Коцюбинського*. Саме він підготував перше повне коментоване видання «Щоденника» *Т. Г. Шевченка* та стояв біля витоків Інституту Тараса Шевченка[1].

[1] Нині — Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України

4 березня 1900 року в містечку Єлисаветграді[2] в родині Якова Айзенштока та Єлизавети Шкловської народився хлопчик, який отримав ім'я Ієремія. Родина утримувала аптекарський магазин у Харкові. Середню освіту хлопець здобував у реальному училищі.

Працювати почав ще з п'ятого класу – був «репетитором» для однокласників. У шістнадцять років Ієремія Айзенштоk здав екстерном іспити з класичних мов і вступив до Харківського університету[3].

Навчання розпочав на юридичному факультеті, але після першого року навчання перевівся на історико-філологічний. Його викладачами були філолог та етнограф ▪*Микола Сумцов*, літературознавець ▪*Олександр Білецький*, історик ▪*Дмитро Багалій*.

У 1921 році Ієремія Айзенштоk закінчив історико-філологічний факультет, а в 1922 році став аспірантом науково-дослідної кафедри європейської культури. Вже тоді писав статті, в яких порушував питання про необхідність більш глибокого і всебічного підходу до вивчення ролі і значення творчості ▪*Т. Шевченка* для української та світової культури.. Ці статті незабаром були випущені у вигляді окремої брошури **«Шевченкознавство – сучасна проблема».**

За видання Шевченкового **«Щоденника»** (1925) отримав премію від ВУКСВ (Всеукраїнський комітет сприяння вченим – напівурядова організація при уряді УРСР).

У квітні 1925 року Ієремія Айзенштоk закінчив аспірантуру та здобув звання наукового співробітника кафедри.

За успішний захист відзначений закордонним відрядженням до Німеччини, Чехословаччини, Австрії. За кордоном працював у бібліотеках, студіював німецькі монографії з питань літературознавчої методології, відвідував лекції з питань текстології, удосконалював знання німецької та чеської мов.

З 1926 по 1931 роки Ієремія Якович був у команді з тими, хто доклав максимум зусиль для створення Інституту Тараса Шевченка та бібліотеки і відділу рукописів, став його першим вченим секретарем. За допомогою Укрнауки НКО (Українське головне управління науковими установами при Народному комісаріаті освіти УРСР) домігся передачі з Харківської центральної науково-учбової бібліотеки в інститут низки літературних рукописів ▪*Івана Котляревського*, ▪*Григорія Квітки-Основ'яненка*, ▪*Тараса Шевченка*.

Айзенштоk подарував інституту власну колекцію автографів, серед яких були підписи ▪*Тараса Шевченка,* ▪*Пантелеймона Куліша* та інших відомих діячів. Він підготував три томи збірки **«Українські пропілеї»**, що містила твори українських письменників першої половини XIX ст., однак видано було лише перший том.

Найголовнішою метою вченого було вивчення життя і творчості Кобзаря. Айзенштоk простежує історію створення його творів, використання фольклорного та історичного матеріалів, особливості побудови сюжету, роль автобіографічного елемента в творчості ▪*Шевченка*, характер та обсяг читацьких інтересів поета. Результатом такого аналізу стала монографія **«Як працював Шевченко»**, яка вийшла в Києві у 1940 році. Дослідник спростував поширену думку про нібито малу освіченість Шевченка, стихійність його таланту, мінімальний вплив культурно-літературного середовища на його поезію. Завдячуючи Ієремії Айзенштоку в Україну повернуто унікальні речі Шевченка: лист до *Григорія Квітки-Основ'яненка*, датований 8 грудня 1841 р., 5 художніх полотен Кобзаря, 2 листи до *Миколи Маркевича* (1857, 1860), автограф поеми «Мар'яна-чорниця», 80 малюнків із серії «Блудний син», портрети Айри Олдріджа, Михайла Щепкіна.

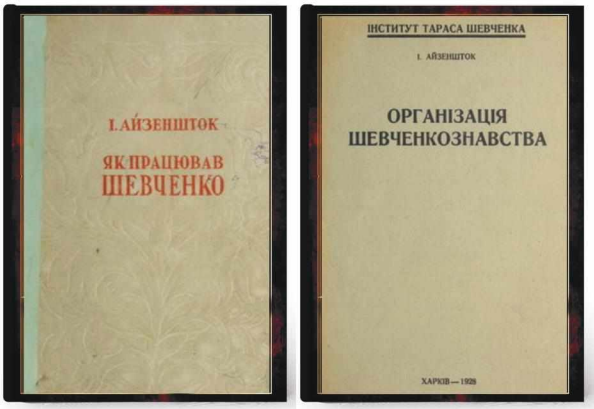
Вчений зумів зібрати та зберегти кілька видань поетичних творів Кобзаря; уклав коментарі до двох п'ятитомних видань творів Т. Шевченка у російських перекладах (1955-1956; 1964-1965). Важливим для науки є дослідження **«Доля літературного спадку Т. Г. Шевченка»** (1935). Велику статтю доповнює бібліографія зі 129 назв. Ієремія Айзенштоk проаналізував спадщину ▪*Шевченка* як художника та гравера.

З 1938 року Айзенштоk знову став учасником українського наукового життя. Намагався частіше приїжджати до України, викладав у Київському університеті, брав участь у ювілеї *Т. Г. Шевченка* та співпрацював з музеєм М. Коцюбинського в Чернігові

[2] Тепер — м. Кропивницький | [3] Нині — Харківський національний університет імені Н.В. Каразіна

З перших днів Другої світової війни Ієремія Айзеншток пішов в ополчення, отримав поранення, був політпрацівником і військовим перекладачем. Його фронтові дороги пролягли аж до берегів Дунаю. Демобілізувався у 1946 році. За участь у бойових діях Айзеншток нагороджений орденами і медалями.

МАЄ ПРАЦІ З БІБЛІОГРАФІЇ:

•**«Вказівник літератури з поетичного мистецтва, 1900-1922»**[4], •**«Українська журнальна бібліографія»**. Вчений виступав і як автор рецензій на фундаментальні довідково-бібліографічні видання: •**«Українознавство»** С. Єфремова (1920), •**«Т. Г. Шевченко: Матеріали для бібліографії за 1903-1921»** М. Яшека (1922), •**«Десять років української літератури (1917-1927)»** О. Лейтеса і М. Яшека (1928) тощо.

Значна кількість праць Ієремії Яковича присвячена творчості українських літераторів XIX століття. Загалом підготовлено близько 600 публікацій. Ще десятків зо два з різних причин залишилися ненадрукованими, зокрема •**«Великий том народних пісень**[5]**, зібраних М. Гоголем»**, •**«Історія Валуєвського циркуляра 1863 року про заборону українського слова»**. Майже все своє життя Ієремія Якович збирав відомості про ▪*Олександра Опанасовича Потебню*, вивчав архіви видатного вченого, мав на меті завершити його наукову біографію і бібліографію, та не встиг.

Ієремія Якович Айзеншток зібрав власну величезну бібліотеку. У 1983 році, після його смерті, Академія наук придбала більшу частину цієї колосальної колекції книг у родини Айзенштока і привезла у Київ. Тільки у фонд 🕮Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у 1991 році передано понад двадцять одну тисячу найменувань: роботи різних періодів відомих науковців, педагогів, музикознавців, мовознавців з літературознавства, філософії, історії, педагогіки, політики, питань релігії, музики, живопису; енциклопедії, довідники, словники середини XIX – другої половини XX ст. українською, англійською, польською, російською мовами. Архів вченого зберігається в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України.

В останні роки життя Айзеншток знову звертався до своєї Шевченкіани. Він готував до видання чотиритомне зібрання творів ▪*Т. Г. Шевченка*, робив до нього ґрунтовні коментарі. Ієремія Якович став ініціатором та співавтором першого у світі персонального енциклопедичного видання **«Шевченківський словник»**, який відзначено Державною премією УРСР ім. Т. Г. Шевченка. Але, як не дивно, чомусь Айзенштока серед лауреатів не виявилося.

Помер Ієремія Якович Айзеншток 7 червня 1980 року. Наукова й організаційна діяльність відомого вченого залишила помітний слід в історії українського академічного літературознавства XX століття.

[4] У співпраці з І. Кагановим | [5] Українською та російською

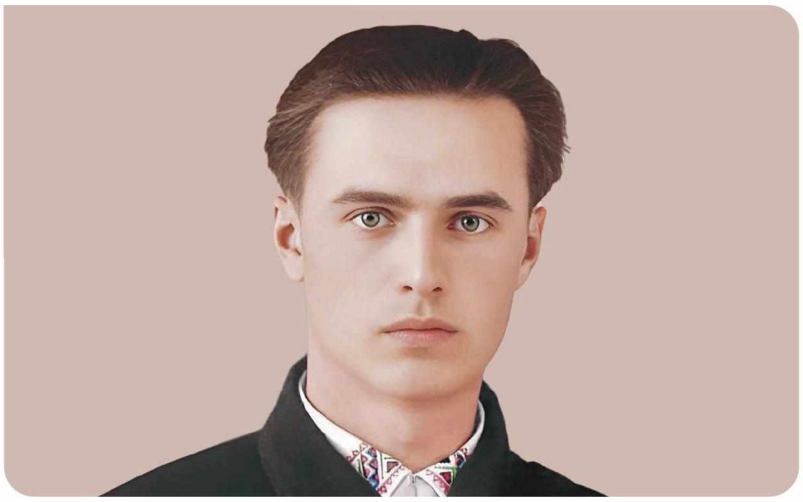
Юлія ОСАДЧА

провідний бібліотекар
КЗ Київської обласної ради
«Київська обласна бібліотека
для дітей»

ВИНО ЛЮБОВІ І НІЖНОСТІ

до 60-річчя збірки новел В. Симоненка «Вино з троянд»

Здається, що трояндове вино – лише красива метафора. Або не менш прекрасна легенда… Але ось він, рецепт від Поета, – саме так він причарував майбутню дружину:

«Треба перем'яти з цукром пелюстки троянд. М'яти потрібно руками. Коли пустять сік, додати води. А потім чекати, поки заграє. Тільки треба брати лише рожеві троянди, вони найкраще для цього підходять»[1] .

[1] Шаповал К. «У мене Україна одна». Василь Симононенко: факти про життя і творчість письменника-шістдесятника / К. Шаповал // Суспільне. Культура. — 2025. — 7 січ.— Електоронні дані. — Режим доступу: https://suspilne.media/culture/93717-u-mene-ukraina-odna-86-ta-ricnica-z-narodzenna-vasila-simonenka/. — Назва з екрану. — Дата звертання: 16.07.2025.

Вона прийшла, непрохана й нежданa,
І я її зустріти не зумів.
Вона до мене випливла з туману
Моїх юнацьких несміливих снів…
І я не чув, як жайвір в небі тане,
Кого остерігає з висоти…
Прийшла любов непрохана й нежданa —
Ну як мені за нею не піти?

…Коли поет виходить на прозову ниву, то межа між поезією і прозою іноді буває розмита… Майже непомітна. Наприклад, вірш «Кривда» із підзаголовком «новела» – про хлопчину-безбатченка, над яким жорстоко пожартував сусід – можна було б його переповісти прозою? Без сумніву… Але ж прозою так не скажеш:

Він допізна сидів у коноплях,
Мов уперше вступив у гидь,
З оченят, від плачу промоклих,
Рукавом витирав блакить.

…А от садівник Андрій розповідав дітям, «що бачать у снах квіти, як вони перешіптуються із сивими зорями, вигадував казки про дивовижні краї, де квіти не тільки пахнуть, а й розмовляють, і ходять, і граються в піжмурки, а в'януть лише тоді, коли в тій країні з'являється хоч одна нещаслива людина.

«Квіти люблять щасливих. У нас від нещасть вони не в'януть, а плачуть. Ви бачили, скільки вранці на них роси? Ото їхні сльози. Хто росяного ранку знайде незаплакану квітку, той буде дуже щасливий».

ПОЕЗІЯ ЧИ ПРОЗА?

Розповідаючи про горбаня Андрія та красуню Ольгу, автор не пішов протореним шляхом, не повторив тисячний раз історію про потворну душу у прекрасній тілесній обгортці. Ба ні! Вино із троянд серед прекрасного саду смакують рівні у своїй красі, справді прекрасні душі – мрійник садівник і красуня, для якої краса – важкий тягар, навіть хрест… «Мені багато кажуть, що я гарна і тому мене люблять. Гадають, мені приємно від того. А хіба я винна, що я гарна? Хіба моя врода – це я?...

А на весілля ти неодмінно приготуй вино з троянд…».

«Так закінчується твір. Слова тут зайві – почуття сором'язливості, тиха інтонація дівчини, її трепетне ставлення до квітів, неймовірне бажання ще раз зайти в Андріїв сад говорять самі за себе. І як тут не згадати «гімн Любові» апостола Павла: «Любов довготерпить, любов милосердствує, не заздрить, любов не величається, не надимається, не поводиться нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, сподівається всього, усе терпить!» (1 Кор.: 13; 4-7). Ці новозавітні слова постають невидимим епіграфом до всієї новелістичної збірки В. Симоненка, що прочитується між рядків…» . І справді, у новелі «Він заважав їй спати» любов «довготерпить», у творі «Посмішки нікого не ображають» – «милосердствує»; в новелі «Кукурікали півні на рушниках» – «не радіє з неправди, а тішиться правдою», хоч і гіркою: закохана Ониська не заплющує очі на зверхність і егоїзм коханого Віктора, і змушує себе відмовитися від одруження з ним. А ще любов зцілює, як у новелі «Бальзам» (варто було лиш молодій дружині мовити: «У нас болить зуб», як у чоловіка зубний біль одразу минув), а ще – не шукаючи свого, жертвує життям «за други своя». З любові рятує «тисячолітній» дід Опанас село від карателів, з любові розділяє з ним шибеницю «на якесь століття молодша» баба Орися… Без усякого героїзму, буденно («скажіть, щоб не били, бо я коростявий»), навіть із гумором («не втечеш ти від мене, іроде, на той світ»). А до чого тут весілля? «Опанас Кроква зроду не мав дітей, а баба Орися, що поєдналася з ним вірьовкою, ніколи не була його дружиною. Кажуть, у юності вони дуже кохалися і хотіли побратись, але батьки не дозволили. Видали Орисю за багатшого».

І **новела «Дума про діда»** (яка разом із віршами «З дитинства» та «Дід умер» прочитується як своєрідна прозово-поетична мінітрилогія) – це також про любов. Бо тільки з любові, яку повною мірою можна оцінити вже дорослим, шепоче дід онукові слова: «Безсмертячко моє кирпате», – тільки вона великодушно пробачає дитячий егоїзм і нетямущість, і вона ж передбачає земний кінець перед переходом у вічність…

Я не вірю,
що дід із могили воскресне
але вірю,
що ні —
він увесь не умре.
Його думи нехитрі
додумають внуки,
і з очей ще віки пломенітимуть в них
його пристрасть і гнів,
його радощі й муки,
що, вмираючи,
він передав для живих.

… Він так і не дожив до віку свого діда Івана. ▪*Василя Симоненка* можна назвати зіркою на літературному небосхилі: швидко спалахнув і рано згас, але його Слово і досі випромінює світло… Про це і засвідчила **збірка новел «Вино з троянд»**, яку видали у Львові у 1965 році – за два роки після його передчасної смерті… Українці знову почули голос Поета, який говорив прозою про найдорожче, найнеобхідніше, але і найважче у житті — вміння любити.

[2] Симоненко В. Повні тексти творів // УкрЛіб. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/author.php?id=98 (дата звернення: 16.07.2025).

«МІ-НО-ТА-КІЯ! КЕ-ГЕТ МІ-НО-ТА-КІЯ!»[1]

до 90-річчя повісті Сірої Сови «Саджо та її бобри»

...Він неймовірно любив цю лісову тишу, де було чутно шелест дерев, плюскіт риби в озері та пташиний посвист, але ніколи вона не була такою мертвою та безнадійною... Ніхто вже не підійде до нього, не тицьне у долонь вологим носиком, не заговорить своєю «мовою». Не буде прохати кусень хліба, гризти вербові гілочки, пірнати у воду... У вухах час від часу зринав розгублений голос сусіда: «Пробач, Сіра Сова, я ж не знав...». Так, звісно, мисливцю невтямки, що бобри здатні не лише на хутро, що їх можна приручити і з ними дружити... Але що це вже могло змінити – знав чи не знав?

Дружина нечутно підійшла, поклала на плече руку:

– Сіра Сова...

Він не відізвався.

– Напиши про них. Ти вмієш. Нехай вони живуть хоча б у книжці.

– Я не зможу! Тепер я зруйнований вщент. Гадав, що люди і бобри можуть жити поруч, як брати...

Але згодом, коли задум повісті почав вимальовуватися усе яскравіше, а біль внаслідок цього трохи вщух, рука сама потягнулася до олівця і паперу.

...Жив собі індіанець Гітчі Мігуон – Велике Перо – та його діти: син Шепіен та дочка Саджо. Коли доньці виповнилося десять років, батько приніс їй подарунок: двох бобренят, врятованих ним від видри. Одного назвали Чилеві (Велика Крихітка), іншого – Чікені (Маленька Крихітка). Але цю ідилію життя швидко зруйнувало... Щоб заплатити батьків борг, довелося продати Чікені. Із однією умовою – залишити бобреня живим... Що залишалося Саджо та її братові? Або невтішно плакати, або зробити усе, щоб знову повернути малого пухнастого друга...

Якщо взяти до рук кілька видань історії про Саджо та її бобрів, одразу звертаєш увагу, що автор в одному випадку зазначений як Сіра Сова, в іншому – Веша Куонезін («Той, хто полює вночі»), а його справжнього імені, як і повної біографії і європейського походження, ніхто не знав до самої смерті.

Шістнадцятирічний англієць Арчибальд Білейні після смерті матері опинився на півночі Канади із однією метою – долучитися до індіанських племен (життям індіанців він марив із дитячих років). Юнака прихистили люди із племені оджибуей, а він, щоб не виглядати серед них чужинцем, вигадав собі матір-індіанку. Кілька років він просто таки вбирав у себе традиції та звичаї племені, секрети полювання, таємниці Дикої Природи. У тілі європейця жив воістину дух корінних мешканців американського континенту, приречених на знищення європейцями... Навіть бойові побратими з окопів Першої Світової знали його як індіанця. Здавалося, що це була його остання поява в Європі, але доля вирішила по-своєму...

Войовничі часи Останнього Могікана, Слідопита і Звіробою відійшли у минуле, але Сіра Сова рішуче вийшов на стежку своєї війни – боротьби за природу. По суті, він був одним із перших письменників-екологів. Треба було пережити душевний злам, зрозумівши, що не можна жити у гармонії з природою і при цьому займатися полюванням. Особлива любов належала бобрам.

[1] Добре! Дуже добре! (переклад із мови індіанців)

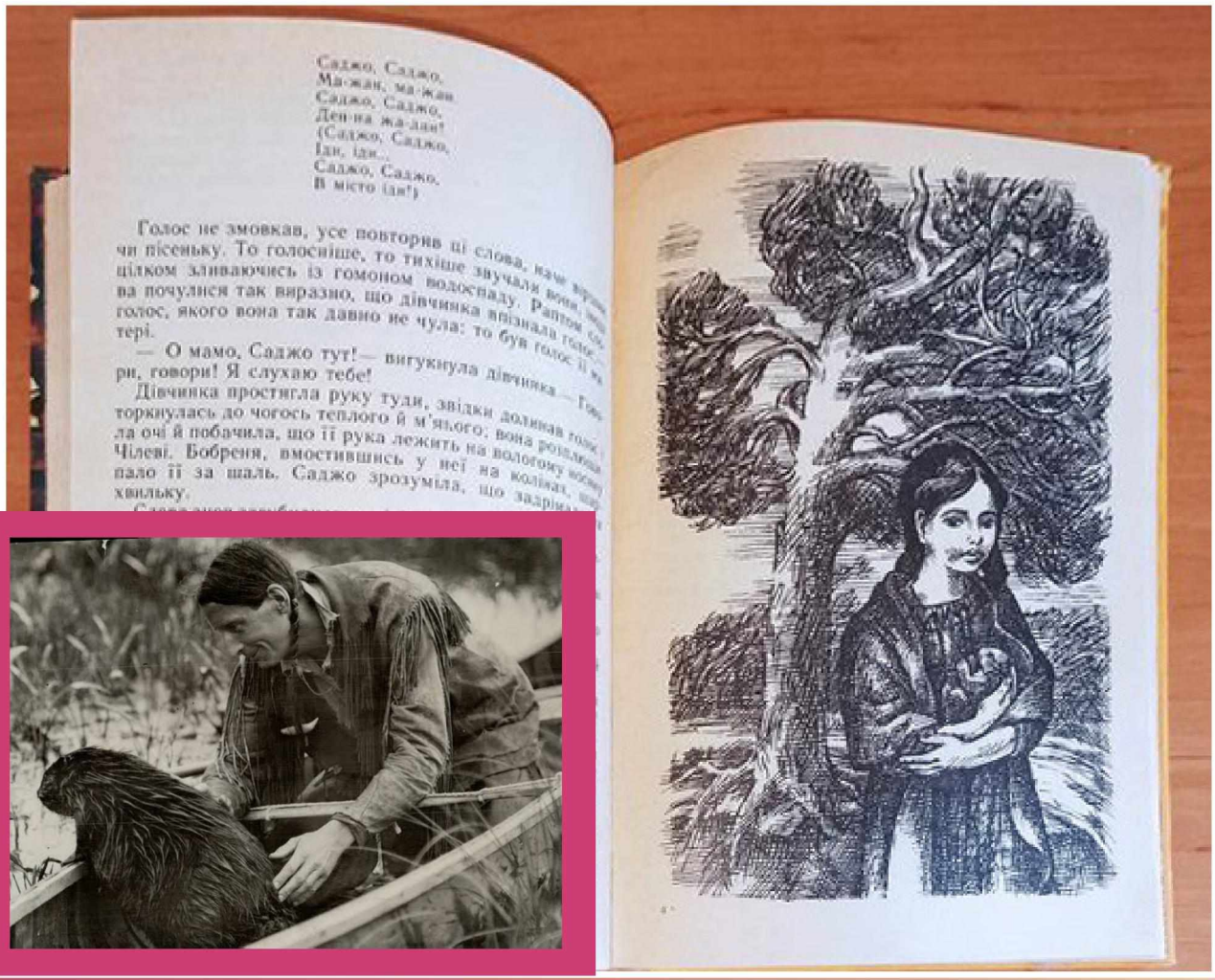
Спостерігаючи за життям приручених бобренят, турбуючись про них, він вважав їх тваринами з розвинутим інтелектом. Отже, до імен письменника можна було б сміливо додати – Друг або Захисник Бобрів…

Бобри уособлювали для нього індіанців – сміливих, завзятих і розумних людей, які, живучи у повній гармонії із природою, втратили землю, ліси, але не свою вільну натуру. Писати почав під впливом дружини – індіанки з племені ірокезів: спочатку статті і нариси на захист навколишнього середовища, згодом і художні, власноруч проілюстровані книги: «Пілігрими дикої природи», «Казки покинутого намету», «Саджо та її бобри». Щоб привернути увагу європейців до екологічних проблем американських континентів, раз у раз Сіра Сова відвідував Англію, де презентував свої книги у національному костюмі. Ніхто з англійців і гадки не мав, що він їхній співвітчизник, ця таємниця розкрилася лише після смерті, але книги самозваного індіанця реабілітували його ім'я раз і назавжди! Та й що казати, коли історією Саджо зачитується вже не одне покоління дітей. Хто б не хотів хоча б в уяві потрапити туди, «де немає ні залізниць, ні доріг, ні будинків, ні навіть стежок… і в човні, річками та озерами плисти через безлюдні лісові простори, де блукають лосі, ведмеді, вовки…» .

Хто б із них не волів мати пухнастого друга?

Що хотів донести до малих і великих читачів автор історії про Саджо, Шепіена, Гітчі Мігуона та Чікені і Чілеві? Щонайперше – розповісти про Країну Західних Вітрів – первісний американський континент, «далекий загадковий край вігвамів, собачих упряжок, човнів та лиж». Показати, у якій гармонії можуть жити там діти і приручені тварини («Зразу й не скажеш, хто з цієї четвірки почувався щасливішим, – ті, що ходили на двох ногах, чи ті, що ходили на чотирьох… Одне я знаю напевно: у ті незабутні дні в Обібі соуеї – Долині Гомінких Вод – жило незвичайне, веселе товариство»), і як легко цивілізація руйнує цю гармонію. (Сам автор навіть радіо не користувався, щоб радіохвилі не шкодили природному середовищу). Довести, що в жодному разі не можна опускати рук, і коли хочеш врятувати друга – рушай крізь вогонь, воду, нерозуміння, і обов'язково знайдеться той, хто простягне тобі руку допомоги… А найголовніше те, що справжня дружба, любов і прихильність – це не брати, а віддавати. А буває, що і відпускати, як маленька Саджо відпустила своїх вихованців у їхнє доросле життя…

І тоді врешті все буде міно-та-кія! Або навіть ке-гет міно-та-кія!

Саджо, Саджо,
Ма-жан, ма-жан
Саджо, Саджо,
Ден-на жа-дан!
(Саджо, Саджо,
Ідн, ідн…
Саджо, Саджо,
В місто ідн!)

Голос не змовкав, усе повторив ці слова, наче вірш чи пісеньку. То голосніше, то тихіше звучали вони, цілком зливаючись із гомоном водоспаду. Раптом ва почулися так виразно, що дівчинка ввізнала голос, якого вона так давно не чула: то був голос її тері.

— О мамо, Саджо тут! — вигукнула дівчинка — ри, говори! Я слухаю тебе!

Дівчинка простягла руку туди, звідки долинав голос, торкнулась до чогось теплого й м'якого; вона розплю ла очі й побачила, що її рука лежить на вологому носі Чілеві. Бобреня, вмостившись у неї на колінах, пало її за шаль. Саджо зрозуміла, що

[2] Цитати із повісті за посиланням: Сіра Сова. Саджо та її бобри / Сіра Сова ; пер. з англ. С. Павличко // Укр Ліб: Бібліотека Української Літератури. Бібліотека зарубіжної літератури. — Електронні дані. — Режим доступу: https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=10409. — Назва з екрану. — Дата звертання: 03.07.2025.

«ШЛЯХ, СПОВНЕНИЙ СВІТЛА І СЛУЖІННЯ»

(пам'яті В.М. Лупіцької)

...Майже півстоліття свого життя і праці Валентина Михайлівна ЛУПІЦЬКА присвятила Харківській обласній бібліотеці для дітей. Від посади бібліотекаря у 1977 році до відповідальної ролі заступника директора – цей шлях наповнений щоденною відданістю улюбленій справі: служінню книзі, культурі, дітям.

Тривалий період Валентина Михайлівна очолювала науково-методичний відділ бібліотеки. Вона була щирим порадником і наставником для колег, людиною, яка завжди вміла надихнути на нові ідеї та підтримати у складну хвилину. Її професійна діяльність виходила далеко за межі кабінету: Валентина Михайлівна жила бібліотекою, віддано ділилася досвідом і завжди шукала способи зробити роботу більш сучасною, змістовною та потрібною людям.

Протягом багатьох років саме Валентина Михайлівна координувала участь у всеукраїнських та міжнародних проєктах, започаткованих Національною бібліотекою України для дітей та іншими організаціями. Її внесок у розвиток бібліотек для дітей Харківщини, здатних відповідати на виклики часу, – справді неоціненний. Майже у кожній із численних нагород, яких удостоювалася наша бібліотека, була частинка її душі, професіоналізму й наполегливості.

Проєкти, якими вона опікувалася, завжди вирізнялися масштабністю та надихали колег і юних читачів на нові досягнення. Зокрема, Валентина Михайлівна здійснювала методичний супровід низки міжнародних мистецьких виставок у бібліотеках Харківщини.

«Естафета миру», започаткована у 2022 році під егідою БФ «Львівська дитяча галерея» та Міжнародного форуму «Золотий мольберт», об’єднала дітей із понад 20 країн світу. Виставки пройшли у Словаччині, Чехії, Болгарії, Туреччині, Норвегії, Японії, Тайвані, Литві, Латвії, Австрії, Польщі, Німеччині, Угорщині, Італії, Ірландії, Греції, Ізраїлі, США, Антарктиді.

Продовженням цього проєкту стала Міжнародна виставка «Місто мрій», де свої роботи представили діти з міст-побратимів – Харкова та Цинциннаті (США).

Особливе місце також посідає масштабний україно-італійський проєкт «Птахи МИРУ», кульмінацією якого стала найбільша у Європі виставка дитячих малюнків, що відбулася наприкінці травня 2023 року у Флоренції, і саме до її відкриття у Харківській обласній бібліотеці для дітей та юнацтва провели відеоміст із Болоньєю, який символічно об’єднав українців та італійців у прагненні миру.

У 2023-2025 роках експозиції усіх мистецьких проєктів на Харківщині представили спочатку у Харківській обласній бібліотеці для дітей та юнацтва, а потім вони мандрували громадами області.

Останній авторський проєкт Валентини Михайлівни – «Мандрівний методист», започаткований у період, коли через постійні обстріли та вкрай напружену ситуацію багато харків’ян були змушені залишити свої домівки, набув для неї особливого значення у фінальний рік життя.

Її власний шлях «мандрівного методиста» розпочався у Карпатах, куди вона разом із родиною змушена була переїхати на початку повномасштабного вторгнення. Переживши тяжкі наслідки ковіду, коли чоловік із сином буквально виносили її з охопленого вогнем Харкова на руках, вона зібрала сили, подолала недугу і повернулася до улюбленої справи. Більше того – вона віднайшла наснагу започаткувати новий проєкт, що поєднував освітню, культурну й гуманітарну місію. Її «мандрівництво» стало не просто вимушеним – воно перетворилося на символ незламності та служіння, нагадуючи, що справжній методист завжди поруч із бібліотекарями, де б вони не були й куди б їх не закинула доля.

Збереглося фото, яке ми згадуємо з особливим теплом: Валентина читає лекцію на курсах підвищення кваліфікації… поруч із вбиральнею, у кімнаті, де був єдиний доступ до інтернету. Вона робила це так натхненно, ніби перед нею була велика академічна аудиторія. Про «секрет місця» знали тільки ми, і цей маленький штрих додавав світлого гумору й тепла таким моментам.

Такі епізоди найкраще свідчать про неї: понад усе Валентину Михайлівну цікавив внесок у розвиток бібліотечної справи. Це було її покликанням, її стимулом жити й здатністю виживати навіть у найважчі часи. Минув лише рік – і вона повернулася до рідного Харкова, й одразу вийшла на роботу попри постійні обстріли.

Своїм натхненням, захопленням і щирою відданістю улюбленій справі Валентина вміла запалювати серця колег, друзів, читачів. Її ентузіазм та любов до бібліотеки надихали. Вона щедро ділилася своїми знаннями й ідеями не лише з колегами-земляками, а й із бібліотечною спільнотою всієї України. А для бібліотекарів області її підтримка завжди була безцінною, особливо у час воєнних викликів.

Мудра, виважена, інтелігентна, харизматична, ерудована й надзвичайно гармонійна людина, маючи аналітичний розум і велику гідність, Валентина Михайлівна залишила особливий слід серед колег не лише в установі, де працювала все своє життя, а й серед бібліотекарів численних громад Харківщини та всієї країни.

Згасла яскрава зірка… Але ми віримо, що на небі засяяла нова – наша Валентина.

Її світло ще довго житиме у серцях усіх, хто мав щастя працювати й дружити з нею.

Колектив Харківської обласної бібліотеки для дітей

Книжкові новинки Національної бібліотеки України для дітей

Кращі видання українських видавництв, які отримала бібліотека у третьому кварталі 2025 року

Список підготували:
Наталія ЗАГОРУЙКО – завідувач відділу формування та зберігання документних ресурсів Національної бібліотеки України для дітей, заслужений працівник культури України
Валентина КРАСНОЖОН – завідувач відділу довідково-інформаційного обслуговування Національної бібліотеки України для дітей

Дошкільнятам та дітям молодшого шкільного віку

1. Ауд П. Коли мама і тато розлучилися / П. Ауд ; пер. з нідерл. Т. В. Наконечна ; іл. авт. — Харків : Ранок, 2025. — [33] с. : іл. — (Дітям про інтимне. Від 3-х років).
Видання, сповнене теплих історій, допоможе дітям навчитися висловлювати свої почуття та емоції і ділитися з ними

2. Ауд П. Можу зачекати : усе про терпіння / П. Ауд ; пер. з нідерл. Т. В. Наконечна ; іл. авт. — Харків : Ранок, 2025. — [33] с. : іл. — (Дітям про інтимне. Від 4-х років).
Книга в ігровій формі пояснює дітям такі важливі соціальні якості, як гнучкість, наполегливість, самоконтроль, дає поради, як зрозуміти й опанувати терпіння – якість, що допомагає долати труднощі й досягати успіхів.

3. Баум Ф. Чарівник країни Оз : казк. повість / Ф. Баум ; худож. І. Сулима ; пер. з англ. М. Пінчевського ; за ред. В. Панченка. — Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2025. — 120 с.
Перевидання з дивовижними і надихаючими ілюстраціями, які нагадують театральну виставу.

4. Васильцова А. Як це влаштовано: залізниця / А. Васильцова, В. Єфіменко ; намал. А. О. Гривцова. — Харків : Основа, 2025 . — 48 с. : іл. — (Хочу знати!).
Пізнавальне ілюстроване енциклопедичне видання з цікавими фактами про залізницю, про те, як створювалися перші паротяги, як працюють українські вокзали, та що чекає залізничний транспорт у майбутньому.

5. Вротна Ю. Коровай, який роздавав вайфай : фантаст. повість із елементами техно / Ю. Вротна. ; іл. М. Іванової. — Тернопіль : Богдан, 2024. — 69 с. : іл.
Повість про пригоди незвичайного короваю та його подорож задля здійснення мрії хлопчика, а також про те, що навіть старі речі можуть мати прихований потенціал.

6. Заржицька Е. Читанка-ЧОМУчка : 8+ / Е. Заржицька ; мал. В. О. Корягіна. — Харків : Основа, 2025 . — 64 с. : іл. — (Читанки).
Цікаві захопливі різноманітні історії для допитливих.

7. Єгорушкіна К. У нас завівся невидимий тигр / К. Єгорушкіна ; іл. Н. С. Пшеничної. — Харків : Vivat, 2025 . — 46 с. : іл. — (Мрійники).
Кумедна і зворушлива розповідь про те, як впоратися з тривожністю та зрозуміти свої переживання.

8. Карнаушенко В. Як це влаштовано: пошта / В. Карнаушенко ; намал. А. О. Гривцова. — Харків : Основа, 2025 . — 48 с. : іл. — (Хочу знати!). *Пізнавальне ілюстроване видання знайомить з цікавими фактами про поштову службу. Зокрема діти дізнаються про поштові марки, конверти, про те, як листи й посилки подорожують країною та світом, які сучасні технології допомагають доставляти пошту швидше тощо.*

9. Кшижанек Й. Родина Вафельок : Гарні манери для дітей / Й. Кшижанек ; [Проєкт] «4Mamas» ; іл. З. Вев'юрка ; пер. з пол. Л. Хворост. — Харків : Основа, 2025 . — 144 с. : іл. — (Дитяча художня література).
На прикладі кумедних подій розглянуто манери, які потрібно знати і дотримуватися сучасній дитині.

10. **Кшижанек Й.** Родина Вафельок : Поради щодо дитячих справ / Й. Кшижанек ; [Проєкт] «4Mamas» ; іл. З. Вев'юрка ; пер. з пол. Л. Хворост. — Харків : Основа, 2025 . — 128 с. : іл. — (Дитяча художня література). *Добірка веселих оповідань, які не тільки поліпшать настрій, а й підкажуть секрети швидкого виконання домашніх завдань, допоможуть зрозуміти, що класно мати власну думку і зважати на думки інших, дбати про власне здоров'я, порадять як самостійно впоратися з проблемами.*

11. **Лінинська С.** Пан Сирник і подвійна паска / С. Лінинська ; іл. М. Гром-Вурловської. — Тернопіль : Богдан, 2024. — 32 с. : іл.

12. **Лінинська С.** Пан Сирник і торт для пані Сіль / С. Лінинська ; іл. М. Гром-Вурловської. — Тернопіль : Богдан, 2025. — 29 с. : іл.

13. **Лінинська С.** Пан Сирник та гостинці від Миколая / Лінинська С ; іл. М. Гром-Вурловської. — Тернопіль : Богдан, 2024. — 32 с. : іл.

Продовження пригод славетного пекаря.

14. **Малик Г.** Вуйко Йой збирає трави : повість-казка / Г. Малик ; намал. Д. Сингаївська. — Тернопіль : Богдан, 2024. — 62 с. : іл.

Один з найулюбленіших казкових героїв навчить, де і як шукати лікарські трави та як їх використовувати.

15. **Міфічна абетка** / авт. ідеї та іл. Т. Копитової ; авт. віршів О. Боровець ; комент. Д. Анцибор. — Харків : Vivat, 2025 . — 69 с. : іл. — (Абетка). *Віршована абетка з коментарями познайомить малюків з міфологічними істотами.*

16. **Пеліхова Ю.** Дивовижні перетворення : Навіщо такі хвости / Ю. Пеліхова ; [Проєкт] «4Mamas» ; намал. В. Дуван. — Харків : Основа, 2025 . — 32 с. : іл. — (Хочу знати!). *Пізнавальне видання відкриє таємниці із життя тварин.*

17. **Перез С.** Найкраща мама у світі / С. Перез ; іл. Б. Лакомба ; пер. із фр. Я. Юдіної. — Харків : Vivat, 2025 . — 63 с. : іл. *Мініенциклопедія про способи появи, вигодовування та особливості птахів та тварин.*

18. **Подоляк О.** Про сусідів і котів : збірка / О. Подоляк ; іл. А. Пташиць. — Харків : Крокус, 2025 . — [33] с. : іл. *Збірка теплих затишних віршів.*

19. **Пустовгар Г.** Чому потрібна кішка : зб. оповідань / Г. Пустовгар ; намал. Ю. Волянюк. — Крихівці : Маґура, 2025. — 79 с. : іл. . *Доброзичливі оповідання, в яких порушуються теми поваги до тварин, відповідальності та важливості підтримки рідних.*

20. **Риженко Ю.** Пончик та Грінка : Відпочинок на морі / Ю. Риженко ; вигадала та намал. авт. — Київ : Кристал бук, 2025. — 47 с. : іл. — (Перша кольорова книжка. Хвостаті пригоди).

21. **Риженко Ю.** Пончик та Грінка : Знайомство / Ю. Риженко ; вигадала та намал. авт. — Київ : Кристал бук, 2024. — 47 с. : іл. — (Перша кольорова книжка) (Хвостаті пригоди).

22. **Риженко Ю.** Пончик та Грінка : Канікули за містом / Ю. Риженко ; вигадала та намал. авт. — Київ : Кристал бук, 2025. — 47 с. : іл. — (Перша кольорова книжка. Хвостаті пригоди). *Серія чудово ілюстрованих книжок, сповнених веселих і пізнавальних історій, захопливих пригод життєрадісного песика та кошеняти.*

23. **Рьорвік Б.** Риба-вафля / Б.Рьорвік, Бйорн Ф. ; пер. з норв. Н. Іваничук ; іл. П. Дюбвіґа. — Харків : Крокус, 2025 . — [49] с. : іл. *Продовження історій про лиса та поросятка від одного з головних дитячих авторів Норвегії.*

24. **Сайкс Д.** Академія єдинорогів : Софія та Барвистик / Д. Сайкс ; іл. Л. Труман ; пер. з англ. А. Тарасенко. — Київ : Artbooks, 2025. — 127 с. : іл. — (Читати - класно!). *Перша книжка серії «Академія єдинорогів» – місця, де стаються дива.*

25. **Самуляк О.** Дружу з емоціями : історії, запитання, поради / О. Самуляк, З. Максимчук ; іл.: К. А. Пудіч, Г. П. Столяр. — Київ : Кристал бук, 2025. — 159 с. : іл. — (Перша кольорова книжка). *Збірка оповідань допоможе дитині розрізняти базові емоції та почуття, містить завдання та психологічні поради.*

26. **Самуляк О.** Квітуся : нові пригоди непосидливого дівчиська : кумед. історії малюкам і турботливим батькам / О. Самуляк ; іл. Ю. Е. Риженко. — Київ : Кристал бук, 2025. — 111 с. : іл. — (Перша кольорова книжка).

27. **Самуляк О.** Квітуся : пригоди допитливого дівчиська : повч. історії малюкам і турботливим батькам / О. Самуляк ; іл. Ю. Е. Риженко. — Київ : Кристал бук, 2024. — 112 с. : іл. — (Перша кольорова книжка). *Добрі й теплі оповідання про актуальні дитячі проблеми, які торкаються стосунків з батьками і друзями, небажання їсти корисну їжу, ходити до школи, прищеплюють любов до природи та всього живого, показують, що кожен має право помилитися.*

28. **Фалькович Г.** Розкажи мені казку про війну : вірші / Г. Фалькович ; намал. А. Птаха. — Тернопіль : Богдан, 2025. — 47 с. : іл. *Щемкі, глибокі і мудрі вірші, сповнені життєстверджуючої віри в Україну.*

29. **Чернишенко В.** Паровозик раз-два-три / В. Чернишенко ; намал. В. Штанко. — Тернопіль : Богдан, 2024. — [35] с. : іл. *Невеличка віршована історія про важливість навіть маленької допомоги та співпраці у найтемніші часи.*

30. **Шмідт А.** І знову Віплала / А. Шмідт ; іл. Ф. Гопмана ; з нідерл. пер. І. Коваль. — Харків : Крокус, 2025 . — 103 с. : іл. *Казкова пригодницька повість від нідерландської письменниці, володарки Золотої медалі імені Г.Х. Андерсена, лауреатки Державної премії Нідерландів за найкращу книгу для дітей та юнацтва.*

31. **Шоу Х.** Свиноріжко. Порося-єдиноріг! : з іл. у всіх кольорах веселки! [Кн. 1] : Єдинорозька плутанина / Х. Шоу ; пер. з англ. Л. Кравчук ; іл. авт. — Київ : Артбукс, 2025. — 127 с. : іл. — (Читати – класно!).

32. Шоу Х. Свиноріжко. Порося-єдиноріг! : з іл. у всіх кольорах веселки! [Кн. 2] : Драконяча халепа / Х. Шоу ; пер. з англ. М. Жойа ; іл. авт. — Київ : Артбукс, 2025. — 130 с. : іл. — (Читати – класно!).
Яскраві динамічні історії, наповнені кумедними ситуаціями, дотепними діалогами та щирою дружбою

33. Ярославський І. Лінива я і моя ввередливо-правильна сім'я / І. Ярославський ; намал. О. Ребдело. — Київ : Артбукс, 2025. — [45] с. : іл. — (Читати – класно!).
Тепла дотепна розповідь про буденні сімейні ситуації.внутрішній світ дитини, яка стикається з наслідками війни у родині.

Підліткам та юнацтву

1. 12 дитячих викликів : як долати життєві труднощі : оповідання / А. Червінська-Ридель, Анна [та ін.] ; [Проєкт] «4Mamas» ; іл. Е. Кідацької ; пер. з пол. О. Сенишин. — Харків : Основа, 2025 . — 128 с. : іл. — (Дитяча художня література).

2. 12 способів бути щасливими : як радіти кожному дню / І. Царковська [та ін.] ; [Проєкт] «4Mamas» ; іл. Е. Кідацької ; пер. з пол. О. Сенишин. — Харків : Основа, 2025 . — 128 с. : іл. — (Дитяча художня література). *Збірки оповідань польських авторів про головні дитячі виклики сучасного життя.*

3. Блеквуд С. Магія Джинкса : роман-фентезі / С. Блеквуд ; пер. з англ. О. О. Мітракової. — Тернопіль : Богдан, 2024. — 366 с. : іл. *Захоплююча й динамічна друга частина трилогії про пригоди юного чарівника заворожує поєднанням таємниць, небезпек, магії і складних моральних дилем.*

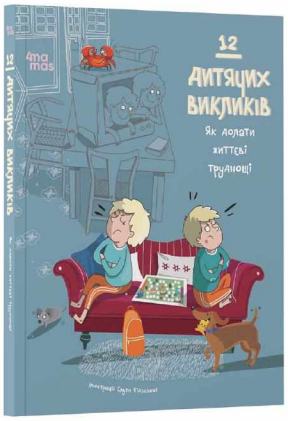
4. Бондаренко О. Я маю право! : 50 простих відповідей на склад. запитання / О. Бондаренко ; іл. О. Тихої. — Харків : Відкриття, 2024 . — 179 с. : іл. *Ілюстрований довідник з доступними відповідями на важливі юридичні запитання, які виникають у повсякденному житті.*

5. Кук Т. Книга винаходів : дивовиж. ідеї, які змінили світ / Т. Кук ; іл.: П. Девіз, А. Колесніченко ; пер. з англ. К. Василевська. — Київ : Книголав, 2025 . — 112 с. : іл. — (Полиця джуніор). *Пізнавальне видання про 40 найвизначніших досягнень у науці і техніці за всю історію людства, які рухають цивілізацію уперед.*

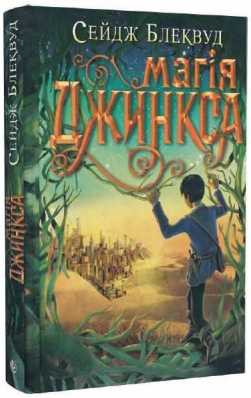
6. Ліщинська Н. Незнайомка в люстерку : фентез. повість / Н. Ліщинська ; худож. Т. Баковська. — Крихівці : Маґура, 2025. — 287 с. : іл. *Фантастична повість з українським колоритом, яка наповнена магією, емоціями та пригодами про самопізнання, внутрішні сили, прийняття власної унікальності.*

7. Марцінкявічюс М. Камінчик / М. Марцінкявічюс ; пер. з літ. К. Міхаліциної ; намал. І. Даґілє. — Харків : Крокус, 2025 . — [49] с. : іл. *Щемлива історія про голокост у Вільнюсі.*

8. Меґґітт-Філліпс Д. Бетані та чудовисько / Д. Меггітт-Філліпс ; намал. І. Фоллат ; пер. з англ. М. Марченко. — Київ : Artbooks, 2024. — 250 с. : іл. — (Читати – класно!). *Смішна й водночас зворушлива історія про голодне чудовисько, марнославного безсмертного чоловіка і маленьку дівчинку, яка не знає, що її збираються з'їсти. Твір став світовим бестселером, перекладений понад 30 мовами, отримав численні літературні нагороди.*

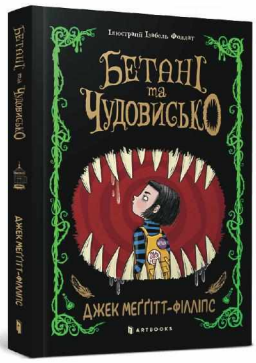

9. Ольсберґ К. Село : пригода зі світу Minecraft. Ч. 1 : Застряглі на Смарагдовому острові / К. Ольсберг ; худож. Ф. Ах. — Харків : Vivat, 2025. — 159 с. : іл. — (У вирі пригод) (Minecraft).

10. Ольсберґ К. Село : пригода зі світу Minecraft. Ч. 2 : У пастці Нижнього світу / К. Ольсберг ; худож. Ф. Ах. — Харків : Vivat, 2025. — 159 с. : іл. — (У вирі пригод) (Minecraft).

11. Ольсберґ К. Село : пригода зі світу Minecraft. Ч. 3 : У пастці джунглів / К. Ольсберг ; худож. Ф. Ах. — Харків : Vivat, 2025. — 157 с. : іл. — (У вирі пригод) (Minecraft)). *Серія коміксів про захопливі пригоди найкращих друзів у джунглях, сповнені загадок та головоломок у дослідженні дикої природи.*

12. Павлюк Н. Відкриття та винаходи, які українці подарували світу : розповіді для дітей / Н. Павлюк ; іл. Ю. Зінченко. — Харків : Основа, 2025 . — 80 с. : іл. — (Це наше, українське). *Збірка пізнавальних оповідань про відкриття та винаходи українців, що збагатили знання людства і зробили наше життя зручнішим.*

13. Трояно Р. Дивовижні дівчата, які змінили світ / Р. Трояно ; пер. з італ. І. Кащей ; іл.: М. Е. Гонано, А. Массарі, С. Бурсі [та ін.]. — Харків : Vivat, 2025 . — 78 с. : іл. — (Щось цікаве). *Історії 18 дівчат, які втілили свої мрії та завдяки таланту й стійкості стали великими жінками.*

14. Чумарна М. Яромир, або Вивідувач короля Данила : іст. повість з княжих часів / М. Чумарна ; іл. О. Кіналя. — Тернопіль : Богдан, 2023. — 110 с. : іл. *Історична повість про зворушливе кохання, протистояння ординській навалі за часів правління Данила Галицького, зародження пластунського руху.*

15. Шеннон С. Сезон кісток / С. Шеннон ; пер. з англ. М. Пухлій. — Київ : Артбукс, 2025. — 571 с. — (Читати – модно!). *Перший роман із однойменного фентезійного циклу від авторки бестселерів.*

16. Яценко П. Творче програмування : ...вигадуємо історії, вивчаємо алгоритми / П. Яценко, Петро ; намал. Л. Барді ; фот. на обкл. А. Телікова. — Київ : Нац. центр «Мала академія наук України», 2024 . — 74 с. : іл. *У пізнавальному виданні автор – письменник, журналіст, програміст, поєднав основи програмування, творче креативне письмо, фантазію і казкових героїв.*

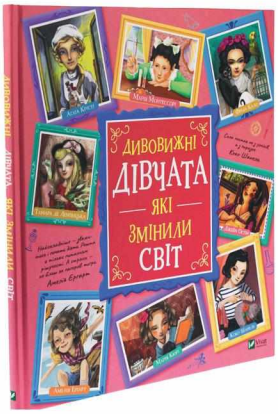

Вихователям, батькам, вчителям

1. Осколкова Т. ТАК або НІ : про кордони, обмеження й заборони у вихованні дітей : коммент., методи, поради / Т. Осколкова ; [Проєкт] «4Mamas» ; худож. оформ. О. О. Черкун. — Харків : Основа, 2025 . — 144 с. : іл. — (Для турботливих батьків).
Видання допоможе дорослим побудувати гармонійні стосунки в родині, запровадивши розумні, люблячі кордони для дитини, не травмуючи її.

ВИДАВНИЦТВО МУРКІТ

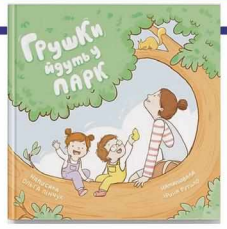

ЯК ЗОРЯНИЙ ПТАХ СВОЮ ПІСНЮ ШУКАВ

Анна Дьоміна

Казкова історія про Зоряного птаха, який шукає свою пісню. Садові мешканці намагаються навчити його власних мелодій, та жодна не стає рідною, доки птах не знаходить сміливість бути собою.

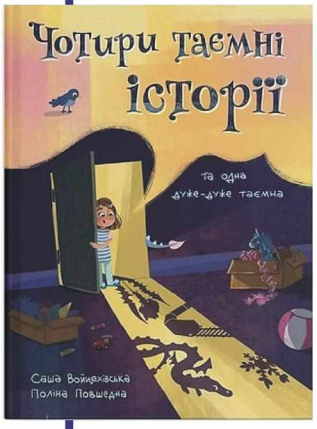

ГРУШКИ ЙДУТЬ В ПАРК. ГРУШКИ ЙДУТЬ У САДОЧОК. ГРУШКИ ЗАГУБИЛИСЬ

Ольга Пінчук

Три книжки — три цікаві історії про двійнят Богдана й Віру Грушків.
Разом із ними діти вперше йдуть у садочок, відкривають парк і навіть переживають пригоду на фестивалі. Серія вчить дружбі, уяві та безпеці, а інтерактивні завдання й поради для батьків роблять читання корисним і для малечі, і для дорослих.

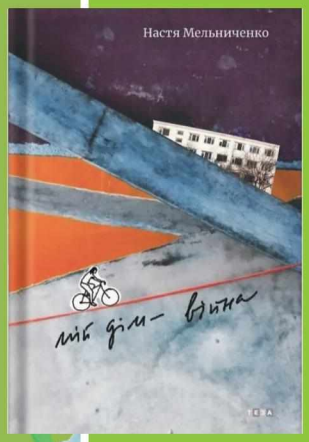
ЧОТИРИ ТАЄМНІ ІСТОРІЇ

Саша Войцехівська

Саша переїжджає до нової квартири й отримує «чужу» кімнату зі своїми спогадами… і голосом!
Разом вони відкривають чотири таємні історії та ще одну – зовсім особливу. Захоплива книжка про дружбу, фантазію й силу таємниць.

видавництво Теза

ВИДАВНИЦТВО ТЕЗА

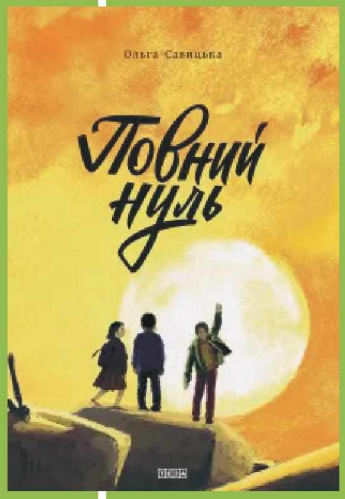
МІЙ ДІМ – ВІЙНА
Настя Мельниченко

Це історія про трьох підлітків, чий дім опинився в окупації, але серце залишилося з Україною. Вони не здалися — обрали сміливість, підтримку одне одного й віру. Заснована на реальних спогадах, ця книга — про дорослішання крізь війну, біль і надію.

КРАПОЧКА І ЛАТОЧКА
Настя Мельниченко

Старий пітбуль, скалічений долею, знаходить прихисток у домі Марини. Попри біль минулого, він відкриває для себе силу любові й другий шанс на щастя.

ПОВНИЙ НУЛЬ
Ольга Савицька

Новий клас, нова школа, інший всесвіт... Бажання створити власний "нуль-телепорт", аби повернути все назад і знайти вихід із болю. Це щемка й водночас світла історія про уяву, дружбу та надію, що допомагає подолати страхи і знову вірити у життя.